

Domoznanski oddelek

tp 07

JESENSKI listi

2008 / 15

070.48-057.75(497.12 Ilirska Bistrica)



2001218, 15

COBISS

KNJIŽNICA
MIRJE
SINJER
ILIRSKA
BISTRICA



Občinska palača v Ilirski Bistrici,
arhitektura za vse čase

Foto E. Seles

Februar - mesec kulture

Spoštovani bralke in bralci!

Kot je že v navadi smo se tudi letos lotili zbirati literarne prispevke za naše glasilo. Tokrat gre za mali jubilej, saj imamo pred seboj petnajsto številko naših Jesenskih listov. Prejeli smo veliko zanimivih prispevkov od naših dosedanjih sodelavcev. Pridružili so se jim še novi. Prav vsem hvala za sodelovanje.

Ker izid te številke našega glasila sovpada z mesecem kulture v našem kraju, smo poleg že ustaljenih rubrik opisali tudi portrete naših ljudi, ki so s svojo dejavnostjo veliko storili na kulturnem področju. Da bodo vedeli, da so naši in da smo na njih ponosni! Tokrat so to: prof. Sergej Šlenc, Danica Pardo, Jože Šajn, Ivko Spetič in Saša Boštjančič. Prepričani smo, da je seznam teh ljudi daljši. Zato obljubljam, da nimamo pred seboj zadnje številke naših in vaših listov in tako bodo tudi ostali prišli na vrsto.

K sodelovanju še vedno vabimo nove sodelavce, tudi tiste bralce, ki jim naš slog pisanja ne ustreza. S skupnimi močmi bomo naše glasilo prav gotovo nadgradili in obogatili. Prijetno branje!

Uredništvo

V letošnjem »Trubarjevem letu« smo pri nas pravkar pričeli z mesecem kulture, ki ga letos že dvaintridesetič posvečamo tudi našemu velikemu pesniku Dragotinu Ketteju. Tako smo v nedeljo 23. januarja v njegovem rojstnem kraju na Premu na slovesnosti proslavili obletnico njegovega rojstva. Ob tej priliki smo predstavili zbirko Kettejevih uglasbenih pesmi in jo shranili v njegovi spominski sobi.

Ob letošnji proslavitvi občinskega kulturnega praznika sta v kulturnem programu sodelovala dva pevska zbora, ki sta zelo povezana s pesnikom Dragotinom Kettejem: Moški pevski zbor Dragotin Kette in Ženski pevski zbor Prem.



Ženski pevski zbor Prem



Moški pevski zbor Dragotin Kette



Dva slovarja za dva doktorata



Izročitev naziva *Commendatore* v Ljubljani leta 2004
Foto: Leo Caharija, Primorske novice

Profesor Sergij Šlenc, med prijatelji in znanci v Ilirski Bistrici bolj znan kot Janko, je nedvomno izjemna lingvistična osebnost. Človek neverjetne volje in energije je pri založbi DZS izdal dva velika slovarja. Najprej, leta 1997 italijansko-slovenskega z 80.000 gesli in nato še slovensko-italijanskega. Slednji, ki je izšel leta 2006 na 1556 straneh, pa vsebuje več kot 90.000 gesel.

Ko sva se v zadnjih letih pred izidom drugega zvezka slovarja srečevala, me je sproti obveščal, kako napreduje to ogromno in garaško delo. Sprva mi je govoril, pri kateri črki je, zatem koliko korektur je še ostalo in kako da se v založbi vse skupaj premika zelo počasi. In končno, da je slovar tik pred izidom. Vsi, ki ga poznamo in z njim prijateljujemo, smo delili veselje ob izidu zajetne, sodeč po poštni deklaraciji kar tri kilograme težke knjige. Janko si je oddahnil. Veliki cilj, dati Slovcem, pa tudi Italijanom, temeljni slovar jezikov dveh sosednjih narodov, je bil končno uresničen.

Zgodba o dveh slovarjih, najprej Velikem italijansko-slovenskem in sedaj še

slovensko-italijanskem, je stara domala dvajset let ali pa celo še več. Če bi jo po športno (profesor Šlenc je bil v mladih letih vnet športnik in športni organizator) delili v etape, bi lahko zapisali, da se je prva sklenila 1997, ko je ista založba izdala Veliki italijansko-slovenski slovar. Tudi ta je bil zajeten, saj je avtor v njem obdelal 80.000 gesel. S pripravo in rojstvom prvega pa je bil v bistvu spočet tudi drugi od dvojčkov, ki je zagledal luč sveta skoraj po desetih letih. Zakaj je bilo treba čakati tako dolgo?

»Tako kot za prvi slovar sem tudi za drugega oddal gradivo veliko prej, kot je bil natisnjen. Ko je bil v tisku italijansko-slovenski slovar, je nad njim bedel samo en urednik. Lahko si predstavljate, kaj pomeni pregledati in urediti 1200 strani končnega besedila. Poleg tega urednik ni bil italijanist, ampak francist, založba pa ni poskrbela za strokovno skupino, ki bi sodelovala pri končni redakciji.« Tako se je pravzaprav začela zgodba o drugem slovarju, dvojčku prvega.

»Ker je šlo tedaj vse skupaj zelo počasi, sem se kar samoiniciativno lotil raziskovanja in pisanja gradiva za drugi del slovarja, torej za slovensko-italijanskega. Pri slednjem pa je bila težava, da nisem imel pripravljenega korpusa besed, na podlagi katerega bi gradil. Ravno zato sem vzel za osnovo Slovar slovenskega knjižnega jezika in razen izrazitih dialektizmov - ohranil sem le vse primorske - in zastarelih izrazov sem vse besede vključil v slovensko-italijanski slovar. Vseh pet knjig sem pregledal in jih prilagodil svojemu slovarju, ki je tako postal svojevrstna italijanska priredba Slovarja slovenskega knjižnega jezika.«

Ko gre za slovsko delo, je Šlenc nekakšen osamljeni jezdec, ki na dolgi poti do uresničitve tako široko zastavljenega projekta vztraja sam. »Nikogar ni bilo, ki bi mi dal kakšen nasvet. Ne pri prvem ne pri drugem slovarju. Vsi so dvignili roke, in potem sem si rekel po srbsko: 'uzdaj se use i u svoje kljuse', ter se lotil dela. Če bi vedel, kaj me vse čaka, ne vem, ali bi šel v to.« V isti sapi pove, da se je lotil tega mukotrnega dela tudi iz trme, ki mu je očitno ne manjka, saj bi sicer težko spravil pod streho tako velik projekt. »Hotel sem dokazati, da je mogoče narediti tudi to, če imaš le dovolj žuljev na riti in če si dovolj trmast in vztrajen.« Druga plat te zgodbe pa je denar. Če bi Šlenc delal slovarje zaradi denarne blaginje, bi bili Slovenci še sedaj brez njegovih slovarjev.

»Noben hudič ni dal niti fičnika podpore ali subvencije. Edino profesorica Breda Pogorelec je poskrbela za dvakratno denarno subvencijo na račun raziskovalnega projekta, potem pa vse tiho je bilo.« Šlenc je v projekt obeh slovarjev vložil tako rekoč dvajset let življenja, dela in denarja, v finančnem pogledu pa je imel le izgubo. Zakaj izgubo, ga pogledam nekoliko debelo, saj bi človek pričakoval, da bo jezikoslovec, ki povsem sam (izvzemimo uredniško delo) napiše dve tako zajetni, par excellence strokovni deli, prejel zasluženo plačilo!

Verjetno so Šlencu finančne in druge težave pestile tudi zaradi njegovega karakterja. Odkrito priznava, da je predvsem individualist in da ni ravno pristaš timskega dela. Včasih smo se v pogovoru pošalili, da je pri svojem delu nekakšen 'one man band'.

»Takšen način dela ima svoje slabosti, velikokrat pa tudi prednosti, saj lahko svoj čas razporejaš po lastnih potrebah. Z ljudmi ne morem debatirati, ali bi to naredili tako ali drugače. Vse odločitve so moje, moje pa so tudi napake in uspehi.«

Medtem ko si mladi pisci slovarjev pomagajo z računalniškimi programi, Šlencu računalnik služi le kot sodobni pisalni stroj in prostor za shranjevanje podatkov. Vendar je to velik napredek, če zapišemo, da je začel gradivo vpisovati na kartice, ki jih je po nekem naključju dobil kot odpadni material v železničarski tiskarni v Ljubljani.

Profesor Šlenc si je denar za slovarje, kot se je pošalil, v glavnem prislužil s prevajanjem. V šali bi rekli, da je delal po urah. Njegovi prevodi pa so že druga zgodba vztrajnosti, trme in neverjetne energije pri častitljivih, skoraj 78 letih. Najprej je treba 'metodološko' razdeliti njegove prevode. Ko sedimo pri kozarcu in ga pobaramo, s čim se trenutno ukvarja, prostodušno odgovori, da prevaja neko 'solato'. Ta solata so razni priložnostni prispevki, prevodi prospektov ali podobnih tekstov ter manjših publikacij, ki jih nikoli ne zmanjka.

Pred dvema letoma je poslovenil znamenitega Prima Levija, njegova avtobiografska romana Ali je to človek in Premirje. Delo je izdala Cankarjeva založba. »Na mojo pobudo in prošnjo,« dodaja Šlenc. »Predstavitev je bila bolj zaradi lepšega, o delu pa ni bilo napisane niti besede v nobenem časopisu, le v Mladini je izšla kratka notica,« se čudi takšnemu (ne)marketinškemu pristopu izdajatelja.

Levi pa je vendarle že preteklost in v delu je bilo medtem še veliko drugih prevodov profesorja Šlencu, vzgojitelja mnogih generacij študentov romanistike na ljubljanski Filozofski fakulteti, kjer je delal v letih 1973-1990. Pred tem je bil v Beogradu dvanajst let lektor za italijanski jezik, še prej pa učitelj slovenskega in srbohrvaškega jezika na osnovni šoli v Ilirski Bistrici.

Na koncu še vprašanje, ali ni imel nikoli ambicije magistrirati in doktorirati ter ustvariti akademsko kariero? Je imel, vendar so se stvari začele zapletati, in trmast, kot je, je vse skupaj opustil. »Šlenc ne rabi nobenega doktorata,« je pripomnil eden od znancev, »saj sta njegova slovarja vredna vsaj dveh doktoratov.«

Če za koga, bi za profesorja Šlencu veljala latinska modrost: nemo propheta in patria sua - nihče ni prerok v svoji domovini, saj je njegovo življenjsko delo, vsaj kar zadeva družbena priznanja, ostalo tako rekoč neopazno. Edini častni izjemi sta domača občina, ki mu je podelila Zlato plaketo ob prazniku občine Ilirska Bistrica leta 2002 in Slavistično društvo Slovenije, ki mu je na lanskem kongresu v Trstu podelilo visoko priznanje za življenjsko delo. Ali kot so zapisali v obrazložitvi, »za monumentalni slovar v dveh zvezkih. Sergij Šlenc velja za enega osrednjih slovenskih slovaropiscev in za eno najpomembnejših osebnosti slovenske italijanistike. V časih, ko slovarji nastajajo kot rezultat timskega dela večjih skupin strokovnjakov, si je komaj še mogoče zamišljati, kako lahko za takšnim podvigom stoji en sam človek,« je še zapisano ob obrazložitvi priznanja Slavističnega društva Slovenije.

In ker resnični ni nihče prerok v svoji domovini, ga je bistveno drugače počastila Republika Italija. Leta 1999 mu je Državna komisija pri italijanskem zunanjem ministrstvu podelila nagrado za širjenje italijanske kulture v tujini. Istega leta je prejel odlikovanje Reda zvezde italijanske solidarnosti. Leta 2004 pa mu je v vili

Podrožnik v Ljubljani tedanji ambasador Republike Italije izročil visoko odlikovanje, Ordine della Stella della Solidarieta Italiana - Red zvezde italijanske solidarnosti s častnim nazivom Commendatore Republike Italije.

Tomo Šajn

Opomba
Pričujoči prispevek je nekoliko prirejen in dopolnjen časopisni članek, ki je izšel v prilogi »7 val« Primorskih novic junija 2006, ob izidu Šlencovega Velikega slovensko-italijanskega slovarja.

Jože Šajn - portret



Ob sedemdesetletnici rojstva in po več kot petdesetih letih likovnega ustvarjanja se je Jožetu Šajnu, našemu slikarskemu mojstru, uresničila dolgoletna želja - izšla je njegova monografija del in njegovega življenja. Bistričani smo ponosni na njegove uspehe in mu ob tem dogodku iskreno čestitamo. Umetnostna zgodovinarica Polona Škodič je bo tej priliki takole zapisala:

Pregledna monografija slikarskih del Jožeta Šajna obsega ustvarjalnost iz celotnega obdobja šestih desetletij, in to kronološko in skrbno urejeno po izbranih tematikah. Kot svobodni umetnik in likovni pedagog z dolgoletno prakso je poleg širokega znanja v svoj likovni svet vnašal tudi srž razmišljanj in izkušenj. Slikarstvo mu še danes v prvi vrsti predstavlja sproščujočo, a hkrati nadvse resno in kreativno vsebino življenja; predstavlja mu polje raziskovanja in nove možnosti izražanja. Svojo slikarsko nadarjenost je vselej dopolnjeval v polnem zamahu in v poglobljenem odnosu do stvarnosti, ki je postajala upodablajoči objekt.

Že kot otrok je bil poln ustvarjalne domišljije, srečen in svoboden raziskovalec v domačem vrtu in naravi. Iz očetovih pripovedi se je veliko naučil. To so bila

neskončno zanimiva potovanja po Italiji in po številnih kulturnoumetniških hramih, ki mu jih je oče znal slikovito približati in ga tako vzpodbujati k lastni ustvarjalnosti. Da bo nekoč postal slikar, ni bilo več dvoma. Že prvi risarski začetki v srednješolskih letih so bili nadvse spodbudni in še danes pritegnejo nemalo pozornosti. Sprva so ga zanimale seveda klasične teme, kot so portret, človeška figura, tihožitje in krajina, vendar že takrat ne le kot realistične odslikave ali upodobitve, temveč tudi kot preizkus, kako poiskati svoj lastni izraz, kako vstopiti iz znanega v neznano. Nastajali so avtoportreti in portreti družinskih članov (odličen portret matere - pastel), znancev in sošolcev, različni figuralni prizori, od risb prek akvarelov do olj na platnu, od malih do večjih formatov, od natančnih in drobnih potez do hitrih, ekspresivnih. Zanimal ga je človeški lik v gibanju in zgodbah, raziskoval je barvne vrednosti in kompozicijo. Lahko bi rekli, da se je njegovo slikarstvo že takrat osvobodilo in se nehote samodejno spajalo s sodobnimi težnjami. Začel je ilustrirati časopise, slikanice in revialni tisk. Svojo prvo razstavo je postavil na ogled v gledališki galeriji v Kopru in požel naklonjenost.

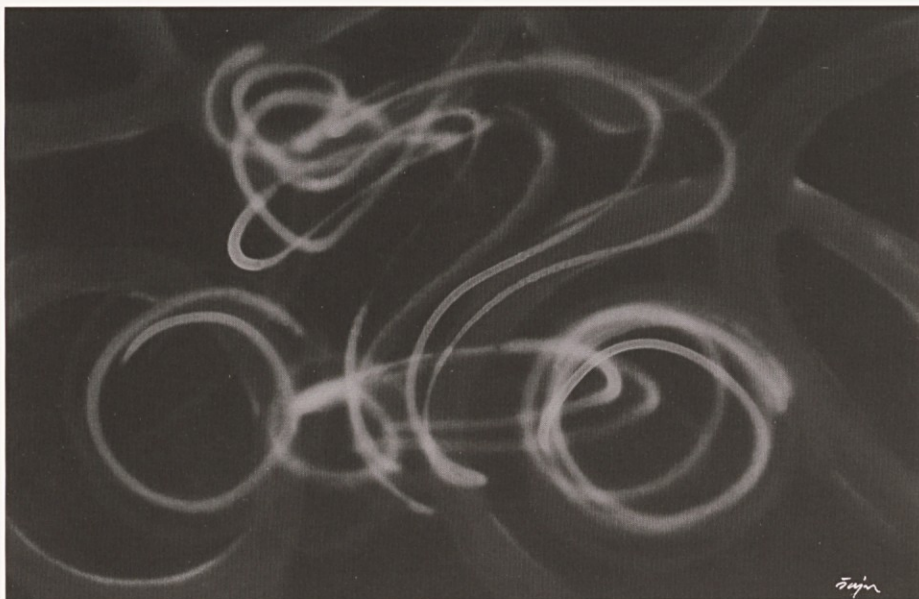
Za obdobje 60-tih let prejšnjega stoletja je bila značilna izjemna slikarska rast, podvržena eksperimentu, predvsem raziskovanju in razmahu akvarelne abstrakcije. Nenavadni učinki so se kot posledica avtorjeve inovativnosti kazali v večplastnem, mehkoobnem razlivanju in presevanju barv ali ostrejših kontur amorfnih oblik. Tu in tam je bilo zaznati forme rastlinja, kamnov in nenavadnih oblik, ki jih je skrbno polagal v sestavljenke. Pričaral je nekoliko sanjsko, nežno in intimistično pripoved, stikano iz spomina na kraško pokrajino, ki je pravzaprav njegova večna stalnica.

Kasneje mu uporaba polivinila in šablon omogoča nove tehnične in vsebinske možnosti. Slike postajajo vse bolj barvno živahne - nekako fovistične, mehko prehaja v stilizacijo, v čiste in ostrejše

linije, impresija se postopoma umika abstraktni figuraliki. Vsa moč Šajnovе slike v času njegovega drugega ustvarjalnega obdobja je torej v intenzivnem, tonsko pojmovanem koloritu in figuralni metaforiki. Čutiti je, da je zaznamovana tudi z značilnimi vplivi primorskega okolja in mediteranskega temperamenta.

Ob vsem naštetem je kaj lahko ugotoviti, da je slikarstvo Jožeta Šajna zelo razgibano tako motivno kot slogovno. Različne so tudi tehnike, ki jih uporablja - večinoma akvarel in olje, kot tudi kolažiranje in druge mešane tehnike na papir, platno ali les. Več kot zgolj domiselna, grafično učinkovita in prepričljiva je njegova inovativnost tudi v izvorni uporabi neslikarskih materialov, ki jih narekuje sodobni način življenja. Najlonska vrečka lahko služi v postopkih barvnih odtisov ali hkrati kot snov, apliciran predmet ali oblika obraza. Avtor ostaja še vedno neutrudni snovalec likovne pripovedi, izrazit in občutljiv kolorist, s smislom za slikarsko gradnjo in podajanjem vsebine s pomenljivimi sporočili. Svežina koncepta in obilica novih idej ga vselej privede do zanimivih in aktualnih rešitev, kar nedvomno velja tudi za ustvarjalnost nenavadnih kompozicij iz zadnjega obdobja. Njegovo umetniško delo vsebuje določeno mero naključnosti, a je kljub temu določeno. Postal je samohodec skozi prostor in čas.

Vedno ga je zanimal človek, njegov duhovni svet in njegov položaj v okolju, kar se v delih odraža kot močna refleksija preteklosti in sedanosti bivanja, zato je njegova likovna govorica včasih obarvana celo nekoliko dramatično, ironično ali groteskno. Iz sveta človeštva in iz sveta lastnih doživetij je nastal svojevrsten medij sodobne komunikacije - metaforično in simbolno prežet likovni rebus. Realistično izhodišče praviloma nikoli ne (p)ostane realizem, temveč se pod težo občutja in v želji globljega likovnega iskanja spontano pretaplja v svojstvena sporočila.



Šajnovo umetniško delo je za vselej močno zaznamovala rodna vas Knežak z okolico, ki je po svoji slikovitosti in bogati kamniti dediščini izjemna. Že davno tega je s trdim delom spoznaval in vzljubil to zemljo. Njene podobe in zgodbe sta dolga stoletja v sožitju sooblikovala narava in človek. Ta značilna, flišnata kraška pokrajina ima neskončno podob in skrivnosti, ki slikarja venomer kličejo, da se jim odziva. Zato Kras odzvanja v njegovih stvaritvah na mnogo načinov in prek tankočutnih osebnih izpovedi: skozi osamljene ograde, pašnike, vrtače, poti in zidove, drevesa, bele kamne, zemljo, počitek koscev in poezijo vetra.

Pozornost gotovo vzbujajo mnoge transformirane krajine, izrezi in pejsaži izginjajočih in pozabljenih starožitnosti, nostalgija do dediščine in zidov, ki jih je neizprosno spodjedel čas, jim vzel duha in obliko. Slikarja zanimajo spomini, spreminjanja v času, nihanja in utripanje življenja, pozabljenje zgodbe, minevanja in odsevanja. Zato ostaja prepoznaven kot samosvoj krajinar in portretist. Vedno znova se vrača v večni življenjski krog, v polne in prazne prostore, pogosto v iste kraje. Prikliče magične in naravne sile in verjame v neko univerzalno energijo, ki je vsemu skupna. Ravno ta energija, ki jo je zaznal v trepetajočih delcih lubja, rastlin, vode in ozračja, je postala pomenljiva in

vidna snovnost, kot sporočilo in samosvoj likovni koncept. Iz nekaterih slik veje lahkotnost in prosojnost, v drugih je abstraktna ekspresija izrazitejša. Opazna je naklonjenost do nadrobnosti, ljubezen do majhnega sveta, natančnost in predanost pri upodabljanju slehernega detajla. Tudi takrat, ko govorimo o slikarskih delih, kjer je vidno opazna spontana širokopoteznost in razlivanje barve, si avtor nikoli ni dovolil nedodelanosti.

V akvarelih je odstrl nove razsežnosti tako v samem likovnem pojmovanju kot v pristopu. Realistično viden motiv je razgradil in ponovno izvirmo sestavil v odsevajoča lise in polja ploskovne sestavljanke. To, po svoje enkratno združitev poetike ženske figure z abstrakcijo in nadrealizmom, je uporabljal tudi kasneje v variacijah na isto temo, nasploh v odmevnem ciklusu Vešče.

Jože Šajn slika brez predhodne risbe, ker ta nastaja sproti, z neposrednim nanašanjem barv tvori oblike tudi v delih, kjer se loti veliko zahtevnejših nalog. Ukvarja se z gradnjo in izginevanjem, s stopnjevanjem in pojemanjem, prosevanjem in prikrievanjem. Umirjena, vendar barv polna tonska lestvica da vedeti o slikarjevem premišljevanju in doživljanju sveta, igrivost v slogovni pripovedi pa večno željo po odkrivanju in

sestavljanju novih ali nepoznanih likovnih elementov v harmonično celoto. Izrazna moč barv in oblik vodi gledalca v svet sanj, v metafizično in v nadrealistično obarvano atmosfero (Nimfe).

Čeravno morda ni opazno na prvi pogled, pa vendarle vzporedno pomembno vlogo avtor daje tudi človeku, ki ga simbolno vpleta v svoje zgodbe, bodisi kot vsebino figuralnih prizorov in stiliziranih likov ali le zgolj kot prisposodbo. V tem kontekstu naj, kot nekaj popolnoma novega, omenimo ciklus, ki je nastal v tako imenovani »spray gram« tehniki (pozna šestdeseta in sedemdeseta leta minulega stoletja). Eno izmed najodličnejših del iz te serije je gotovo Kolesar.

Jože Šajn vzpostavlja harmonijo materije, v katero želi vnesti tudi neko globlje, duhovno naglašeno sporočilo. Amorfnim oblikam je v akvarelu vdahnil novo življenje in smisel. Strukture in teksturni učinki so naravnost magični, fascinantni, polni notranjega življenja in barv. Večplastnost različnih likovnih posegov, specifična materialov in inventivnih postopkov je rezultat vsakega dela posebej, kajti vsaka stvaritev je zgodba zase.

Posebno pozornost pritegujejo reliefne kompozicije velikih formatov, na katerih je apliciral koščke krzna, ožganega lubja in prazne naboje kot simbolne apele proti človekovemu brezvestnemu poseganju v naravno okolje. Mnogoštevilne plasti, koščke in drobce avtor umetno sestavlja v nenavadne forme. Včasih s filigransko natančnostjo vzorcev reliefno obdeluje površino, drugič ga nezadržno potegne v globino, v notranje bitje snovi. Na ta način ustvarja posamezne fragmente, ki so spet del celote, torej postanejo svojevrstne oblike v oblikah. Prestreči želi trenutek mirovanja in gibanja obenem pa s transparentnostjo same snovi pa še toliko bolj poudariti lebdenje, fluidnost svetlobe in prosojnost.

S prefinjenjenim občutkom je v oblikovanju slehernega detajla kot tudi celotne podobe

dosegel spontano prehajanje ostrine v mehko, liričnosti v dramatičnost, impresije v ekspresijo in slednjič v abstrakcijo. V delih, ki so nastala v najrazličnejših mešanih tehnikah, pa nas vodi v svet stilizirane figuralike, v večplastne sestavljenke brezkončnega poigravanja z oblikami, znamenji, znaki, fragmenti in grafizmi. Zaznali bomo, da so v avtorjevih delih posredno ali neposredno prisotni vsi štirje elementi - zemlja, ogenj, voda in zrak.

Morda se nam bo zastavilo vprašanje, na kakšen način so pravzaprav dela Jožeta Šajna medsebojno povezana, saj nam jih predstavlja v dokaj različnih ravneh. Gre preprosto za izkustvo in moč preobrazbe, za prestop iz enega dela v drugo, oziroma iz ene dimenzije v novo dimenzijo, iz ene materije v drugo. Ravno skupne poteze in različnost pa dajo vedeti, kako silni so avtorjevi odzivi na spoznanja. Zanj je umetnost orodje za iskanje skrivnosti.

Stopnjevane deformacije v različnih raztegnjenih človeških obrazov, ustnic in likov, barve in prostorske iluzije so značilnosti zadnjega obdobja, s katerim je zaznamoval svoje videnje sveta in usode človeka.

Izpostavlja pojem lepote. Kot bi obujal spomine na grško tragedijo, ki je ponovno privrela na dan (pravzaprav se nikoli ni končala) in je prisotna kot porogljiva ostrina v prizorišču hladnega, mehanično utripajočega sodobnega potrošniškega sveta. Pojem in kategorijo lepote avtor zdaj dojema čutno in posreduje z drugačne perspektive. Išče vzrok in posledico, verjame v kaos, iz katerega se je skozi evolucijo porajala tudi lepota.

Lepota je kot naključna forma, lahko je prisposoda nekega stanja, ima svojo skrivnost in komunikacijsko moč. Je fetiš, ki se ga človek polasti, ne da bi se zavedal njegovega izvora ali rojstva in je tisti prvi, ki je sploh osmisлил videnje lepega.

Razpotegnjeni smejoči ženski obrazi, vpeti s ščipalkami na platno, niso samo slike, domiselno nanizane ali vpete v nekakšne sestavljenke, temveč so svojevrstne reliefne instalacije, v katerih posebno vlogo odigravajo ozadja. Nekatera imajo za podlago stara ljubezenska pisma, v drugih je koncept optične globine večplastnejši. Zanimiva so tudi nadaljevanja te teme s številnimi izpeljavami v akvarelni tehniki, kjer se v minimalistični interpretaciji srečujemo z vpetostjo in razpetostjo ptic in drugih form.

Jože Šajn je še vedno na poti asociativnega odkrivanja neznanih in zanimivih likovnih vsebin. Svojim stvaritvam je nadel iluzijo brezčasnosti. Njegovo slikarsko polje je ves čas podvrženo dinamičnemu raziskovanju. Išče nove sugestije, navdihe, ideje, materiale, izraze in spontano vstopa v polje sodobnega umetniškega snovanja. To je svoboden in neomejen prostor, v katerega projicira svoje doživljanje sveta, odpira obzorja in plasti pogleda v notranje bitje snovi, pravzaprav v življenje samo.

Tako se v slikarjevem nemiru odvija ploden razvoj, ki vodi naprej, v ponovno rojena prostranstva narave, v spomine na umetnost in utrip sedanjosti.

Tok časa prinaša nova spoznanja. Celotno odnos do mnogih življenjskih vrednot in umetnosti se naglo spreminja. In ravno zato, ker tudi umetnost postaja vse večje polje sodobnih, celo elektronskih invencij, ne smemo pozabiti njenega pravega izvora in poslanstva.

V poplavi sodobne, potrošniško naravnane dobe je namreč vse težje umestiti in definirati pravo in resnično umetnost. Samo čas bo morda "čez čas" pokazal, kaj je tisto, kar je in bo zaradi svoje umetniške materije in avre ostalo tudi v prihodnosti. Kajti umetnost sveta ne spreminja, temveč ga le bogati.

Ni enostavno do dna preiskati ikonografijo in mnogostranske likovne interese, ki jih odpira slikarjev obsežni umetniški opus. Njegova ustvarjalna pot je se je izkazala kot plodna sinteza, ki se v velikem loku pne od preteklosti v sedanost. Odkril je resničnost tega sveta in resničnost metafore. S svojim delom je temeljno zaznamoval domače okolje in s tem tudi širši slovenski kulturni prostor.

*Polona Škodič
umetnostna zgodovinarica*

Danica Pardo - drugo ime za Srčnost



Konec koledarskega leta je po neki prirojeni ljudski logiki čas, ko v mislih naredimo bilanco za nazaj in razmišljamo o načrtih za naprej. December je pač uvod v novo igro, predigra začetka. Moja letošnja decembrska misija je bila inventura spominov. Spomini - ta neverjetni in neutrudni boj z usahljivostjo misli in minevanjem. Nabralo se jih je v dobrih tridesetih letih, a so bili vsi nametani in preraščeni eden z drugim, zato sem se jih odločila sortirati. Tiste boleče, poškodovane in z napako poljubim in jih položim v najnižji predal svojega bitja. Že nekaj časa mi je jasno, da so tudi ti del mene, zato jih ne morem zavreči ali zradirati, lahko pa jih pospravim tako, da me ne bodo ovirali. V vmesne predale pridejo tisti povprečni spomini, obnovim jih in z njih obrišem prah, da bodo lažje dihali. Najvišji predal je rezerviran za tiste vrhunske, žlahtne spomine. Ti zahtevajo posebno nego, zato jih ljubkujem, pestujem in poliram. Med njimi najdem tudi fotografijo, na njej pa Danica in jaz ... V nosnicah me zaščemi od vznemirjenja, spomini se zgostijo in nabreknejo.

Bilo je 25. oktobra 2003. Med premske grajske zidove nas je zvalila pesem Danice Pardo. Tistega dne sva z Danico pospremili v svet njeno subtilno poezijo, ki jo je stkalo življenje na svojih statvah. Pesem je razprla svojo dlan in vsi smo segli vanjo. Drobnosti so presegli sramežljivo bele, skromne platnice zbirke Do roba, ne čez, razlili so se čez robove in našli dom tudi v naših srcih. Pesničina preprosta toplina je napolnila dvorano do slehernega koticika in tistega dne sem spoznala, da veličino človeka določa

njegova srčnost. Takrat sem dojela, kdo je Danica.

Moje znanstvo z Danico je relativno mlado. Spoznali sva se pred nekaj leti na tedenskih vajah Ženskega pevskega zbora Prem. Pa vendar sem že takrat imela občutek, da se pozna dlje, kot potrjuje zgodovina. Pritegnili sta me njena vedra narava in življenjska drža. In prefinjen ženski smisel za humor. Včasih jo je višja sila prisilila v »špricanje« vaj in takrat smo se pevke ozirale v prazen stol med alti, kje je naša »babica s hriba«.

Danica je namreč izrazito socialno bitje. Njena osebnost potrjuje misel, da ljudje živimo v zavetju drug drugega. Prvinska potreba po sočloveku, hrepenenje po dvojini ali po čudovitem pravzorcu moški - ženska zaznamujejo tudi njene verze. Po drugi strani pa njena pesniška oporoka trdi, da je tudi samota vrednota. Veliko se naučimo o sebi, ko smo utrujeni, lačni in sami. Življenje nas biča in krona, pesem pa v svoje neдрje sprejme trenutke, ki jih pregnete bolečina, in tiste, ki vzniknejo iz prešernega srca.

Poezija Danice Pardo ni enozvočna. Prej orkestracija življenjskih izkušenj, življenjski manifest. Rodila se je na Premu, kjer je vzporedno s prvimi šolskimi leti opravila tudi »višjo pastirsko šolo« v Brkinih. Takrat se je začelo njeno čudenje vsemu živemu in neživemu, kar je srečevala na gmajnah in poljih. Ta neprecenljiva življenjska popotnica je bila za »prvo pomoč« v dolgih desetletjih izgnanstva v mestu.

Po šolanju v Postojni in Ljubljani je delala kot tajnica, referentka za izobraževanje in socialna delavka. Za Danico to niso bile zgolj službe: prideš, oddelaš, greš. Njen motto ni samo, da počneš, kar rad počneš, temveč imaš rad tudi to, kar moraš početi. Danica se nikoli ne pritožuje čez nikogar in čez ničesar. V življenju jo pač vodi to, kar ima in kar zna. Kot bi bil greh, če ne bi dala vsega od sebe. Verjame, da ljudem pomagaš

enemu po enemu. Tako se spreminjajo življenja. Poznam ljudi, ki jim je v časih svojega službovanja (p)ostala kažipot, opora, prijateljica, zglede.

Modne mestne besede pa niso nikoli preglasile zvokov motike, krav, šumenja klasja in vonja njiv, mleka in rose. Dolga leta mestnega begunstva je v mislih sejala in žela, ostala zvesta vsem čarovnijam, ki jih je na vasi v izobilju. Zato se je morala vrniti v rodni kraj. Trpka ugotovitev, da je brkinski prostor evakuiran in oropan zvokov in vonjev iz otroških spominov, ki so jo napajali v času odsotnosti, povija nostalgичne pesmi o stezicah, ki so nekdanje bile. Še siloviteje se oglašajo globoko spoštovanje do preteklosti, pobegli trenutki najdejo zavetje v hiši iz besed.

Tako pod latnikom brkinske izabele Danica piše o rožah in soncu in se vsak dan čudi lepoti neba in zemlje. Med kolovozi preteklosti in pločniki sodobnosti iz metuljev, cvetic in zvezd sestavlja prijazno poetično galaksijo - zase, za svojo družino, za vse. Rojenice z brkinskih gričev so v njeno doto globoko ukoreninile glas, posluš in veliko ljubezen do pesmi in maternega jezika. Objema ju, se z njima hrani, ju občuduje in neguje, da se ne bi oboje izgubilo na dvorišču Evrope in sveta.

Tako njene žlahtne misli najdejo pot v številne revije in zbornike. Objavlja v upokojenskih zbornikih Jesenski listi (Društvo upokojencev Ilirska Bistrica), Likus (Društvo upokojencev Maribor) in v literarnem zborniku upokojencev Slovenske Istre. Tudi bralci Lipe, zbornika Univerze za tretje življenjsko obdobje Domžale, so lahko spoznali njeno pesniško moč. Da o objavah v drugih časopisih, dopisniškem času s Primorskimi novicami in prispevkih za Radio 94 in NTR Postojna sploh ne govorimo. Da ji energije in glasu res ne zmanjka, dokazuje tudi aktivna pevska kariera v Ženskem pevskem zboru Prem in Mešanem pevskem zboru Avgust Šuligoj.

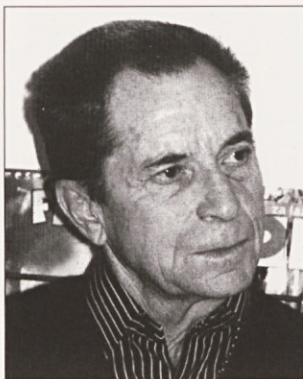
Ivko Spetič - portret

Danica življenju ne dovoli, da bi jo omejevalo ali vrtinčilo v slepi ulici. Njeno vitalnost gre bržkone pripisati kondicijskim obrestim, saj je včasih pridno poskakovala na bradlji, preskakovala kozo, tekala in plezala. Mogoče bi zanjo treba uvesti osmi dan v tednu, da bi lahko odigrala vse adute na odru življenja, čeprav vem, da Danica igre nikoli ne zavrne. Tudi takrat ne, ko so karte slabe. V življenju vlog ne moremo vedno izbirati, izberemo si lahko le način, kako jih bomo odigrali. Zlasti neizogibne vloge so najbolj zahtevne. Danica vse odigra brezhibno: nikoli ne razočara ne soigralcev ne gledalcev.

V čem je njena skrivnost, roža mogota, ne vem. Morda je temu ime Upanje, ki živi v svetu brez gravitacije, zato ne pozna padca. Morda je temu ime Srčnost, ki prihaja iz srca in je tja tudi namenjena. Morda temu čisto preprosto rečemo Danica. *Dánica* ali *Danica* - to sploh ni vprašanje.

Poznati *Dánico* je spoznati skrivnost zvezde daníce. Danica nikoli ne bi mogla biti nekdo drug, mnogi si želimo, da bi (vsaj) včasih znali biti (vsaj malo) Danica.

Katja Koren Valenčič



Pisatelj in pesnik Ivko Spetič je Bistričan, čeprav je velik del svoje mladosti in sedanosti preživel in preživlja v Gornjih Vremah - v rojstni hiši svoji stricev bratov Magajna: pisatelj Franceta in Bogomirja. In od tu izvira njegova nagnjenost do pisateljavanja. Začel je že zgodaj s poezijo, zdaj pa ustvarja tudi prozna dela. Ljubezen do književnosti in pisanja mu je verjetno obudila njegova profesorica Boža Breclj na postojnski gimnaziji. Po končani pravni fakulteti je služboval najprej v Kopru, nato v Ilirski Bistrici, a je bil vseskozi dejaven na kulturnem področju.

Spetičevo izvenpoklicno delovanje zajema področje kulture. Bil je predsednik izvršnega odbora kulturne skupnosti in nato predsednik zveze kulturnih organizacij, predsednik Literarnega društva, predsednik Numizmatičnega društva Primorske, predsednik kulturnega društva Lesonit, urednik literarnega glasila Lesonitov zvezek, je bil član izvršnega odbora Združenja književnikov Primorske in član uredniškega odbora zbornika Bistriški zapisi in literarnega glasila Stopinje. Sodeloval je pri ustanovitvi Društva za krajevno zgodovino in kulturo in na njegovo pobudo je bil 19. januar, rojstni dan pesnika Dragotina Ketteja, proglašen za občinski kulturni praznik. Za izjemne kulturne dosežke v občini so v času njegovega vodenja Zveze kulturnih organizacij podeljevali Kettejevo nagrado, katere dobitnik je bil tudi on.

Po upokojitvi se je težišče njegovega delovanja preselilo v Vremsko dolino, v domačijo svoje matere Zorke in stricev Magajna. Skrbi za Magajново domačijo, v kateri je uredil literarno spominsko sobo stricev pisateljev Magajna. Tesno sodeluje z učenci in učitelji osnovne šole v Divači, ki so jo poimenovali po pisatelju Bogomirju Magajna.

V založbi Žbrinca v Sežani sta izšli Spetičevi samostojni pesniški zbirki *Stihomisli /1999/* in *Barva časa 1960-1980 /1998/* ter prozni deli *Steklenica /1998/* in *Pozabljene pravljice /1998/*, pri bistriški založbi Borovci pa sta izšli knjigi *Vsakdanje zgodbe /2001/* in *Humoreske /2002/*, *Montpassion* in *Groteske /2004/* ter tehnična zbirka *Kvadrilje in Stare prauce /2006/*.

Ivko Spetič je tudi avtor zgodovinske knjige v zbirki Ilirske teme, kjer je ob petdeseti obletnici ponovne slovenske šole na Primorskem podal zgodovino šolstva v samostanu v Trnovem.

Dimitrij Grlj

Izid notne zbirke Peli so jih mati moja



Bratje Boštjančič v TV oddaji leta 1963

» Poleg uporabnosti skladb je vsekakor največja kvaliteta zbirke ta, da je avtor številne dragocene zvočne utrinke ljudskega življenja, razmišljanja in čustvovanja z notnim zapisom svojih priredb in objavo zbirke uspel iztrgati času in pozabi ter jih tako ohraniti tudi kot delček kulturne zgodovine bistriškega kraja.«

Tako je v uvodnem razmišljanju ob izidu notne zbirke zborovskih priredb »Peli so jih mati moja« Saše Boštjančiča, zapisal prof. Bojan Glavina, priznani glasbeni pedagog, skladatelj ter seveda z dušo in srcem Bistričan. Skladbe, kar 36 jih je Boštjančič prelił na notni papir, so nekakšen prerez njegovih glasbenih izkušenj, njegove dolgoletne prisotnosti na bistriški glasbeni in kulturni sceni. Prisotnosti, ki je v davnih šestdesetih letih prejšnjega stoletja prerasla lokalne meje.

Vokalna skupina Bratje Boštjančič je namreč v zlatih časih slovenske popevke zablestela na slovenskem pa tudi širšem, jugoslovanskem prostoru. Številna radijska snemanja, nastopi na televiziji ob takrat največjih imenih slovenske popevke kot so bili: Majda Sepe, Marjana Deržaj, Lado Leskovar, Nino Robič, sodelovanje s skladatelji Privškom, Adamičem,

gostovanja po Jugoslaviji... so brate Boštjančič za vedno zapisali v anale slovenske zabavne glasbe. V spominu mnogih generacij Bistričanov bo prav tako ostala vokalno instrumentalna skupina Feniksi, ki je vrsto let »obvladovala« zabavno in kulturno dogajanje ne le na Bistriškem ampak tudi v sosednji Kastavščini. Prepletenost tega prostora z Istro, Kastavščino in Čičarijo se tako odraža v Boštjančičevi zbirki, saj je v njej našlo svoje mesto kar nekaj priredb istrskih ljudskih pesmi.

Ljubezen do narodnega, ljudskega petja se je pozneje izkristalizirala z ustanovitvijo vokalno instrumentalne skupine Bistrce. Priredbe ljudskih pesmi so sestavljale pomemben del njihovega repertoarja, v tisti čas pa segajo tudi Boštjančičevi pevovodski začetki.

Prav ta ljubezen je nedvomno dediščina, ki jo je Saši pa tudi ostalim trem bratom podarila mati, preprosta kmečka ženska brez glasbene izobrazbe a z izjemnim, prirojenim posluhom. Od nje so ga podedovali vsi štirje sinovi, po njeni zaslugi so ob številnih praznovanjih in družinskih srečanjih vsrkavali ubrano večglasno petje in nenazadnje, na njeno željo je Saša že

v otroških letih postal organist v harijski cerkvi, kjer je to »delo« opravljal dobrih 30 let, še danes pa ga opravlja v bistriški cerkvi sv. Jurija. V bogato kulturno življenje svoje rojstne vasi pa se ni zapisal le kot organist. Ko je v devetdesetih letih z ustanovitvijo KD Alojzija Mihelčiča kulturno delovanje v Harijah ponovno zaživelo, je Saša Boštjančič kot pobudnik, organizator in vodja mešanega pevskega zbora pri tem odigral pomembno vlogo.

Notna zbirka »Peli so jih mati moja«, ki je kot želja v avtorjevih razmišljanjih zorela mnogo let, »luč sveta« pa ugledala ob njegovi 70 letnici je tako svojevrsten poklon materi, Harijam, njegovi rojstni vasi, bratom Boštjančič, ki so imeni Harije in Ilirska Bistrica ponesli širom Slovenije ter seveda Jasenu, kraju v katerem Boštjančič živi že več kot 20 let in skupaj z Jasenci ustvarja in ohranja kulturni utrip te vasice pod Ahcem. Prav jasensko kulturno društvo, v okviru katerega deluje MePZ Ahec ter pevska skupina Jasenski pevci, je opravilo pomembno delo pri uresničevanju zamisli o izdaji zbirke. Obe pevski skupini, ki ju seveda vodi Saša Boštjančič, pa sta pesmi iz zbirke posneli tudi na zgoščenko.

Anica Kocjančič

Spomini na grajsko pristavo v Jablanici



Jablanski grad v današnji podobi (iz časopisa Snežnik, 2002)

Poleti sva s sinom obiskala kraje, kjer so se rodili in živeli moji predniki. Bila sva na Fabcih, v Podgrajah in Trpčanah. Nazaj grede sva se ustavila še pred razpadajočo stavbo v Jablanici, nekdanjem grajskim dvorcem. Domačini mu rečejo grad ali graščina.

Tu je po prvi svetovni vojni živela nekaj let tudi naša družina Hrvatini.

Z zgodovino jablanskega gradu sem se prvič srečala leta 1947, ko mi je profesor Franc Munih prinesel v Kuteževo, kjer sem takrat poučevala, izpisek iz Valvazorjeve knjige. Še danes ga hranim kot spomin na tega uglednega »tovariša«.

To so podatki, ki segajo do leta 1689, ko so bili že lastniki rodbina Lazzarini. V njihovi lasti je ostal do leta 1886, ko so posest prodali Jožefu Domladišu iz Ilirske Bistrice. Leta 1902 pa je posest odkupil dunajski veletrgovec Albert Dub. Že precej zanemarjeni dvorec je leta 1915 kupila družina Bervar iz Ljubljane. V njem je živela grajska gospa sama, ker so bili mož Tone in otroci Tone, Nande, Zora in Vida zaposleni ali pa so študirali v Ljubljani. V Jablanico so prihajali le za praznike in počitnice. Po koncu prve svetovne je gospa Bervarjeva velikodušno sprejela mojo družino pod grajsko streho. Oče, vojni invalid, se namreč ni mogel vrniti na Reko,

kjer je bil pred vojno zaposlen. Družina, ki je bila brez hiše in brez zemlje, je s hvaležnostjo sprejela ta začasni dom.

S sinom sva stala pred razpadajočo stavbo in zrla v prvo nadstropje na levi strani, kjer je domovala naša petčlanska družina. Obema je bilo kar hudo ob misli, kako bedno je bilo takrat njihovo življenje. Leta 1920 se je prav tu rodila hčerka Vidka, ki je umrla v Vrbovem, stara šest let, tik preden sem se rodila jaz. Grajska gospa je bila krstna botra Vidki in kasneje še meni. V spomin na gospo še vedno hranimo dragocen šal, ki ga je poklonila sestri Zori.

Prva leta po prvi svetovni vojni je bilo v Jablanici veliko italijanske vojske, ki se je zadrževala v gradu in njegovi okolici. Sestra Zora se je rada spominjala vojaške hrane in pomaranč, ki so jih vojaki delili otrokom, da bi se jim prikupili. Mamo, ki je dobro govorila italijansko, so vaščani večkrat klicali na pomoč, da je posredovala pri prodaji pridelkov vojakom, in tudi sama tako dobila nekaj hrane za našo družino.

Mojega sina je zanimalo še marsikaj, na primer, če je v gradu kaj strašilo. Seveda je strašilo, tako kot v vseh gradovih! Ponoči so se slišali težki koraki, ki so prihajali prav do vrat, ko pa so vrata odprli, ni bilo nikogar. Največje strahove je doživljala

gospa in takrat se je zatekla po pomoč k moji družini. Neko noč je močno tolkla po vratih, in ko so ji odprli, je padla na tla nezavestna, in le težko so jo spravili k sebi.

Sestri Zori je ostal v spominu tudi dogodek s konjem. Grajski dekleti Zora in Vida sta na počitnicah, ki sta jih preživljali v Jablanici, zelo uživali. Najraje sta jahali in to kar na vojaških konjih, ki so jih bili grajski hlevi polni. Vida, ki je bila precej drzna, je nekega dne zajahala bolj divjega konja, a ta je namesto na travnik, zdrvel v grajski hlev. Zadnji trenutek se je rešila tako, da se je sklonila h konju. Poleg takih razburljivih dogodkov, je bilo tudi drugače zelo zanimivo dogajanje ob njihovem obisku, saj je grajska mladina prinesla iz mesta marsikaj novega, zanimivega, za preproste domačine tudi čudnega.

Mama se je pogosto spominjala dogodka, ki ni neposredno vezan na grad, a ga je videla z grajskega okna. Pozno zvečer se je pred gradom ustavil črn avto, malo postal in naglo odpeljal. Verjetno so se ustrašili vojakov, ki so bili pred gradom. Mami se je zdel avto zelo sumljiv in prav je imela. Drugi dan je namreč prišla novica, da so ponoči oropali lastnika gradu v Zabičah, ki je dan prej dvignil v Trstu večjo vsoto denarja. Lastnika zakonca Rafaelo in Jana Balčarik so zvezali na postelji, hlapca in dekle pa k štedilniku, pobrali denar in se odpeljali v noč.

Moja družina se je čez kakšno leto odselila v Vrbovo. V gradu pa se je okrog leta 1930 za krajši čas naselila pošta, preden se je dokončno nastanila pri Simčičevih.

Družina Bervar je leta 1934 zapustila grad in se vrnila v Ljubljano. Z grajsko gospo, našo botro, smo imeli zvezo še do njene smrti, umrla pa je kmalu po vrnitvi v Ljubljano. Grajsko poslopje je dobilo dva nova lastnika: vzhodni del je prevzel domačin Anton Štefančič - Tončkov, ki je služil na posestvu, zahodni del poslopja pa je prešel pod italijansko Ustanovo za oživljanje kmetijstva treh Julijskih krajin

Kettejevi akordi

s sedežem v Benetkah (Ente Rinascita Agraria per le tre Venezie Giulie). V ta zahodni del so se v šolskem letu 1935/1936 naselili šolarji za čas, ko so v Vrbovem gradili novo šolo. Maja 1944 so se v grad zatekli pogorelci iz sosednjih vasi. Po vojni je bil del poslopja nacionaliziran, vanj pa so se naselili delavci, ki so delali na posestvu. Pozneje je Kmetijska zadruga »4. junij« iz Ilirske Bistrice imela tu piščančjo farmo. Nazadnje so vsi odšli, grad prepustili zobu časa in danes nas samo še razvalina spominja na nekdanjo ponosno preteklost.

Tisti dan sem razkrila sinu del naše, ne prav rožnate zgodovine, bralcem teh vrstic pa sedaj morda dodajam še kakšen kamenček v zgodovinskem mozaiku tega nekdanj mogočnega dvorca.

Vida Hrvatin Gojkovič

Vir: Igor Sapač, Grajske zgodbe porečja Reke z Brkini, Ljubljana, 2007

Leta 2006 smo ob občinskem mesecu kulture še posebej odmevno praznovali stotrideseto obletnico rojstva našega pesnika Dragotina Ketteja. O tem je bilo že veliko napisanega. Tudi v našem glasilu. Ob izidu knjige prof. Silva Faturja "Oče, sin in zagorski zvonovi" in pozneje ob predstavitvi vedrejših pesmi "Sem fantič bil mlad" istega avtorja, smo si zastavili vprašanje, kako je z uglasbitvami Kettejevih pesmi. V Ilirski Bistrici smo poznali le eno pesem - Na trgu, ki jo je njega dni ustvaril skladatelj Vasilij Mirk. To pesem prepevamo dobrih 60 let. Ko sem nekoč povabil prof. Franca Muniha na "Kettejevo proslavo" na Prem, mi je hudomušno odgovoril: "Ja, če ne boste peli tisto Noč trudna beži ..." A Bistričani smo jo prejeli za svojo himno.

Prof. Bojan Glavina, glasbeni pedagog in skladatelj, se je lotil uglasbitve nekaterih Kettejevih pesmi in na omenjeni prireditvi v čast obletnice Kettejevega rojstva smo slišali krstni izvedbi dveh skladb na pesnikovo besedilo. Moški pevski zbor Dragotin Kette je tako prvič zapel Melanholične misli in Aj, ta lepa krčmarica. Ožja skupina zanesenjakov pa je želela zbrati vse uglasbitve Kettejevih pesmi. Predvidevali smo, da bo le malo gradiva. Toda danes prijetno presenečeni ugotavljamo, da imamo veliko število uglasbenih pesmi. Gre za samospeve (15), moške zборе (14), mešane zборе (9), mladinske (6) in ženske zборе (3). Pri tem naj omenimo nekaj imen, ki so nam pomagali pri zbiranju in iskanju notnega gradiva. To so: znana slovenska kulturna delavca in glasbena zanesenjaka Jože Humer iz Ljubljane in Mitja Gobec iz Ptuja ter skladatelj Alojz Srebotnjak iz Ljubljane. Tako imamo skoraj popoln seznam in tudi notno gradivo prav vseh Kettejevih uglasbenih pesmi, kar bo našlo svoje mesto v Kettejevi spominski sobi na Premu. Nemara bi lahko v takšni ali drugačni obliki ves ta opus tudi natisnili v posebni izdaji? Vemo, kje se zadeva lahko zaustavi.

Dimitrij Grlj

Pravljica

Bil je poletni dan, še sape so se nekam skrile. V senci se je deklica igrala. Opazovala mamo, ki je tuje žito žela. Kako dolgo še, da bo končala? Njiva se je zdela vedno daljša, kot bi jo z elastiko nategovala.

Žanjica je snope povezovala in na njivo zlagala. Potno čelo si brisala z rokavom, brez počitka delo nadaljevala. Nekajkrat hčerka v potoku lonček vode je nalila, da si je žanjica žejno grlo poplaknila.

Cerkveni zvon je že oznanil poldan, ko je bila njiva požeta, žanjica pa od napora vsa izžeta. Utrujenosti otroku ni pokazala. Veselo je svojo deklico objela, kot, da je ves čas v senci z njo sedela.

Na poti domov sta kramljali in se smejali. Hčerka je ob njej poskakovala in vedno nekaj spraševala.

To je pravljica za vnuke - ne pa za stare mame.

Ana Seles

Pokrajinske dileme Primorske

Že celo desetletje visi v zraku regionalna razdelitev države Slovenije. Ponovno smo priča velikim razhajanjem, ko se predlagajo rešitve za ustvarjanje novih vmesnih državno-upravnih organov med občino in državo. To se dogaja po 43 letih od ukinitve okrajnih ljudskih odborov. Seveda pa smo po osamosvojitvi že doživeli razgradnjo bivših velikih občin komunalnega sistema tako, da je iz nekdanjih 63 danes nastalo kar 210 občin zelo različnih velikosti.

Najmanjša šteje okoli 300, največja mestna pa šteje preko 100.000 občanov. Le redke, med njimi je tudi naša občina, so zadržale obseg iz leta 1965. Bistvene naloge in pristojnosti pa so ostale enake, kot leta 1965. Zaposlenost v občinski upravi je ponovno narasla skoraj na prvotni nivo, le da ob občini deluje tudi upravni okraj, ki dosega zaposlenost enako ali celo večjo, kot bivša občina pred zadnjo reorganizacijo. Takrat v letih 1967 - 1970 je občina opravljala vse naloge sedanje občine in upravne enote z vsega skupaj 48 zaposlenimi. To je bila nesporno racionalna ureditev republike.

Zgodovina upravno-politične delitve Slovenije po drugi svetovni vojni

Septembra 1945. leta je bila izvršena prva administrativna razdelitev države. Ustanovljena so bila *okrožja* in sicer pet: Ljubljansko, Celjsko, Mariborsko, Novomeško in posebej za mesto Ljubljana. Predvideno je bilo tudi Goriško, Tržaško ter avtonomno za mesto Trst. Ta okrožja pa niso bila ustanovljena zaradi sporne meje z Italijo. Vodenje lokalne uprave so prevzeli krajevni in okrajni ljudski odbori in sicer od 23. februarja 1948. leta. Na okrajnih ljudskih odborih so bili ustanovljeni statistični uradi, ki so bili podrejeni neposredno zveznemu oziroma republiškem statističnemu uradu.

Leta 1949 so bile vpeljane *oblasti* kot nove upravno teritorialne enote, ki so povezovale več okrajev. Bile so 4 in sicer: Goriška, Ljubljanska, Mariborska in Mesto Ljubljana.

Z Zakonom LRS Ur.l. št 19-88/52 je bila ukazana ponovna teritorialna razdelitev republike. Število okrajev se je zmanjšalo na 19 in z združevanjem številnih krajevnih ljudskih odborov, ki so delovali skoraj v vsaki večji vasi, je bilo ustanovljenih 369 malih občin.

Šele 28. junija 1955 je bil ustanovljen Okraj Koper, potem ko je bila predana Cona B Jugoslaviji oziroma Sloveniji na osnovi jeseni leta 1954 zaključenega in podpisanega Londonskega sporazuma.

Z ustanovitvijo komunalnega občinskega sistema leta 1955 so okraji začeli izgubljati svoj pomen. Tako je že leta 1960 prišlo do ukinjanja okrajev. Ostalo jih je le osem in sicer: Celje, Nova Gorica, Koper, Kranj, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota in Novo mesto.

Že čez tri leta - to je leta 1963, je prišlo do ponovnega združevanja okrajev v samo štiri: Celje, Koper, Ljubljana in Maribor. Postopoma so se združevale tudi manjše občine in tako znova krepile tradicionalne lokalne centre.

Vir: J.Brankovič, Priloga Dela 5.11.2006. in avtor članka

Večji centri s sedežem bivših okrajev, ki so okusili oblastniške koristi za njihov hitrejši »policentrični« razvoj, niso mirovali. Njihovi politični funkcionarji se niso pomirili s takim stanjem ter je tako tudi zaradi tega prišlo do še enega pozitivnega premika v organiziranosti Slovenije. Kot odbornik takratnega Okraja Koper še pomnim nasprotja med odborniki Nove Gorice in Kopra, ki so bila predvsem prestižne narave. Dejstvo je, da so se velika sredstva in gospodarska moč prelivala v takratne okrajne centre pod krilatico »enakomernega policentričnega razvoja«, ki so se s tem hitreje razvijali na račun obrobni občin in krajev. Tako je bil omogočen izredno hiter razvoj Kopra in pristanišča Koper in izgradnja celotnega

mesta Nova Gorica. Ukinitve posameznih okrajev je pomenilo tudi izgubo oblastniške in finančne moči v teh bivših centrih.

Marca 1965 so bili okraji z zakonom LRS v celoti odpravljeni. Takrat, v letih 1964/65, so se majhne občine ponovno pridružile velikim občinam komunalnega sistema, ki so praviloma ponovno pridobile obseg okrajev iz let pred 1952. Bilo jih je okrog 63 do 65, v odvisnosti od organiziranosti in delitev mestnih občin Ljubljane in Maribora, katerih število se je pogosto spreminjalo. Na kraju smo obstali pri 63 občinah.

Ta mreža občin je veljala 33 let, kar potrjuje, da je bila najbolj smiselno in racionalno postavljena.

Številne delitve republiškega prostora do leta 1965 so povzročale zapletenost sistema, ki ga navadni ljudje niso razumeli. Niso bile v korist ljudi, temveč v korist vse številnejšega birokratsko administrativnega in političnega aparata. Ta se je večal tudi takrat, ko so spremembe opravičevali s ciljem, da se bo sistem racionaliziral in upravni aparat zmanjšal.

Upravno-politične delitve na Primorskem in Bistriškem

V povojnih letih od 1945 do 1947 so vodenje lokalne uprave prevzeli krajevni ljudski odbori v okviru neformalnega Goriškega okrožja, ki je delovalo po analogiji ostalih ustanovljenih okrožij.

Od leta 1948 do 1952 je bilo na Primorskem ustanovljenih sedem okrajev (brez obale - Cone B) in sicer: Idrija, Tolmin, Nova Gorica, Ajdovščina, Sežana, Postojna in Ilirska Bistrica.

Okraj Ilirska Bistrica je bil nekoliko večji od obsega sedanje občine. Segal je do Suhorja, do Kozjan, do Slivja in Golca. Te vasi so danes v občinah Pivka, Divača in Hrpelje - Kozina. Štel je okoli 17.750 prebivalcev.

Po ukinitvi okraja leta 1952 se je bistriško področje vključilo v Postojnski okraj.

Ustanovile so se naslednje občine:

- Mestna občina Ilirska Bistrica in
- Občine : Jablanica pod Snežnikom, Jelšane, Prem in Knežak. Slednja se je kasneje, skupaj s pripadajočimi vasi, vključila v novo nastalo občino Pivka.
- Podgrad, Hrušica, Male Loče in druge vasi, ki danes niso v naši občini, pa so se vključile v občino Hrpelje Kozina in morda v Divačo.

Kot je že bilo povedano, so poznejše teritorialne razdelitve težile k zmanjšanju okrajev in večanju gospodarske moči komunalnih občin, ki so pridobile enake pristojnosti in so se ukvarjale z enako problematiko kot danes skupaj občine in upravni okraji - enote.

Tako je bila leta 1960 Primorska razdeljena na dva okraja: Koper in Novo Gorico, da bi leta 1963 ostal le okraj Koper, ki je bil leta 1965 ukinjen. Razdrobljene občine pa so se združile in dosegle obseg primerljiv okrajem pred letom 1952. Torej, vrnilo se je sedanje KS: Podgrad, Hrušica in Knežak. Ostale vasi pa so se vključile v takratni občini Sežana in Postojna.

Ker se bistriška občina po osamosvojitvi ni delila, je zadržala enak obseg do danes.

Čeprav se teritorialna delitev ni več spreminjala, pa politični veljaki niso mirovali. Uspeli so združiti politične organe v tako imenovane »bazene«.

Nastala je tako Medobčinska konferenca ZK in SZDL, Medobčinski svet sindikata in mladine, vsi s sedežem v Postojni. To se je zgodilo okoli leta 1970. Zadnji je bil ustanovljen Medobčinski svet skupščin občin, ki pa je imel sedež izmenično in je prvi mandat pripadal Skupščini občine Ilirska Bistrica.

Začele so se prenašati pristojnosti države na novoustanovljene medobčinske svete, kar je povzročil velike težave v manj razvitih

območjih, tudi v našem. Na področju šolstva na primer ni bilo dovolj sredstev za zadostno financiranje B programa (glasbena šola idr.). Bogati »bazeni« pa so si lahko privoščili nadstandardni razvoj. Isto je veljalo v zdravstvu. Šele kasneje so se problemi uredili, ko je te pristojnosti in skrb ponovno prevzela republika in tako zagotovila bolj enakomerno delovanje in razvoj. Enako se je godilo na vodnem in cestnem področju in morda še kje.

Krog upravno teritorialne delitve se ponavlja

Povojne številne upravno teritorialne delitve Slovenije bi nam morale služiti, kot dobra šola. Izkušnje bi morali upoštevati pri današnjem urejanju in organiziranju države. Današnji čas, novi položaj republike - države seveda terja določene dopolnitve in prilagoditve.

Pretekle izkušnje pa radi spregledamo, ker so iz drugega sistema. Vendar pa so se takrat in se tudi danes ukvarjajo s to problematiko ljudje z enako izobrazbo, enakimi slabimi in dobrimi osebnimi lastnostmi, sebičnimi in nesebičnimi nameni. Zato bi morali kriteriji, sprejeti pri takih nalogah, veljati kot železno pravilo.

Tako se je že pri prvi ponovni delitvi in drobitvi občin leta 1998, to je po 33 letih, zanemari pretekle izkušnje in povozilo tudi zakonsko sprejete kriterije za novo ustanavljanje občin in lokalne samouprave. Ustanovljenih je bilo 198 občin in 58 upravnih okrajev (mestne občine Ljubljane in Maribora so pridobile le po en okraj), kasneje poimenovane upravne enote. Neracionalnost se pokaže v hitri rasti administracije v upravah. Medtem pa so se zapirale tovarne in ukinjala produktivna delovna mesta, seveda večinoma iz objektivnih razlogov glede na nove tržne razmere?!

Bivši centri »političnih bazenov« oziroma okrajev iz let po 1952 so postopoma pridobili centralizirane policijske uprave,

vojaške uprave, razna sodišča idr.. Danes imamo statistične regije v 12 centrih. Višja sodišča so v 4 centrih in območja pristojnosti višjih in okrožnih sodišč so na 11 sedežih. Primorska ima sedeža v Kopru in Novi Gorici.

Volilne enote so v 8 centrih z 58 volilnimi okraji, ki se pokrivajo z upravnimi enotami. Primorska ima eno volilno enoto.

Najnovejša ustanovitev in razmestitev škofij v 6 centrih, se zdi najbolj smiselna in tudi racionalna. Ena ima sedež v Kopru za celotno Primorsko.

Predlagana je ustanovitev 14 pokrajin. Ob sedanjih 210 občinah je upravna razdelitev države zelo podobna tisti, ki je veljala po letu 1952 (19 okrajev in 269 občin - majhen napredek in vračanje na stare rešitve!).

Primorska naj bi imela 2,5 pokrajini, saj postojnska sega s polovico teritorija v Notranjsko. V tradicionalno Primorsko spadata le občini Postojna in Pivka.

Zakaj pokrajine?

Če že moramo imeti pokrajinske uprave, kot vmesne organe med državo in občino, potem mora ta delitev odgovoriti, ali bodo primerljive tudi z regijami v sosednjih državah, ko se napovedujejo čezmejna sodelovanja in regionalna čezmejna organiziranost.

Predvidena pokrajinska mreža bi bila primerna le kot korektura izredno razdrobljenih občin v enem delu države, ki bi imele v pokrajini servis skupnih uprav (prvotna ustavna rešitev, mislim da v 145. členu). Za namen čezmejnega sodelovanja se bodo morale primorske pokrajine povezati v status dežele (novi organi), če naj bodo primerljive in enakopravne po obsegu in moči.

Ne smemo pozabiti na vidik neracionalnosti sedanje javne uprave, ki že načenja

konkurenčnost gospodarstva in standard delavcev in upokojencev.

Ime »Primorska« je simbol Primorcev

Čeprav je danes marsikomu jasno, da bi bilo najbolj racionalno in smiselno ustanoviti na Primorskem samo eno pokrajino ali deželno upravo, pa zgleda, da je v glavnem že odločeno in prevladuje vladni predlog. Tako bomo dobili 2,5 pokrajini na Primorskem. Nasprotja med že omenjenimi centri so še vedno tako močna, da druga možnost odpade. Ponovni krog delitev se začenja. Sporna so še edino imena pokrajin in ali je nujno poimenovanje z uporabo simbolnega imena »Primorska«.

Ime pokrajine seveda ni odločilno za učinkovito delovanje in ustvarjanje blagostanja za državljane. Pomembno pa je v razmerah odprtih mej, kako se bo ob meji ohranjalo slovenstvo v prihodnosti.

Polemika je okrog imena *Goriška* ali *Severna Primorska* pokrajina. Seveda ima ime Goriška določene zgodovinske utemeljitve, vendar v različnih tujih teritorialnih sestavah. Nazadnje pa je Gorica ostala v Italiji po prvi in drugi svetovni vojni. Nova Gorica pa je na novo nastala v okviru poveljne Primorske in Slovenije.

Kaj simbolizira »Enotna Primorska«?

- Uporni duh primorskih ljudi, ki so se upirali pod italijansko okupacijo in branili svoj jezik in težnje za združitev z matičnim narodom ter enotno delovali do osvoboditve leta 1945. Primorci smo imeli le enega sovražnika in nasprotnika - fašizem. Niso nas obremenjevala strankarska nasprotja in sovraštvo, ki se je razbohotilo pred drugo vojno in medvojno v osrednji Sloveniji v stari Jugoslaviji, kar je povzročilo bratomorno vojno in tragične poveljne posledice.

- Primorska kot celota mora ostati zavedna in enotna kot branik na zahodni meji še predvsem po odprtju mej.

Še vedno so žive težnje tujca za obvladovanje primorskega prostora (do Rapalske meje). Ne pričakujemo vdora s silo, ki bi se mu znali upreti. Bolj nevarno je tiho in trajno vdiranje kapitala in osvajanje prostora na veliko možnih načinov.

- Zato bi morala država nemudoma zaščititi primorski prostor pred nepotrebno pozidavo za tujce in stimulirati poselitve ter vračanje domačega prebivalstva v vasi in mesta.

- Veliko je še sivih področij, kjer ni ustrezne zaposlitve domačega prebivalstva. Država bo morala stimulirati investicijske vlagatelje za odpiranje delovnih mest tudi na teh vedno bolj nerazvitih področjih.

Še je čas, da se zavemo bodočih pasti in nevarnosti. Preprečili jih bomo, če bomo prisluhnili svarilom, upoštevali pretekle izkušnje, gospodarsko razvijali obmejna področja in racionalno organizirali in upravljali državo v dobro državljanov.

Vitimir Dekleva

Pismo

Poletne noči so mora zame odkar te ni doma.
So jutra brez teka, spanja in malih pozornosti,
ki si jih znal izkazati.

Čas se vleče - se ustavi.
Rože ne cvete kot prej.
Ptic ne slišim žvrgoleti,
sama žalost je ta kraj.

Iz predmetov
nekoč dragih mi spominov
le otožnost sije.
Vse je brez vrednosti,
odkar doma te ni.

Naj ti pismo to pove,
kako zelo pogrešam te.
Ko prideš, bodo ptice pele,
in vse stvari ponovno oživele.

Ana Seles

V nov dan

Ko me jutro pokliče,
preberem sporočilo,
izrisano
na slavoloku neba.
Droben žarek se odtisne
znotraj
in me nahrani s svetlobo
širokega okna.
Opogumljena stopim
v nov dan,
ki ga ne smem in ne morem obiti.
Vanj odmerim korak
in grem,
če je le mogoče v dvoje,
kamor kaže smer;
z vetrom in soncem
pohitim
po valovitih sipinah
novega iskanja.

Vera Vezovnik

Stoletje planinstva pod Snežnikom

*Slavno
c. kr. okrajno glavarstvo
v Postojni*

*Imenom pripravljalnega odbora
naznanjam, da snujemo v Ilirski
Bistrici podružnico »Slovenskega
društva v Ljubljani s sedežem v Il.
Bistrici.*

*Ustanovni shod sklicujem imenom
pripravljalnega odbora na dan
3. avgusta 1907 ob 8. uri zvečer
v Ilirski Bistrici v gostilni župana
Antona Tomšiča.*

*O ustanovnem shodu sestavljeni
zapisnik in prepise sklenjenih pravil
vposlal bom osrednjemu društvu, ki
bo potrebno ukrenilo, da deželna vla-
da odobri ustanovitev podružnice.
To javljam v smislu člena
2 Shodnega zakona.*

V Ilirski Bistrici, 19. julija 1907

Dr. Fran Goršič

c. kr. sod. pristav



*Miroslav Martinčič, prvi predsednik
ilirskobistriške podružnice SPD.*

Ilirsko-bistriško planinsko društvo je v letu 2007 slavilo častitljivo stoto obletnico. Mnoge društvene aktivnosti so bile posvečene temu jubileju. Društvo ima razmeroma dobro zbrano in dokumentirano planinsko delovanje od ustanovitve društva v letu 1907 do italijanske okupacije, društvene obnovitve v letu 1945 pa vse do današnjih dni. Ohranjena je dokumentacija: o gradnji društvenih postojank Vilharjeve

koče v Črnem dolu leta 1914, Cankarjeve koče na Sviščakah 1951, Zavetišča na Velikem Snežniku 1961, Planinskega doma na Sviščakah 1968 in odprtja zadnje koče na 997 m visokem Kozleku v letu 1994.



Planinska Vilharjeva koča v Črnem dolu leta 1913

Zapise o vsem tem, o mnogih oblikah delovanja planinskega društva pod Snežnikom, zanimivostih planinskega sveta, bogastvu flore in faune in njenih raziskovalcih, slikovnih in literarnih predstavitev Snežnika in njene okolice, je društvo leta 2000 povežalo v obsežno edicijo Knjigo o Snežniku.

Kljub mnogim naporom pa društvu ni uspelo odkriti natančnega podatka o datumu ustanovnega zbora bistriških ljubiteljev planin in s tem pravega društvenega rojstnega dne.

Bil je to tudi vzrok, da so se v društvu odločili za dan ustanovitve društva, edini znani datum, 12. avgust 1907, ko je Okrajno glavarstvo v Postojni odobrilo društvena pravila. Ta dan je društvo proglasilo tudi za Dan bistriških planincev.

Pred kratkim pa je podpisani odkril v Arhivu Slovenije tudi ta, za društvo pomemben dokument o svoji ustanovitvi. Gre za pismo naslovljeno Okrajnemu

glavarstvu v Postojni, ki ga je 19. julija 1907 pisal dr. Fran Goršič, sodni pripravnik, v imenu pripravljalnega odbora za ustanovitev »Ilirsko-bistriške podružnice Slovenskega planinskega društva v

Ljubljani« s sedežem v Ilirski Bistrici v katerem je najavil sklicanje ustanovnega shoda za 3. avgust 1907, ob 8. uri zvečer v gostilni župana Antona Tomšiča. Vsem ustreznim organom pa je obljubil po opravljenem shodu poslati dokumente in zapisnike, da bi deželna vlada čim prej odobrila društvena pravila. Kar se je zgodilo 12. avgusta 1907.

Tako je, tudi ta manjkajoči kamenček v stoletni zgodbi ilirsko-bistriškega planinskega društva, našel svoje mesto.

In kdo so bili prvi člani bistriške planinske podružnice? Podružnico so vodili: Friderik Miroslav Martinčič, c.kr. davkar kot načelnik, Josip Perme, c.kr. davčni asistent kot tajnik ter člana odbora Dragotin Val, pisarniški predstojnik in Kristjan Hodnik, posestnik iz Ilirske Bistrice.

V januarski številki Planinskega vestnika, letnika 1908 pa že preberemo kdo so bili prvi pristopni društveniki: Božidar Bežek c.kr. okrajni sodnik, Josip Bekš c.kr. davčni

Utrinki iz Guranjega kraja

asistent, Anton Carli notarski kandidat, Albert Domladiš posestnik in trgovec, Fran Goršič c.kr. sodni pristav, dr. Mirko Grasselli c.kr. sodni pristav, Alojzij Podboj c.kr. davčni asistent, Josip Poženež postajni c.kr. načelnik, Vinko Sket trgovec, Josip Samsa trgovec, Peter Lešnik občinski tajnik, (vsi v Ilirski Bistrici), Ivan Urbančič posestnik, Rudolf Valenčič tovarnar (oba v Trnovem).



Prvi društveni planinski žig, 1907.

V mnogih naslednjih številkah Planinskega vestnika so tudi še zabeležena imena novih in novih članov ilirsko-bistriške podružnice SPD. (Glej Planinski zbornik, 1977)

Vojko Čeligoj

Obe objavljeni sliki sta nastali med drugo svetovno vojno pred bistriškim vodovodnim črpališčem.

Guranji kraj Bistrice je bil pogostno in vabljivo zbirališče mladine. Ko si iskal prijatelja, je bilo srečanje neizogibno, če si se sprehodil skozi kraj po edini cesti, ki se konča in zapre z vodovodnim črpališčem. Te stavbe danes ni več, ker je podrtja in odstranjena. Takrat je vsebovala črpališče in prostore za posadko karabinjerjev, ki so stražili strateški objekt. V zgornjih prostorih pa je bilo stanovanje upravnika vodovoda. To delo je takrat in še dolga leta po vojni opravljal Jenko.

Spodnja slika prikazuje karabinjerja na straži pred vrati ograjenega črpališča, spomladi 1943. leta.



Ostali na sliki: trije člani italijanske stražarske posadke v civilnih oblekah in otroci iz bližnje sosesčine (z leve): Bibi Jenkotova z dojenčkom Milanom Žiberna v naročju in Silva Žiberna.

Naslednja slika je nastala 14. avgusta 1944 v času nemške okupacije - tudi pred vodovodnim črpališčem. To je bil le del šopka številnih guranjskih deklet, starih okoli 20 let, ter nekaj otrok.



Z leve so: Gusta Kakež / učiteljica, poročena Valenčič /, Marija Perhavec, / družina je izumrla /, Zora Kakež / učiteljica, poročena Batista /, Vera Bertancelj / družina je izumrla/, Mara Božičeva / poročena Cubr / in Minka Smuk. Čepijo z leve: Olga Mihčič / pred kratkim umrla v Ljubljani /, Silva Žiberna in Milka Širca - Condova / živi v Avstraliji /.

V Guranjem kraju so takrat živele še naslednje družine, ki so izumrle ali so se potomci izselili: Perhaučeva, Šučetova / Polde /, zgonjih in spodnjih Domladiševih - Vencinovich, Tomšičeva / Škrljeva /, Katre Benigar - Pečkove, zgornja Bilčeva / Bine, Milan /, Batista - Condova, Palkova, Vrhova - Čukova, spodnja Hodnikova - Mehlina, zgornja Ličanova / Drago in Tonči /, Koprivova / Fani Padarjeva /, Zite Prosen / Križeve /, Tončka Majerja in Dragopolca / pot na Gradino /, Tomšič Viktorjeva / tovarnarja /, Ambrožič - Pirčeva / Albertova / in še druge morda manj poznane.

Vitimir Dekleva

Obrazi našega mesta - Boža Brecelj



Profesorica Boža Brecelj, nepozabna legenda postojnske gimnazije

Njene podobe se mi v bledici časa vrste kot v filmu izrezanem od cenzure časa. In v teh podobah ne vidim trenutka, ko je ta moja profesorica slovenščine in literature prvokrat stopila v razred pred moje in mojih sošolcev oči.

Grem po stopinjah šolskih nalog iz slovenščine, prva je iz petega razreda gimnazije z dne 19. decembra 1947. Dobili smo na izbiro dva naslova, izbral sem drugega, Horac: Pismo o pesništvu. Tedaj sem se prvič, tudi literarno, srečal s svojo profesorico. Redovan sem bil z oceno dobro in s pripisom: »Odstavki! Nerodno izražanje.« In takrat ne moja učiteljica ne jaz, njen učenec, si nisva mogla predstavljati, da bo Boža Brecelj pisec spremne besede k moji knjigi Steklenica - odbrana proza, ki je izšla leta 1998.

In kakšna ocena v primerjavi z ono iz leta 1947, po več kot petdesetih letih: »Slog teh črtic je ubran, besedje bogato in pestro ... poetičnost je odlika teh črtic ... «

In ne šele takrat v letu 1998 temveč znatno prej, je razmerje profesorica - dijak preraslo v prijateljstvo dveh ljubiteljev literature in tudi v osebno prijateljstvo, ki se je končalo z njenim odhodom.

Spremno besedo je kasneje napisala še za dve pesniški zbirki: Barva časa in Montpassion.

Po končani slavistiki na filozofski fakulteti v Ljubljani je kratek čas poučevala na gimnaziji v Novem mestu. Od tam je bila premeščena na gimnazijo v Postojno, kjer je ostala 31 let, do upokojitve. Ves čas tam, razen vmesnega obdobja, ko jo kazensko premestijo na Nižjo gimnazijo v Ilirsko Bistrico, kjer ostane od leta 1952 do 1955. Neposredni povod za to premestitev je bila pustna zabava, ki se jo je udeležilo tudi nekaj dijakov, nekateri tudi z njeno vednostjo in soglasjem.

Takrat je bilo dijakom prepovedan obisk javnih lokalov, zabav in podobno, ker je po 21. uri veljala hora legalis. V jamski restavraciji je bil na pustni zabavi zbran tudi ves profesorski zbor, ki je prepoznal, da se pod maskami skriva veliko dijakov in dijakinj.

Nekdo je moral namigniti, da naša Boža, vsaj za nekatere, ve kdo so in naslednji dan so od nje zahtevali, da pove ta imena. Tega ni storila in sledila je premestitev.

Baje pa naj bi bil takratni pustni torek le vrh ledene gore, ki se je zgrinjal nad Božo Brecelj zaradi njene vernosti in rednega obiskovanja nedeljskih maš, kar je bil takrat velik naglavni greh, posebno za pedagoške delavce.

O njeni vernosti sem se prepričal tudi sam. Z Božo sva bila rojena v znamenju leva. Ko sva se o tem včasih spomnila sem v šali dejal: »Ti si res levinja, jaz pa sem bolj podoben znamenju zajca.« Njen rojstni dan je bil proti koncu julija, moj pa na začetku avgusta, zato sva neko leto rojstna dneva praznovala skupaj v gostišču na stari cesti pri Ravbarkomandi. Ko so nama postregli s prvo jedjo, je dejala naj še za trenutek počakam, ker pred vsako jedjo moli. V restavracijski sobi je bilo še nekaj drugih gostov. Boža je sklenila roke, sklonila glavo in se zatopila v kratko molitev.

Bila je tako polna zemeljskega življenja, da ni mogla pozabiti na onostransko, ki prihaja in nas čaka.

Premestitev, ki jo je prav gotovo prizadela, pa v njej ni ubila življenjske radoživosti, pedagoške in vsestranske aktivnosti. Ne le v šolo, temveč v novo bistriško okolje se je vključila s takšnim žarom, kot da premestitev ni bila kazen temveč nagrada. Prava levinja!

Takoj je dobila svoj krog prijateljev, najprej v ravnatelju Francu Munihu, pri Zajčevih, doktorju Kovaču, Aleksandru Ličanu ter pri mnogih starih svojih dijakov na postojnski gimnaziji.

Ko sem se nekoč vrnil domov iz Ljubljane in stopil v dnevno sobo je tam sedela Boža Brecelj v pogovoru z mojo mamo.

S pomočjo novih prijateljev in znancev se je takoj vključila v življenje našega kraja kot malokdo. Ni bilo kulturne prireditve ali proslave, v kateri ne bi sodelovala kot organizatorica, režiserka, oblikovalka ali nastopajoča.

Silva Dekleva, takrat še Žiberna, se spominja proslave ob dnevu JLA. Organizacijo proslave je imel garnizon in odvijala se je v srbohrvaščini. Silva je bila določena, da bo recitirala neko pesem v slovenščini. Vendar ji tega ni nihče povedal. Drugega dne pa sta jo že pred poukom pričakala F. Munih in B. Brecelj z očitki zakaj ni recitirala. Kljub pojasnilu, da o tem ni ničesar vedela, je prejela ukor. Najhuje pri tem je bilo dejstvo, da je proslava minila brez slovenske besede, s čimer se Boža in Munih nista mogla pomiriti.

Klub temu ukoru pa je Boža Brecelj ostala za Silvo vselej nepozabna učiteljica in prijateljica.

V takratnih letih je v Il. Bistrici aktivno delovala gledališka skupina, ki jo je vodil režiser in igravec Aleksander Ličan. Boža Brecelj se je skupini takoj priključila kot pomoč režiserju in ga nadomeščala zaradi njegove pogoste odsotnosti. Skrbela pa je tudi za lep gledališki jezik igralcev. Ni pa spomina, da bi nastopala kot igralka.

To je skoraj neverjetno, sodeč po njeni ljubezni do gledališča.

V Ljubljani je študirala tudi glasbo na srednji glasbeni šoli in jo zaključila.

V njenem študentskem nadimku Tosca je skrita vsebina življenja Bože Breclj. Tosca v ariji Molitev poje: »za umetnost in ljubezen vedno iskreno vneta sem bila ...« In to je bilo bistvo življenja Bože Breclj.

V kinodvorani se je ob nekem prazniku odvijala proslava. V programu je naša »Tosca« nastopila v pevskem duetu z Juletom Gržino - Marinkotovim. Pela sta lepo in znano pesem »Samo en cvet« na besedilo Toneta Kajuha in uglasbitvi Rada Simonitija. Boža je v roki držala ogromen robec s katerim si je brisala solze pri besedilu te ljubezenske pesmi: »... Samo en cvet, dehteč in bel, odlomi moja draga ... jaz bi ljudem poslal ta cvet, vsakomur, ki na križ pripet trpi v pomladi ...« Boža si je brisala solze za vse nesrečnike, ki na pomlad, kot križani zaradi ljubezni trpe.

Operne arije je ob raznih prilikah rada zapela. Najraje je pela arijo Carmen iz istoimenske opere in seveda Tosca. V pevskem zanosu je včasih stopila na mizo, kot na namišljeni operni oder.

V pogovoru mi je pripovedovala, da je po končani maturi kolebala med glasbo - solo petjem in slavistiko. Odločila se je za slednji bolj zanesljiv poklic.

Operna Carmen je bila ciganka in morda od tu izvira Božina pustna preobleka. Takrat se je pokrila z živopisano ruto, oblekla ustrezno bluzo in krilo in si široko zapestnico obesila kot uhan in postala Carmen. Če je bila prilika in ustrezna družba je zapela še njeno arijo. Morda je v teh trenutkih podoživljala neuresničeno željo po življenju operne pevke.

Njena velika ljubezen je bila tudi književnost. Pri njenih urah je imela prednost literatura, slovnica je bila odrinjena. Svoje učence je znala literarno

povezati z življenjem in začutili smo, kako je književnost in umetniška beseda prepojena z vsem našim žitjem tudi ko se tega ne zavedamo.

Zanimivo je, da je veliko prijateljico pesnice Makse Samsa, Darinko Žbogar, s Samsovo in njeno poezijo seznanila prav Boža Breclj, ki je Makso Samsa spoznala kmalu po prihodu k nam in ji, ob smrti, pri grobu spregovorila v slovo. In to v času, ko je že dolgo znova učila v gimnaziji v Postojni.

Po odhodu iz Ilirske Bistrice je Boža še dolga leta, do zadnjega ostala povezana z nami in našim kulturnim življenjem. Ko sem ji ob obiskih pri njej pripovedoval o tem ali da smo izdali novo številko Stopinj ali da je izšla kakšna moja ali druga naša knjiga, je vselej rekla: »S' hudiča ste Bistričani.« Potem sva skupaj obravnavala dogodke in prineseno literaturo. Mogel sem ji le asistirati, s takšnim žarom, bistrino in pronicljivostjo je debatirala. Včasih sva si bila v literarnih sodbah zelo blizu. Ko sva bila skupaj v komisiji, ki je na srečanju mladih literatov primorske ocenjevala njihovo, sva si bila enotna v svojih ocenah, čeprav sva jih pripravila ločeno. Boža me je na to opozorila in menila, da je ta podobnost o tem skoraj neverjetna. Pa ni bila, ker sem bil njena gimnazijska literarna šola in nosil sem ta pečat.

Poleg že omenjenih spremnih besed k mojim knjigam je Steklenico leta 1998 predstavila na literarnem večeru v knjižnici Makse Samsa.

Svojo pesniško zbirko Stihomisli sem posvetil B. Breclj in ko sem jo seznanil s to namero, se je najprej branila a končno na posvetilo le pristala. .

Sodelovala je v glasilu našega literarnega društva Stopinje in v številkah 5, 8/9 in 10, objavila ocene dveh knjig naših literatov ter svoje prozno delo »Mama in njen kipec« ter štiri pesmi.

V pesmi »Samo on« so na koncu verzi: » Samo misel se ga dotakne / in srce vztrepeta / od neskončnih želja.«

Kdo je On? Je on, tista skrita ljubezen, nemogoča in nedosegljiva, zamolčana? Je on tista ljubezen, ki mi jo je zaupno, skoraj v zadregi razkrila? Naj on ostane skrivnost njenega srca.

Vse delo Bože Breclj, ki ga je opravila pri nas, je nemogoče zajeti, niti tistega, ki ga še pomnimo, kaj šele onega, ki je šlo v pozabo.

Ob stoletnici rojstva dr. Ivana Preglja je knjižnica Makse Samsa leta 1984 v takratnem domu JLA pripravila predstavitev njegovega življenja in dela. Predstavila ga je Boža Breclj.

Nikoli ni znala in mogla reči ne. Tudi gledališki skupini kulturnega društva Lesonit, kjer je pomagala pri režiji.

Vsi, ki so kdajkoli z njo sodelovali ali jim je bila profesorica ali učiteljica, jo imajo v lepem in nepozabnem spominu. Svojim dijakom je toliko dala, da je pozaba nemogoča. Učno snov je vselej razširila v življenje in njegove resnice. Dijake je skušala pripraviti za življenje in kdor je znal prisluhniti, so mu bili njeni napotki dragocena pomoč na življenjski poti. Dajala je več kot so zahtevali šolski predmetniki in programi, dala je vse kar je imela in vse kar so njeni dijaki morali dobiti.

V tretjem razredu nižje gimnazije je prof. Boža naznanila odhod na operno predstavo La Boheme. Tak odhod je lahko poln kulturni dogodek ali pa zgolj lep kulturni izlet. Boža Breclj je bila za prvo in svoje dijake je temeljito seznanila z vsebino opere, glavnimi solisti, arijami, časom v katerem je nastala.... In jih pripravila, da so predstavo lahko spremljali kot operni poznavalci.

Križ

Po predstavi je pohvalila njihovo zavzeto spremljanje in dejala, da je nad njimi ponosna ter jih za nagrado peljala v nebatičnik in plačala zapitek. Želela je, da bi dijaki od predstave prejeli kar največ in to je uspelo njej in njim.

Koliko bi šele od prof. Bože Breclj prejeli mi vsi, če bi pri nas ostala 31 let. Toliko, da ne bi mogla vsega niti popisati in zapisati.

Ko je odšla ni ničesar vzela s seboj. Vse kar je premogla nam je sproti razdala.

Vsi njeni dijaki prvih letnikov gimnazije so morali znati latinski rek » Per asperam ad astra«, ki se smiselno preveden glasi »S trudom do zvezd«.

Boža Breclj je zvezde dosegla s svojim delom in priznanji, ki jih je za svoje delo prejela, med njimi Red republike z bronastim vencem.

Naj se ta obraz prof. Bože Breclj konča z njenimi besedami: » Mnogo nepozabnih utrinkov se niza v spominih na vse te dejavnosti in so mi nadvse dragi in žive v meni kot spomin na mamin obraz, kot spomin na zaletavost mladosti in zrelega snovanja, kot spomin na nikoli dosanjane sanje, na nikoli izživeto ljubezen«.

Ivko Spetič

V veliki topli shrampi, ki je dišala po jabolkah, kislem zelju in repi iz kadi in svinjskem repu, ki še bolj diši, ko se kuha v repični zeljnici, so se, k ruženju koruze, zbrale pupe iz pol vasi. Iz druge vaške polovice pa so k posodi tropinovca posedli fantalini in čakali, da bi iz nje zadišalo in se usmililo njihovega smrkanja in kašlja, ki ga je prinesla zima. »Hi, hi,« so se smejali stara strina, »pa pravijo, da je moških sram žensko delo, hi, hi, glejte, kako ružijo s svojimi ročicami.« Dejansko pa so s svojimi debelimi prsti kot Cahe konjederec s kovaškimi kleščami zobe pulili iz koruznih glav. Pa naj se je hihitala, kaj pa je mogla za svoja sto leta. » Ali imate še kakšno več?« je vprašal Medvedov, ki je bil v roke podoben medvedjim šapam. »Kakšno več? Vsa moja in še tvoja na povrhu, če znaš šteti do tja.« Seveda, bi zmoget prešteti do tja, raje pa je štel, koliko jih imajo pupe. Do njihovih let bi se, kajpak, hitreje in raje prištel. Gospodar Magovajnus, ki je imel španjolski izraz, slišalo se je, da je bil nek njegov prapra, kot vitez na hoji na jutrovo proti Saracenom tu pristal in ostal, je zakašljajal v tistem tujem jeziku in napovedal: »Lipovca z medom za šonjarite, za nas fraklišnopse in za vse ajdove polente z ocvirkovci.« Vse je prikimalo, Marula pa: »Mojo sladko vodo pa boste namazali s fingrotom tropinovca ali pa se poberem na britof po križ, da vam bo grevngo pel.« »Kaj bi si k svojemu, še ne vem, kakšen križ nakladal, še lastnega komaj nosim. Zate, ki imaš moč dveh mož, ne rečem, a le glej, da ti ne bo kdaj na hrbet stopil takšen, da ga boš komaj zmogla, če že ne boš pod njim onemogla,« je končal Magovajnus. Marula je bila punca in fant od fare. Bila je zdravo in lepo dekle, pa ne angelskega obrazčka in korajžna in močna, pa ne robate čudi, ki bi odbijala fante in ljudi. Bila je kot plenjir, poln orehov, trdih lupin in mehkih jedrc. Ah, jej, kako radi bi fantje zobali njena jedra, a kaj ko so se bali njenih lupin. Če bi se jih kdo dotaknil, bi se naježila, da bi junaku roke kar omahnile, ker bi spoznal, da ni pravi. Marula je čakala res pravega. Imela pa je to čudno navado, nič slabega misleč, da je

često žugala, kako bo šla na britof po križ, da jim bo na hrbtu pel. Tistega večera ji je bila spet ta grožnja z jezika ušla. V čaj pa je le dobila fingrot žganja, ki z lipovcem tako lepo diši. Medvedar, ki se je kljub svojim medvedjim šapam pri Maruli že opekel, je še vedno hladil svoje opekline. Takrat, ko je poskušal, je bil, v veri da za Marulo bolj pravšnjega, kot je bil on, ne more biti. Marula pa ne, da se ji močne roke niso dopadle, želela pa je, da bi bile z medom namazane, ne pa z grčevino okovane. Imela je nekaj fantovskega v sebi, pa je pričakovala, da bo njen imel kaj deklinškega. V šapah šopek teloha. In Medvedar se je, kar tako, kot da ni rekel, oglasil: »Govori, ja, o križu na britofu, a če bi jo tja ponj poslali še ob prvem mraku, bi jo od korajže boleli obe nogi, če pa bi rekli, da naj ga prinese takole ob tej uri, pa bi ji v križ butara trnja stopila, da še migniti ne bi zmogla.»

»No, pa stopi ti ponj, ki imaš zdrave noge, v križ pa te še ni zbdlo.« »Jaz ga ne klicarim, pa tudi ponj ne bom hodil.«

»Pa saj bi te za roko držala tja in nazaj.«

Vsi so se smejali, hihitali in krohotali, na račun enega ali obeh. Medvedar pa je pihal, še posebno, ko je stara strina šklepetala skozi škrbine: »Za roko ja, hihih, za obe, pa še bi ga vrglo ob tla, hi uj hiii.«

»Ej, kaj,« se je muzala Marula. Če bi ga vrglo ob tla, bi si ga dvignila fantiča na hrbet, križ več ali manj.«

»Poslušajta, pravim, da vsak nosi svoj križ po rojstvu, britof pa nosi svoje, kaj bi si jih še nakladali in prekladali po svojih hrbtih.« Morda bi se po teh Magovajnusovih besedah ruženje koruze obrnilo kam drugam, da ni Medvedar rekel: »Meni ni treba praviti o britofskih križih, zaradi mene bodo tam, kjer so jih nasadili. Njej pravim, da naj o njih za vselej utihne ali pa, če že ne more molče mimo njih, naj stopi tja in kakšnega izdere.« Marulo, kot da so te besede razjezile, je skočila: »No, pa greva,

jaz ga bom izdrla, ti pa boš priča.«. »Meni pa se zdi, da ne rabiš priče, ampak varstvo za strah.«

»Strah?« je vprašala Marula.

»Strah, četrť ure tja, četrť nazaj, pa boš videl straha, ko ti ga bom obesila na pleča.« Zavezala je ruto, ogrnila plet in šla skozi vrata. Magovajnusove besede: »Pravim, da ostani pri koruzi, danes ni križev večer, koruzo ružimo...« pa ni slišala, prijateljic, ki so jo hotele zaustaviti pa se je kar otrešla. »Tropinovec ji je škodil.« se je posmehoval Medvedar. »Kaj bo tista kaplja,« se je kot da je kriv, oglasil gospodar.

»No, pa imate,« je rekla stara strina in se pokrižala.

»Kaj imamo, kaj?« Čez pol ure bomo imeli njo in njen križ. Bomo videli, kakšnega bo izbrala,« se je obregnil Medvedar.

Marula je hitela, če Bog da, bo še prej nazaj prišla. Noč je grizla, je, ma od polne lune je svetilo, kot bi šla k polnočnici z baklo. Saj res, bližal se je čas božiča. Kakšen strah, ja, zakaj pa ni za polnočnico nobenega. Marule res ni bilo strah, ko je odpravila železna vrata pokopališča, ki so zacvilila, kot bi dušam stopila na prste. Obšla jo je negotovost. Izdreti križ, to že, a iz katerega groba. Iz gomile svojih rajnkih ne. Iz tuje? Se sme? Kaj če bodo duše v grobu brez križa pogubljene. Greh je, greh rajnkim izpuliti križ, kot bi jim izrgala dušo. V iskanju pomoči se je ozirala po britofu. In jo je našla, v kotu ob bezgovem grmu sta ležali dve že dolgo zapuščeni gomili.

»Kar je zapuščeno, je opuščeno,« si je rekla in stopila tja. Izbrala je manjši križ, a ga ni mogla izvleči iz zemlje. Drugi večji je stal nagnjen kot ostarelo drevo. Z lahkoto ga je izvlekla in si ga dala čez rame.

»No, pa je, jutri ga odnesem nazaj.« Bil je železen, a ne pretežak, pa tudi če bi bil težji, koliko bremen je že znosila na svojih ramah in plečih. Pohitela je nazaj.

»Prav zares ga bom Medvedovemu dala čez hrbet, če ga bo zmozel držati.«

Pa tudi njej je kmalu postajal vse težji, da je hodila že močno sklonjena naprej. Na trenutek se ji je zdelo, da ji bo zdrsnil s hrbtna na tla. In ravno, ko je pomislila na počitek, je začutila, da sta jo kraka križa kot roke od zadaj objela čez prsa. Hkrati je zarožljalo, kot so pripovedovali, da rožljajo suhe kosti. V nepopisni grozi jo je spreletelo, da na hrbtu nosi okostnjak rajnega, ki mu je iz gomile vzela križ. Zrušila se je na obraz. Od teže in groze ji je počilo srce.

»Vsak čas bo nazaj,« so rekle pupe. Takrat so vrata zaloputala in leden piš je udaril v shrambo. Bil je podoben globokemu vzdihu. Gospodar je stopil k vratom.

»Pa kaj, saj so zaprta. Pa smo ja slišali, da so udarila.«

»Udarila so, ja, dvakrat. Enkrat, ko jih je piš odprl, in drugič, ko jih je zaprl,« se je nekdo oglasil.

»Prav tako bo,« so potrdili.

Tedaj je nekaj težkega udarilo v duri.

»Marula se s križem zaletava v vrata,« je kislo pripomnil Medvedov.

»Hvala Bogu, da je nazaj,« je odvrnil Magovajnus in vrata odprl. Zunaj, pred njim je na obrazu ležala Marula na njej železni križ. Odskočil je nazaj v shrambo. »Marula!« je komaj zasopel.

Pupe so kriknile, fantje okameneli, Medvedar pa je bel kot apnenec padel na kolena: »Marula, Marula!« je zvit v bolečini ponavljal in ječal. Šele sedaj ji je pokazal svojo ljubezen, oni šopek teloha, ki ga je za živa zaman čakala.

»Samo silo sem ji kazal in jo z njo pognal pod križ,« je škripal v prsih, kjer se je oglašalo srce, osvobojeno grčevine.

»Amen,« je rekla stara strina, kot da vse sliši, ve in čuti. Počasi so prišli k sebi in se zbrali. Magovajnus in še nekateri so se prerinili skozi vrata in Marulo najprej rešili križa, pod katerim je ležala. Dva sta bila preveč. Le Kristus je zmozel nositi še križ greha človekovega.

Na pokopališče so jo nosili fantje tistega nesrečnega večera, za njimi so hodile ružlarice.

Medvedar je od daleč pred vsemi, sklonjen k zemlji, nosil Marulin nočni križ, vse življenje pa je v sebi nosil njeno izgubljeno srce.

Ivko Spetič - Magajna

”Križ” je ena od 25 zgodb, ki so izšle leta 2006 v deseti knjigi Ivka Spetiča z naslovom ”Stare prauce”.

šonjarite - gospodične
grevnga - pokora
plenjir - koš
fingrot - naprstnik

Prvi niz osebnih znamk pomembnih domačinov



Ob koncu meseca novembra 2007 je Filatelistična sekcija Primorskega numizmatičnega društva Ilirska Bistrica s Pošto Slovenije izdala štiri osebne znamke pomembnih domačinov. Za likovno podobo vseh štirih je poskrbel domači likovnik Romeo Volk, za računalniško obdelavo pa je poskrbel Bogdan Rolih. Izdajo osebnih znamk povezuje društvo z obletnicami štirih osebnosti ali z jubileji društev v katerih so imeli pomembno vlogo. Z izdajanjem osebnih znamk bo društvo nadaljevalo v naslednjih letih. Naj predstavimo prve štiri pomembne osebnosti, ki jih imamo sedaj tudi na poštinih znamkah!

Dragotin Kette, 1876 - 1899, pesnik, rojen na Premu. Ob Cankarju, Župančiču in Murmu je Kette eden od stebrov slovenske moderne. Svoj umetniški vrh je dosegel v sonetih v katerih najdemo sled okolja v katerem je preživel svojo mladost. Cankar je zapisal, da je mladi Kette v njihovi četverici bil najgloblji in miselno najvišji. Pokopan je v Ljubljani v »grobniči slovenske moderne.« V Ilirski Bistrici ima doprni kip delo akademskega kiparja Marjana Keršiča Belača. Po njem se imenuje osnovna šola v Trnovem, ulica, pevski zbor in občinska nagrada za delo na kulturnem področju.

Bogumil Brinšek, 1884 - 1914, rojen v trgovski družini v Trnovem. Bil je izjemni alpinist, (Brinškov kamin), raziskovalec kraškega podzemlja, smučar, fotoamater in tajnik prvega fotokluba na Kranjskem, duša planinske družine Drenovcev. Kot poročnik je smrtno zadet padel na južnem bojišču ob Drini v prvih mesecih prve svetovne vojne in je tam pokopan. Pri Brinškovich, na rojstni hiši ima spominsko ploščo. Po njem se imenuje strokovna knjižnica Planinskega društva Ilirska Bistrica, ulica v Trnovem in občasne fotografske razstave »Po Brinškovich poteh«. Znamka je izdana v počastitev 100-letnice ustanovitve domačega planinskega društva 1907-2007.

France Pavlovec, 1897 - 1959, akademski slikar, rojen v Trnovem. Med slovenskimi slikarji velja za najboljšega krajinarja. V kompoziciji je ohranil klasično zasnovano z natančnim izrisanim drevjem v ospredju in mogočno zarisanimi vršaci v globini. Njegove občutene slike so nastajale v naravi tudi v ledeni zimi in prenašajo na gledalca občutenja mrzle in v led okovane krajine. Po Francetu Pavlovcu se imenuje domače Likovno društvo Ilirska Bistrica. Na železniški postaji stoji spominska ploščo. Znamka je izdana ob 110-letnici rojstva.

Anton Žnideršič, 1874 - 1947, gospodarstvenik, čebelarški reformator, rojen v Ilirski Bistrici. Izjemen gospodarstvenik. Ustanovitelj Prve kranjske tovarne testenin Pekatete v Ilirski Bistrici. Bil je velik, mednarodno priznani čebelarški strokovnjak in reformator čebelarjenja na Slovenskem. Njegov AŽ panj, ali kar »Žnideršičev panj« uporablja nad 90% slovenskih čebelarjev. V Ilirski Bistrici je ustanovil prvo Čebelarstvo zadrugo na Kranjskem in je zaslužen za ustanovitev Čebelarskega društva v Ilirski Bistrici leta 1907. Po drugi vojni je bil na čelu slovenskih čebelarjev. Anton Žnideršič je pokopan v družinski grobnici v Trnovem, delo arhitekta Jožeta Plečnika. V Ilirski Bistrici ima dvoje doprskih kipov, po njem se imenuje OŠ v Ilirski Bistrici in Čebelarstvo društvo. Znamka je izdana ob 60-letnici smrti Antona Žnideršiča in 100-letnici Čebelarskega društva v Ilirski Bistrici.

Osebnostne znamke imajo nominalno vrednost A za frankiranje poštinih pošiljk do 20 gramov v notranjem prometu in jih je moč dobiti v Primorskem numizmatičnem društvu.

Vojko Čeligoj

Bilo nas je osem

V naši družini nas je bilo osem otrok. Za tiste čase nič nenavadnega. Pravzaprav nas je bilo devet, vendar je ena punčka umrla takoj po rojstvu in smo kar nekako pozabili nanjo. Vedno smo šteli, da nas je osem. S tako smrtjo so se ljudje hitro sprijaznili in jo naprtili Bogu, češ, Bog jo je vzel k sebi. Kar se otrok tiče, njihovega rojstva in smrti so vedno vso krivdo zvalili na Boga; kolikor jih bo Bog dal, če bo taka božja volja, dokler bo Bog hotel...

Bilo je kar priročno se takole izgovarjati na Boga. Kot bi se bali priznati, da je spočetje nekaj lepega, nekaj ob čemer uživajo, kot bi se sramovali užitka in ga imeli za greh. Tako se je tudi mama po začetni bolečini sčasoma sprijaznila z mislijo, da je našo malo punčko vzel k sebi Bog in v naši družini skoraj nismo več govorili o tem.

Drugače pa je bilo, ko je umrl Branko, njen prvorojenec, pri enaindvajsetih. Bila sem še premajhna, da bi se spomnila vsega trpljenja, ko je umiral. Samo bežen utrinek mi je ostal, pa še za tega ne vem zagotovo, ali je iz mojega spomina ali so mi o njem pripovedovali drugi. Bilo je le nekaj dni pred njegovo smrtjo. Za kratek čas so ga prinesli v kuhinjo, da mu tačas prezračijo posteljo. Jaz pa sem stala sredi kuhinje in se na vso moč drla, kdo ve, zaradi česa sem spet trmarila. Ni mogel prenašati mojega joka in cepetanja, zato je tako močno zavpil, naj že enkrat utihnem, da sem se od presenečenja in strahu sesedla in se podelala v hlače.

Ko se je Branko odločil, da gre v partizane, je bilo mami neizmerno hudo. Vendar se je nekako pustila prepričati njegovemu vztrajnemu prigovarjanju in ga skušala razumeti. Sicer pa, kdo bi lahko zadržal dvajsetletnega fanta, polnega entuziazma in idej o boljšem jutri. Pa tudi sama je verjela, da je to boj za pravo stvar.

Njen križev pot se je začel, ko je izvedela, da je v partizanih hudo zbolel. Obredla je vse Brkine, kjer se je zadrževala njegova četa, izvohala vse skrivne bolnišnice, kjer so ga zdravili.

Prosila in rotila, naj ga pošljejo domov, da se bo doma pozdravil, a je bilo vse zaman. Domov so ga pripeljali samo umret. Pred njenimi očmi je umiral in ona mu ni mogla nič več pomagati. Samo molila je lahko. Njena molitev je bila iskrena, saj je bila tudi njena vera globoka in iskrena.

Ko je umrl, se ni mogla sprijazniti z božjo voljo, ni mogla razumeti, zakaj bi bila božja volja lahko tako kruta.

Za Brankovo smrt je nisem nikoli slišala, da bi rekla, da ga je Bog vzel k sebi. In nikoli je ni prebolela.

O njem smo doma veliko govorili. Bil je vedno nekako med nami. Drugi otroci smo postali nanj skoraj malce ljubosumni, saj ga je ob vsaki priliki jemala v misli. Branko bi naredil to, Branko bi naredil ono. Branko je bil po njeno najbolj miren, priden, preudaren, delaven, razumen, dobrosrčen... Mi smo rasli pred njo z vsemi svojimi hibami in napakami, jo jezili, ji povzročali skrbi, marsikdaj naredili kaj po svoje, mimo njene volje, Branko pa je ostal zanj o idealen, takšen, kakršnega si je ustvarila v svojih spominih. Če bi bil Branko še živ, bi bilo ..., Branko mi nikoli ne bi pregovarjal, Branko bi mi pomagal...

Zato ni nikoli popolnoma odpustila Bogu, da ni uslišal njenih molitev. Še naprej je hodila k maši, še naprej je nas otroke vzgajala v veri, vendar njena molitev ni bila več tako iskrena in globoka. Ni pa odpustila tudi tistim, ki so, v imenu drugačnih idealov, bili krivi za njegovo smrt.

Ko so po osvoboditvi postavljali vaški spomenik padlim žrtvam za svobodo in so nanj vklesali tudi njegovo ime, ni bila to zanj nobena tolažba. Nikoli ni nesla rož in sveč k temu spomeniku.

Rože in sveče je svojemu Branku nosila na družinski grob za vaško cerkvijo, kamor ga je hodila obiskovat.

Breda Grlj

Slutnja

Stopim
v hlad,
v drget večera,
da se naužijem
smehljajev neba.
A v očeh tema.
Ena sama zvezda,
edina,
samotna
medli na osivelem nebu.
O bog,
kam so se vse svetle pikice
poskrile,
pred kom,
pred čim
so pobegnile?
Vrnem se med stene,
obtežena
s slutnjo:
zvezde so se razjezile
na človeka
in
ugasnile.

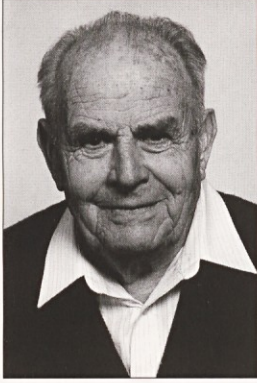
Vera Vezovnik

Jutranji sprehod

Zjutraj, ko se dan prebujajo,
moja prva misel si.
Zato primerno se napravim
in v cvetlični vrt odpravim se.
Kito cvetja bom nabrala,
na pokopališče se podala.
S cvetjem tem tvoj grob bom okrasila,
z drobno lučko ga bom osvetlila,
v duhu s tabo pokramljala,
morda za hip žalost, bolečino bom pregnala.
Svežih moči za nov dan
pri tebi bom dobila,
potem pa roke k molitvi bom sklenila
in prosila bom Boga,
naj tvoji duši pokoj da.

Albina Fatur

Ob izgubi planinskega prijatelja - Jožetu Mateti v spomin



Iztevalo se je leto 2007, bili smo že sredi novoletnega vrveža in prazničnih pričakovanj, ko smo k večnemu počitku na trnovsko pokopališče zadnjič pospremili našega prijatelja Jožeta Mateto.

Pokojnik pa nam je bil dosti več kot to. Za nas planince in mnoge obiskovalce Snežnika je bil prava legenda oskrbovanja Koče na snežnikovem temenu. Za njegove tovariše soborce je bil vzoren bojni tovariš, za člane mnogih družbenih organizacij je bil aktivni sodelavec, za krajane in sosede vzgleden gospodar in izjemno marljiv. Le kdo si ni hodil ogledovati in občudovati zelenjavni vrt pred njegovim domom. In nihče ni odšel z obiska praznih rok. Tak je bil naš Jože Mateta. In ob njem njegova soproga Milka in oba sinova Marjan in Goran.

Tudi Jožeta Mateto je druga svetovna vojna močno zaznamovala. S komaj dobrimi dvajsetimi leti se je iz rodne Kaštele pridružil bratu v partizanskih enotah splitskega zaledja in kasneje s četrto armado osvobajal jadransko obalo vse do slovenskega Primorja. Na njegov velik osebni delež v narodno osvobodilnem boju in mnoge strelne rane spominjajo njegova številna odličja. Jože Mateta se je kot oficir jugoslovanske vojske ustalil v Ilirski Bistrici in se tu demobiliziral. Tu sta si s soprogo Milko počasi ustvarjala družino in dom. Kmalu ga spoznamo kot skrbnega načelnika Doma JLA v Ilirski Bistrici in v organizaciji številnih prireditev bistriških organizacij in društev.

S koncem pomladi 1968 na pobudo sina Marjana, tedaj že izšolanega planinskega vodnika, prevzamejo Matetovi skrb za oskrbovanje zavetišča na Snežniku. Prav z njimi sta Koča na Snežniku in sam Snežnik ogromno pridobila. Vsi, ki smo v teh letih obiskovali Snežnik ali bili organizatorji planinstva v Ilirski Bistrici, smo lahko žive priče, koliko prijatelj je tedaj pridobil Snežnik, domače planinstvo in oskrbniška družina Matetovih. Kljub skromnim bivalnim prilikam v zavetišču, prenašanju vsega potrebnega za oskrbovanje na ramah vseh Matetovih, brez elektrike in ob skromnih količinah vode, je bila mala koča polna iskrenega gostoljublja in vedrine Matetove družine.

»Mnoge planinske kočice v slovenskih gorah imajo številne dobre planinske oskrbnike in oskrbnice z zvrhano mero korajže, vedrine in prijaznosti v srcu. To so občudovanja vredni oskrbniki, so pošteni in vestni, neutrudni in vedno zaskrbljeni za dobro počutje obiskovalcev v gorah. Tako kot je imel Aljažev dom znamenite oskrbnike Torkarjeve je imel Snežnik Matetovega Jožeta, njegovo ženo Milko in sinova. Kot bi iz Dalmacije prinesel na našo snežno goro dalmatinskega sonca in žarkega dalmatinskega vina, je tudi Snežnik postal topel, voder in gostoljuben.« je v domačem planinskem zborniku zapisal Jože Žnidaršič društveni odbornik. Takšno gostoljubje, skrb za dobro počutje obiskovalcev Snežnika in z mnogo nepozabnimi vtisi, ki jih tudi sicer gora nudi, se je samo v letih Matetovega oskrbovanja obisk Snežnika podeseteril.

Sledila so leta nadzidave kočice na Snežniku. Spet je bil med prostovoljci naš neutrudni Jože Mateta. Poletje 1975 se je iztekalo in sneg nas je prehiteval, ko smo na ostrešju kočice hiteli postavljati pločevinasto kritino. Bilo je mrz, da nam je čaj zmrzoval v rokah. Pa kaj, ob delu z našim šaljivim Jožetom nam je bilo vsem lažje in toplo.

Nepozabni ostajajo tudi spomini na mnoge naše skupne poti po domačih gorah, na Triglav in v druge republike. In še nas bodo ob spominu nanje grele številne Jožetove domisljice in duhovite iskrice.

Jožeta Mateto in soprogo Milko je za njune zasluge za planinstvo nagradila Planinska zveza Slovenije, njen generalni sekretar Mirko Fetih pa jima je osebno vročil bronasti častni znak PZS leta 1975. Sin Marjan je enak znak prejel že leto poprej.

In, ko Jože ni več zmogel poti na Snežnik v snegu za novo leto, ali za zimske vzpone, nas je leta in leta z veseljem čakal doma, da smo se vračajoč s Snežnika oglasili, skupaj zapeli pesem ali dve in poročali kako je v koči na tudi njegovem Snežniku. In še potem, ko je vse bolj ostajal doma ga je ob naših obiskih pogovor o Snežniku vedno znova razživel. Pogosto so se mu ovlažile oči, kot takrat, ko je z družino zapuščal oskrbovanje Snežnika.

Zato naj se tudi na tem mestu iskreno zahvalim Jožetu in Milki ter njunima sinovoma v imenu velike družine ilirskobistriških planincev, posebej planinskih prijateljev za njihov delež, svetel in vsem opazen kamenček v mozaiku stoletne planinske dejavnosti na Bistriškem. Jožetu Mateti se zahvaljujejo tudi člani borčevske organizacije in krajani Ilirske Bistrice.

Jože Mateta je bil po srcu velik ljubitelj pesmi. V njegovi družbi se je vedno pelo, zato so mu člani domačega moškega pevskega zbora tudi ob odprtem grobu zapeli prelepo planinsko pesem vabilo: »V hribih se dela dan, v hribih žari. Bratje le ven na plan, na vrh planin! ...«

Vojko Čeligoj

Po Koroškem, po že ajda zori



Člani kulturne klepetalnice pred stavbo občine Slovenj Gradec

Klepetalnica društva za tretje življenjsko obdobje iz Ilirske Bistrice je organizirala ekskurzijo v Slovenj Gradec.

Dne 7.11.2007 smo z avtobusom odpotovali v ciljno mesto.

Na robu mesta nas je pričakal Jože Potočnik, naš rojak (iz Sušaka pri Novokračinah), prijatelj, nekaterim članom tudi sošolec.

Takoj smo opazili, da je zgodovinski spomin kraja in širše okolice. Po njegovi zaslugi je izšla marsikatera edicija o mestu ob Mislinji in Suhadolci.

S primorskim temperamentom in žarom »domačina« nas je pospremil po mestu. Pripovedoval nam je o slavni preteklosti, o težkih časih za mesto in z optimizmom napovedal njegovo prihodnost.

Sprejel nas je tudi župan občine g. Matjaž Zanoškar, ki nam je z veliko ljubeznijo govoril o mestni občini in o njenih načrtih. V mesto prihaja tuji kapital, vendar podjetja dobro delajo. Bodoči strokovnjaki se šolajo za tehnologijo polimerov. Hitra cesta, ki je šele v načrtih, pa je glavni pogoj za nadaljni razvoj.

Mesto kandidira za evropsko mesto kulture - to niso prazne ne domišljave misli. Mestna hiša, kot celotno mesto, s svojo urejenostjo očarata vsakega obiskovalca. Tudi tujec bo začutil, da to ni rezultat posameznikov ampak mnogoterih ljudi.

Ogled Koroške galerije likovnih umetnost in srečanje z akademikom Karlom Pečkom je naše videnje le še potrdilo. Razgovor z g. Pečkom, klenim osemdeset letnikom in spremstvo kustosinje ge. Aleksandre, je pustilo na nas močan vtis. V galeriji so trenutno razstavljali najboljše najmlajši likovniki iz cele Slovenije. Slikali so na teme: delfin, invalidnost in okolje. S svojo izvirnostjo napovedujejo bodoče umetnike, o katerih bomo še slišali in pisali.

Sprehodili smo se še med turbnimi Tisnikarjevimi slikami, širili svoje likovno obzorje med slikami minimalista Borčiča.

Vsi slikarji so galeriji podarili svoja dela. Slovenj Gradcu so zaupali svoje življenjsko delo, ker so vedeli, da bodo v dobrih rokah in skrbno prezentirana širši javnosti.

Vstopili smo tudi v cerkev sv. Elizabete, katere 500 letnico rojstva praznuje ves krščanski svet.

V Slovenj Gradcu je bila njej posvečena cerkev že 1251. leta, le nekaj let po njeni smrti.

Dan je bil prekratek, da bi si ogledali vse znamenitosti kraja. Potep smo zaključili ob dobri jedači in pijači v gostišču Rogina v Podgorju pri Slovenj Gradcu.

Vsi smo bili mnenja, da bo treba v ta konec Slovenije še priti.

Obisk priporočam vsem bralcem.

Da pa boste pripravljeni vam ponujam nekaj podatkov o mestu.

Koroško-štajersko mejno področje v porečju Mislinje je razložen med Pohorja na eni strani, ter zadnjimi obronki visokogorskih Karavank z mogočnim osamelcem Uršljo goro na drugi strani. Številna arheološka najdišča v okolici Slovenj Gradca pričajo, da je bila kotlina že od nekdaj pomembno naseljeno območje. Rimska poštna postaja Colatio je nastala na temeljih starejšega selišča keltiziranih Ilirov pod utrjenim gradiščem na t. i. Grajskem griču. Utrjen grad je tukaj stal že konec 11. stoletja. Izvemo, da je Grad nad današnjim Starim trgom leta 1091 poleg Rajhenburga (Brestanice) najstarejša bivalna utrdba na slovenskem Štajerskem. Že okoli 1185 je v trgu delovala pomembna kovnica denarja. Temu koščku svoje zemlje je posebno pozornost namenil zlasti Bertold V. Andeški, oglejski patriarh, saj je bila tukaj najsevernejša točka znotraj vplivnega območja njegove nadškofije in je razvoj radodarno podpiral. Naselbino je preselil »na zeleno trato«, ki jo oblivajo trije potoki: Mislinja, Suhodolnica in Homšnica, ter nanjo poleg imena Windischgrez - Sloven Gradec prenesel tudi tržne pravice. Slovenj Gradec se je uspešno razvijal, saj je že pred letom 1267 pridobil mestne pravice. Pod Habsburžani od 14. stoletja dalje se je mesto opasalo z močnim obzidjem, ki je varovalo mirno življenje porajajočega se meščanstva, drobnega plemstva in sloja manjših obrtnikov.



V čipke oblečeno drevo v središču mesta

Svojevrsten pečat so mu vtisnile številne družine mojstrov umetnostnih obrti. Bogata tradicija 15. in 16. stoletja je zopet najodličnejše vzcvetela v času zrelega baroka. Starejšim pasarskim, pozlatarskim in podobarskim delavnicam so se pridružile ambicioznejše umetniške - med najpomembnejšimi sta bili slikarska družina Strauss in kiparska mojstra Janeza Jurija Mersija. V 19. stoletju so nove možnosti prometnih zvez nadarjene rojake iz mesta in bližnje okolice potegnile v svet. Tukaj rojeni znameniti skladatelj samospevov Hugo Wolf je priznanje svojega talenta doživel na Dunaju, kamor je želja po umetniški potrditvi vodila tudi Franca Bernekerja, pionirja modernega slovenskega kiparstva in sopotnika impresionistov.

V zapletenem in razburkanem času 20. stoletja, ki so ga tri generacije domačinov preživele v štirih različnih državah, sta tradicijo kulturnega življenja vzdrževala predvsem dva duhovnika. Slovenjgraški župnik in dekan Jakob Soklič je bil pred drugo svetovno vojno v središču družbenega življenja v mestu in vzpodbujevalec kulturnega opismenjevanja po njej, ko je

peščica mestnih intelektualcev ustanavljala osrednje kulturne ustanove, ki so v zadnjih desetletjih ponesele ime mesta ob Mislinji v svet. Pisatelj Ksaver Meško je župnikoval na odmaknjenih Selah pod Uršljo goro in z blago prisotnostjo navdihoval prenekatero tenkočutno dušo, ki se je rodila v teh krajih. Oba skupaj pa sta zadolžila sodobne generacije Slovenjgraščanov in okoličanov, da z entuziazmom zajemajo iz bogate kulturne zgodovine svojega kraja.

Živa vez s preteklostjo in bogastvom kulturne dediščine je temelj kulturnega razvoja in osrednja poteza lokalne identitete danes. Razpeta je med utišani odmev najslavnejše epizode srednjeveške zgodovine, ki jo utelešajo umetnostni zakladi mestne župnijske cerkve, v letu 1251 kot prve na svetu posvečene ogrski princesi in turingijski vojvodinji sv. Elizabeti, zaščitnici revežev in beračev, ter spoštljivi spomin na svetovno znanega skladatelja Huga Wolfa, neprekosljivega mojstra poznoromantičnega samospeva, ki se je leta 1860 rodil v hiši na slovenjgraškem osrednjem trgu.

Likovna tradicija srednjeveških rezbarjev in baročnih mojstrov se je pretočila v mednarodno odmevno dejavnost Galerije likovnih umetnosti, ki je Slovenj Gradec v zadnjih štirih desetletjih zlasti s prireditvami pod pokroviteljstvom Združenih narodov uveljavila daleč preko meja domovine in ga trajno zaznamovala kot mesto miru in mednarodnega sporazumevanja. Krona teh prizadevanj je listina, s katero je leta 1989 generalni sekretar Svetovne organizacije Perez de Cuellar Slovenj Gradec uvrstil med častne nosilce naziva Glasnik miru.

Slovenj Gradec je danes sedež edine koroške mestne občine ter pravno, gospodarsko, bančno, šolsko, informacijsko, zdravstveno, oskrbovalno, prometno središče Mislinjske doline in Koroške nasploh.

Še o Mislinji.

Mislinja je 36 km dolga reka. Izvira pod pohorskim vrhom Ostruščico (1498 m). Glavni pritok v tem delu je potok Glažuta s povirjem v pohorskih barjih (Črna mlaka, Lovrenška jezera). Mislinja sprva teče po Mislinjskem grabnu, pod naseljem Mislinja pa se njeno porečje razširi na severna pobočja vzhodnih Karavank iz katerih pritekata potoka Suhadolnica in Selčnica. Na koncu Mislinjske doline se v nadmorski višini 338 m izliva v Mežo.

Zabeležila Marica Gaberšnik

Vrtavka

To se je zgodilo pred več kot petdesetimi leti. Prvič smo šli otroci od doma, kadar se je začela šola. To je bilo takrat, ko smo otroci pozdravljali starejše od sebe. Takrat smo bili otroci slabo oblečeni, večkrat lačni in smo se vsega bali. Še bolj smo bili prestrašeni tisti otroci, ki nismo imeli nikogar, ki bi nas varoval in za nas skrbel. Jaz sem bila ena izmed njih. Vsakdo je lahko name kričal, vsakdo me je lahko zmerjal in vsakdo tepel. Nihče mi ni dal kruha.

Sredi vasi je živela strina. Vsi so ji rekli strina ali teta. Tudi jaz sem ji rekla strina. Tako sem se jo upala nagovoriti, ker ona ni bila hudobna in ni nikoli kričala name. Takrat sem imela zelo pomembno delo, rekla bi kar šolo. Gonila sem past krave. Seveda, ne naše! Najprej Jernačeve in potem Tišlarjeve. Strina, ki je živela sredi vasi, je poznala vse moje življenje, vedela je za vse moje težave. Nekega dne, ko sem z vso hitrostjo sfrfotala mimo nje, se je obrnila za mano in rekla: »Ej, ti vrtavka! Bolj počasi, bolj počasi!« Meni pa se strašno mudilo s kravami na pašo, potem pa še k nauku. Njene besede pa so odzvanjale v meni. Tista beseda vrtavka se mi je zdela kakor darilo. Vrtavka! Vrtavka ni klicala nobenega otroka, samo mene.

Od takrat je minilo dosti let. Ko sem spet prišla v vas, sem bila velika in sem kot po svoji stari navadi, šla v eno hišo, pa drugo, imela sem opravke tu in tam. Vedno se mi je mudilo in se mi tudi dandanes mudi. To vsi vedo. Ob neki taki priliki sem vstopila tudi k strini sredi vasi. »Usedi se, usedi!«, je ukazala glasneje kot bi bilo prav, saj me ni mogla ustaviti in sem bila že med vrati iz hiše. Takrat me je dohitel njen klic: »Daj si mir in se malo usedi, vrtavka!« Kako se je v hipu pred menoj odprl tisti čas, ko sem bosa, umazana in lačna tekla mimo strine in mi je rekla tisto čudežno besedo »vrtavka«. Takrat in tudi zdaj, čudežna beseda plava po zraku okrog mene, kot plava jesensko rumeno in rjavo listje po naši reki Reki.

Danica Pardo

Brkinski make up

Spet se je zgrnilo čudovito junijsko jutro nad Brkine. Lepoto cvetočega travnika sem dojela z vsemi čutili šele, ko so pod rezilom kose padale rože in trave in se je red vlekel za mano v smeri prvih jablan. Jutro je zorelo v glasnem čebljanju ptic v gozdu nad travnikom. Vonj trave in rož je bil silovitejši, ko sem s koso zarezala v prva stebela travniške melise.

Brnenje mobitela v hlačnem žepu me je zdramilo iz čutnega vzburljenja. Od daleč me je baritonski glas brez ovinkarjenja spraševal, če sem »Za«. »Seveda sem, če bom znala!« sem mu rekla. Seveda, bariton na drugem koncu še ni povedal vsega in me je vabil, da bi sooblikovala proslavo na premskem gradu. Lovila sem vsako njegovo besedo, a oni iz gozda so tako glasno godli in peli, da je moral bariton svoje besede znova in znova ponavljati. Ob tem sem menciala na mestu, se prestopala in drsala z nogo po dišeči pokošeni travi.

Teža kose na rami mi ni bila v veselje, vendar je nisem mogla sneti, saj sem v roki držala telefon iz katerega je prihajal nežen moški glas. Kot iz jasnega mi je ob vsaj tej nežnosti postalo neugodno. Po levi nogi se je proti kolenu in višje s svetlobno hitrostjo nekaj premikalo in žgečkalo in vse je kazalo, da ve kam joče. Pod hlačnico desne noge, je bil pohod počasnejši, a pohodnikom vztrajnosti ni manjkalo.

Moj bariton na drugem koncu pa je stresal nove besede in stavke in našel tudi vljudnostni zaključni govor najinega pomenka. Ha, sprehajalci v mojih hlačnicah niso bili vljudni, še manj nežni. Razbežali so se po temnih koticah svojih okončin in s pekočimi sporočili povedali kdo je glavni. Vse se je zgodilo pred klicem baritona.

V vnemi pravega kosca, sem med travo razpolovila mravljišče in ko je telefon zazvonil, na njem poplesavala, da je mravljiščne drobižke spravilo iz tira.

In ker ob vsakem delu rada izmerim uspešnost, pravim, da so bili oni s šestimi nogami, uspešnejši od mene.

Za njimi je ostala vidnejša sled kot za mojo koso. Bila sem marogasta in flekasta in obhajala me je srbečina, da vam ne rečem kje vse po telesu. »In peklu je kuker zludi,« bi rekli Brkini. »Zdej vejste kakšen je brkinski make up.«

Danica Pardo

Znani Bistričani - Bistričanke in njihovi ljubljenci



Tokrat sem za pogovor izbral rojeno Trnovko, ki zase pravi da je Bistrčanka. Morda zato, ker ves čas za psa pridno izgovarja staro bistrško besedo *pos*, po kateri smo dokaj znani med Nebistričani. Včasih so nas poimenovali (dražili) *s pos na drotki*, kar pa za zadnjo besedo pri nas ne velja, saj je nismo izgovarjali z O. Tudi v nadaljevanju pogovora bom uporabil bistrško besedo.

Danica Kirn, pred skoraj tremi desetletji še s priimkom Tomšič, me je sprejela na svojem domu v Gubčevi. In ne samo ona. Že ob kratkem dotiku hišnega zvonca sem zaslišal glasno in vztrajno lajanje črnih, kodrastih in nadvse živahnih poskov. Doma je bil tudi njen mož Janez, Bistričanom znan kot župan iz prejšnjega stoletja, sedaj pa že kar lep čas zaposlen pri slovenski carini.

Danico sem izbral, ker je s svojo psičko pridna tečajnica pri domačem kinološkem društvu in, ker je seveda med drugim tudi upokojenka z zelo malo časa. Saj sva se za pogovor dogovarjala kar dober mesec dni, če ne več. A sem za to delno kriv tudi sam, ker tudi štejem med tiste, ki nimajo časa.

Povabljen sem bi za mizo in pogovor bi lahko stekel. A smo počakali nekaj trenutkov, da sta me domača poska / fantek sliši na ime Čopi, punčka pa je Brenna/ še ogovarjala, potem pa je Čopko legel

Danici v naročje in moram priznati, užival v poslušanju pogovora. Brenna pa me je še nekaj časa s taco pozdravljala, praskala po hlačnici, nato pa se zgubila nekje po hiši.

Janez je natočil kozarček dobrega belega vina, narezal sira, domačih klobas in pršuta in pogoji za pogovor so bili na mizi.

Danica, sva stara znanca iz taborniških časov, torej iz petdesetih let prejšnjega stoletja in oba očitno ljubitelja poskov. Pa vendar povej za bralce Jesenskih listov od kod tvoji starši; kaj si počela do današnjih dni; se imaš za Bistričanko?

Moja mama je bila iz Smrij, ata pa je bil iz Podstenj. Rojena sem bila v tej hiši, sem tu od zmeraj in zato se tudi imam za Bistrčanko. Sem iz Bistrce in konec. Imam še starejšega brata Franceta in sestro Magdo, sama sem pa tisto najmlajše iz družine. Oče je imel že med obema svetovnima vojnama kamion in se je ukvarjal s prevozništvom. Po letu 1945 pa mu je kamion odzela nacionalizacija, tako, da se je potem zaposlil kot šofer pri podjetju Transport (v začetku se je podjetje imenovalo OKAP - okrajno avto podjetje) vse do upokojitve. Mama pa je gospodinjala doma.

Sama sem po osnovni šoli odšla na gimnazijo v Postojno in nato na študij francoščine in angleščine na Univerzo v Ljubljani. Ker me je za študij francoščine štipendiral koprski Tomos sem po zaključenem študiju kot prevajalka nekaj mesecev delala v taktatnem Cimosu, ki je nastal iz Tomosa. Zaradi bližine doma, kot tudi mamine bolezni, sem si našla delo na osnovni šoli v Podgradu in delala tu do 1979 kot učiteljica angleščine, pa še druge predmete je bilo treba občasno poučevati. Potem sta »prišli« hčeri in sem se zaposlila v Ilirski Bistrici, ker je bila takrat v Podgradu celodnevna šola, moja dojenčka pa nista imela celodnevnega varstva. V Podgrad sem se vrnila 1995 in tam učila do upokojitve pred dvema letoma.

Kaj pa vaša družina? Z možem Janezom imata dve odrasli hčeri. Po katerih stopinjah sta šli, Janezovih, ki je diplomiral na strojni fakulteti, če se ne motim smer ladjedelništvo ali po tvojih?

Starejša hčerka Ana je zaključila študij iz kitajščine in francoščine, mlajša Meta pa profesuro iz matematike in računalništva. Ana je doma in kot samostojni podjetnik opravlja prevajalska dela, Meta pa se vozi v Pivko, kjer na osnovni šoli poučuje matematiko in računalništvo. Janez pa je v carinski službi v Sežani.

Ne smemo pa pozabiti še ostalih članov naše družine, naših psičkov Čopija in Brenke, pa tudi dveh mačk starih osem in deset let.

Zakaj poski in zakaj pudlji?

Doma smo, kar se spomnim, imeli lovske poske, ki pa so bili privezani zunaj in so bili očetova last. Mi nanje nismo bili toliko navezani.

Prvi psiček, čisto naš, pa je k naši družini prišel 1989 leta. Ana si je za deseti rojstni dan zaželela poska, pa tudi mlajša Meta je rekla, da za darilo ne rabi drugega, ampak naj bo to kužek. In smo iskali psička, ne pasme. Potem pa smo se spomnili, da se ti ukvarjaš s šolanjem poskov in Janez te je poklical. Rekel si, da poznaš lastnike lepih belih pudljev in sicer pri gospe Tisujevi iz Šmarja-Sap pri Ljubljani. Družina Tisu je bila takrat znana po vzreji pudljev in v kinoloških sodniških vrstah. Imeli pa so samo črne male pudlje. Gospa nam je po telefonu rekla: Če mi ne boste všeč, ga ne boste dobili. Najprej se pridite pokazat.

No in očitno smo odgovarjali bodočim lastnikom pudljev, saj je k hiši prišla naša Lady, ki je pri nas živela skoraj 14 let, vse do leta 2003. Zadnja leta je bila slepa in dementna. Zelo smo se bali zanjo, zato smo jo imeli ves čas pod nadzorom. Prišel je čas, ko se je bilo treba odločiti. In odločili smo se, da k hiši pripeljemo še enega pudlja in

tako zapolnimo vrzel, za katero smo vedeli, da bo slej ali prej prišla z »odhodom« Lady. Tako je prišel Čopi. (Ko je Danica omenila Čopija se je ta takoj zdrznil, nas pogledal in nato naprej mirno dremal v Daničinem naročju).

Čopi je postal povezovalni člen v družini. Imeli smo novega mladička, s katerim se je bilo treba ob bolehnih Lady dodatno ukvarjati in res nas je držal skupaj.

Kaj pa sprehodi? Kdo je zadolžen?

Večinoma je to Ana, saj ji odgovarja, da po celodnevem sedenju ob računalniku odide na zrak. Ker pa je tu še Brena (ona je trenutno najmlajši član družine, pripomne mož Janez) večinoma gre poleg še Meta ali pa jaz, včasih tudi Janez, ni problema.

Včasih je bilo veliko psov odvezanih in smo imeli slabe izkušnje s posameznimi nesocializiranimi psi iz okolice, zato gremo s poski na sprehod raje v dvoje. Sedaj je takih, ki bi se sami sprehajali zelo malo. Se pozna, da se vendarle držimo zakonov, ki to v naseljih prepovedujejo.

Pri hiši so torej bili do sedaj že trije pudlji. So si po karakterju enaki ali podobni?

Sploh ne. Vsak je bil in je osebnost zase. Najmlajša Brena gre rada malo po svoje, je tudi bolj trmasta. A velikokrat Čopija nauči kakšno »neumnost«. Je vseeno damica, ki se tega tudi zaveda. Saj velikokrat izziva druge poske, na primer na pasjih vajah, nato pa z begom prisili, da jo lovijo. Čopi je bolj zadržan, a se ga da zelo veliko naučiti. Tudi pokaže, če mu kdo ni simpatičen, saj tudi tiste, ki se vidimo večkrat na dan in se velikokrat srečujemo vseeno opozori z laježem, da mu niso simpatični, a samo na domačem terenu.

Lady pa je bila prava lady, gospa - to je bilo pravo ime zanjo, saj je odražalo tudi njen nastop in karakter.

Breno sem si »kupila« ko sem se odpravljala v penzijo. Da bom hodila z njo

ven, saj je stik z naravo in sprehod po zraku sigurno zagotovilo za bolj zdravo življenje.

Tako s Čopijem kot sedaj z Breno hodite na pasje vaje k našem kinološkemu društvu. Se ti zdi, da je to dobro za poske?

Če ne bi bilo v redu, ne bi hodili na vaje. Na vajah je bil Čopi bolj discipliniran, prej je obvladal posamezne vaje. Brena pa je bolj trmasta, a za priboljšek naredi vse. Tako kot pri stiku s tujci ali z obiski, je Čopi tudi na vajah dosti bolj zadržan. On je pač zelo majhen posek.

Kinologi, tudi nekateri zdravniki in terapevti zatrjujejo, da ima pes terapevtske lastnosti, da blagodejno vpliva na ljudi. Se strinjaš?

Vsekakor. Samo občutek, ko se uležeš na kavč in se oba naša poska uležeta zraven, je dober in takoj vpliva na boljše razpoloženje. Prav lepo je, ko se pocartamo. Tudi v naš Dom starejših sem šla že s Čopijem, na obisk k teti in moram reči, da smo marsikaterim ženicam naredili veselje. Vsi pa seveda tega ne odobravajo, saj se verjetno poskov bojijo, ne glede na to, kako veliki so, mirni ali živahni. (Kaj nimaš nič suhega grla, me je opozoril Janez, pa sva kratko nazdravila z dobro kapljico).

Sem nekje zasledila, da celo otrokom pomagajo psi pri učenju branja. Psa dajo na sredino kroga, otroci pa mu berejo zgodbe. Zanimivo, kajne?

Bi na zaključku pogovora še kaj dodala?

Naj dodam, da je pasma kodrov dokaj zahtevna pasma glede nege, sicer pa so to izredno učljivi in prijazni psi. Meni je všeč že njihova pojava in gibanje. Ta majhni so kot igračke, ta veliki so preprosto lepi.

Od lastnika pa potrebujejo dovolj strpnosti, včasih odločnosti in veliko, veliko ljubezni, kot vsi drugi. Na internetu redno obiskujem strani nemške revije »Planet Poodle«, saj tu najdem veliko zanimivega. Žal v Sloveniji ni kluba ljubiteljev kodrov.

Če bi bil, bi se morda tudi dogovorili ali imamo v Sloveniji pudlje, pudle ali kodre.

S Čopkom smo šli enkrat in edinkrat v Lendavo na pasjo razstavo. Ga je tam zagrabila taka panika, da ni naredil niti treh normalnih korakov, tako, da ga sodnik ni mogel v celoti oceniti. Izkušnja pa je le bila. Na vzrejnem pregledu pa ni bilo težav.

Janez ne bo hud, če povem, da vsakokrat večerjo poskam kuham, nam pa ne. Mi z našimi poski resnično uživamo in res so člani družine. Nas povezujejo in »prisilijo«, da vsi sodelujemo, da pokažemo čustva, da se med seboj dogovarjamo in pogovarjamo.

Naj zaključim ta prispevek z ugotovitvijo, da bi pogovor o poskih lahko vodil s katerikoli članom Kirnove družine. Vsi so veliki ljubitelji psov in to tudi pokažejo. So pa poznavalci pudljev, zato tudi nimajo z njihovo vzgojo prevelikih težav. Le karakter psa moraš spoznati, pa ti bo ob dolgoletnih izkušnjah uspelo vzgojiti primerne člana družine.

Ob zaključku pogovora je Brena začutila, da ne bom pojedel vseh ponujenih dobrot in vztrajno mi je skakala v naročje, me poljubljala, se dobrikala in istočasno pogledovala, če ji bom dovolil z mize vzeti priboljšek. Ker sem po prepričanju kinolog in nisem smel porušiti avtoritete domačinov, Brena iz mojih rok seveda ni dobila priboljška. Upam, da mi ni zamerila.

Od Kirnovih sem odhajal s prijetnimi občutki in spoznanjem, da je ljubezen do psov, ki jo kažejo in nudijo psom res dejanje, ki terapevtsko vpliva na družino, okolje in na vse tiste ljudi, ki razumejo, zakaj je pes desetisočletja najboljši človekov prijatelj.

Vojko Štemberger

Mali katekizem

Četrtega. oktobra smo v Knjižnici Makse Samsa predstavili knjigo Mali katekizem. Tomo Šajn, ki je sodeloval, je v Primorskih novicah hudomušno zapisal: »Mala provokacija?«

V resnici je šlo za to, da prikažemo poglede tudi tistih, ki pred božanstvi ne padejo na kolena, temveč si postavljajo vprašanja.

V knjigi so navedki iz del raznih avtorjev, ki so raziskovali stara verovanja in krščanstvo brez predsodkov ali plomb na možganih, kot bi rekla Svetlana Makarovič.

Glavne ugotovitve avtorjev so naslednje:
- Zgodbe krščanskih verovanj temeljijo na predkrščanskih verstvih in božanstvih (od egiptovskega Ozirisa, do indijskega Krišne, od perzijski Mitre do grškega Herkula).
Rodile so jih deviške matere, delali so čudeže (od množenja kruha do hoje po vodi), bili križani in od mrtvih vstali.

- Jezus ni zgodovinska osebnost

- Zgodovina Katoliške cerkve je prepredena tudi z zločini (križarske vojne, sežiganje heretikov in »čarovnic«, širjenje krščanstva z nasiljem v Ameriki in drugod).

Knjiga je posvečena gorenjskemu protestantskemu duhovnik Petru Kupljeniku, ki ga je cerkvena inkvizicija leta 1595, pet let pred Giordanom Brunom, živega sežgala na Cvetnem trgu v Rimu. (Pošteno bi bilo, da bi Slovenci svojemu mučeniku postavili spomenik.)

O cerkveni zgodovini je največ zapisal magister Mišo Alkalaj, ki je bil tudi prisoten na predstavitvi. Številnemu poslušalstvu je odgovarjal na vprašanja.

Mali katekizem ni doživel odziva v javnosti. Polemizirati z avtorji pomeni dokazati, da o starih božanstvih ni zapisanega tega, kar je kasneje pripisano Jezusu; dokazati, da o perzijskemu božjemu sinu Mitri ni zapisano da ga je rodila devica, je delal čudeže, ponižanim obljubljal večno življenje in

obljubil, da bo prišel na koncu soditi živim in mrtvim; da so ga sovražniki pribili na kol in je tretji dan od mrtvih vstal. Pa tudi njegova zadnja večerja je popolna kopija Jezusove zadnje večerje.

Knjiga Mali katekizem ni namenjena vernikom, ki jim vera pomeni zaščito pred nadlogami vsakdanjika. Namenjena je zvedavim, ki jim prepovedi iz Katekizma Cerkve ne preprečujejo, da bi razmišljali in sami presojali.

Nekoč sem prisostvoval pogovoru dveh razumnikov. Eden vernik, drugi dvomljivec, ki je vprašal vernika: »Verjameš v vnebovzetje?«

Po krajšem premisleku je odgovoril: »Vernik sem, zato si ne postavljam takih vprašanj.«
»Pa vendar,« je nadaljeval prvi, »onostranstvo ni snovno, temveč duhovno, brez mej, skratka povsod, kaj naj bi delalo telo v tej praznini?«

Vernik je zmajal z glavo: »Sem ti že odgovoril ...«

Nevernik ni nehal: »Da je Cerkev bogata, veš. Bil sem v Vatikanu ... pa povej, odkot Cerkvi bogastvo?«

»Od kot, vladarji in verniki so ji vedno darovali ...«

»Že, že, toda zakaj so ji darovali?«

»Zakaj ... zaradi večnega življenja ...«

»Razumem, vsi drugi, če so hoteli pridobiti bogastvo, so morali nekaj narediti in prodati ...«

»Ti vse pomešaš, tudi Cerkev je prodajala ...«

»Prav imaš, prodajala je nebesa!«

Nazadnje sem ju ustavil: »Nehajta, naj ostane vsak pri svojem, da bo mir.«

Ko sem prebiral knjige iz katerih sem iztrgal navedke za Mali katekizem, se mi je utrnula misel, da je razlika med vernim in nevernim razumnikom v tem, da verni ne prebere niti cerkvenih besedil (upoštevajoč zapisano na 45. strani Katekizma iz leta 2002: »Vendar pa krščanska vera ni 'religija knjige'. Krščanstvo je religija božje besede, ne zapise in neme besede ...«).

Nevernik pa bere od Katekizma do Svetega pisma in vse kar mu pride pod roko, da bi poiskal odgovore na vprašanja, ki se mu pojavljajo.

Cerkev je svoje dogme gradila od nastanka naprej. Cerkveni modreci so se zbirali na concilijih in odredili kaj je resnica in kaj ni. Včasih je bilo treba tudi kaj spremeniti, dopolniti, pa tudi ponarediti, kot na primer »Konstantinovo daritev« listino s katero naj bi cesar leta 315 papežu Silvestru podaril svojo palačo, celoten Rim, Italijo in zahodni svet.

Leta 1440 je Lorenzo Valla, učenjak in papežev asistent, neizpodbitno dokazal, da je listina ponaredek.

In vendar je na tej osnovi frankovski kralj Pipin Cerkvi prepustil Rim in državo, ki je obsegala srednjo Italijo.

Glede zgodovinskega evangelijev je zanimivo primerjati Matejevo in Lukovo razodetje. Da bi zadostili prerokbi in Stare zaveze, ki je napovedala, da bo odrešenik judovskega ljudstva potomec legendarnega kralja Davida, sta oba evangelista sestavila rodovnik od Davida do Jožefa. Prvi je naštel 25 rodov, drugi pa kar 39. Tudi pri imenih se ne ujemata. Po prvem je Jožefov oče Jakob, po drugem pa Heli.

Pri tem se lahko vprašamo: kako je mogoče da je Jezus Davidov potomec, če Jožef ni Jezusov oče?

V trinajstem stoletju je sveti Tomaž Akvinski ugotovil, da otroci, ki umrejo nekrščeni, ne pridejo pred božje obličje

zaradi izvirnega greha. Ne gredo niti v vice niti v pekel, temveč ostanejo v vmesnem prostoru za vekomaj. Njihovi verni starši so v preteklih stoletjih žalovali zaradi njih. Leta 2007 pa je papež Benedikt XVI. ta medprostor preprosto ukinit, z utemeljitvijo, da ni bil dogma temveč le teološka hipoteza. Tako!

Na koncu časa se bo Jezus vrnil in sodil živim in mrtvim (tako kot je pred njim obljubil perzijski božji sin Mitra). Mrtvi bodo oživel. In ker se je število prebivalcev kar naprej množilo, se je marsikdo vprašal, kam bodo stlačili vse milijarde ljudi, ki so v preteklosti in bodo še živeli na Zemlji. Katekizem Katoliške cerkve po 2. vatikanskem koncilu reši zadrego tako, da bo Bog dodelil ljudem novo bivališče in novo zemljo.

Carigrjski nadškof Nestorij je trdil, da božanskost Marijinega otroka ni sad njenega telesa temveč Svetega duha, zato je Marija le mati telesa v katerega je Bog vdahnil svojega božanskega sina. Dogmo o stvarnikovi materi so razglasili šele na koncilu v Efezu leta 431 in Nestorija izgnali.

Dogmo o brezmadežnem spočetju je razglasil papež Pij IX. leta 1854. Dogmo o vnebovzetju je papež razglasil šele 1950. leta.

Današnja Cerkev se z vso vnemo zavzema za svetost življenja. V Katekizmu je na strani 24 zapisano: »Peta zapoved (ne ubijaj).«

Sveto pismo natančneje opredeljuje prepoved pete zapovedi: 'Nedolžnega in pravičnega ne ubijaj.' «

In naprej: »Varovanje skupnega blagra družbe zahteva, da napadalcu onemogočimo, da bi škodoval. Na tej podlagi je prišlo do spoznanja, da ima zakonita oblast pravico in dolžnost, da strogo nastopa z ustreznimi kaznimi, v skrajno težkih primerih ni izvzeta tudi smrtna kazen.«

Cerkev je leta 2005 izdala Kompendij (povzetek Katekizma katoliške Cerkve iz leta 2002), kjer je besedilo o smrtni kazni izpuščeno.

In tako se je Cerkev skozi stoletja prilagajala, da bi lažje obdržala svoj položaj edinega zastopnika Stvarnika na Zemlji.

Mali katekizem je le drobec, ki zvedavemu predstavi razmišljanja raziskovalcev in ga obogati z začetnimi spoznanji.

Frane Tomšič

Drevo

Če bi jaz bila drevo
s koreninami globoko pod zemljo,
besedi - suša, žeja ne poznala,
ko bi le drevo postala.

O, da biti mi drevo,
v svojo krošnjo ptice bi vabila -
jih skrila pred sovražniki,
jim varen dom nudila.

Na pomlad potrudila
pokazat cvetje vsem ljudem.
Z vonjem pa vabila k sebi
bi čebele in druge izletnike.

Lepo je bit drevo
se z gosti veseliti,
ko po vejah šarijo
in sladko sadje trgajo.

A ko postala bi drevo,
dolgo, dolgo bi živela.
Mnogo lačnih nahranila,
utrjene spočila.

Ko končno omagala bi v smrt -
s kurjavo grela dom družini.
Še zadnjič razveselila bi ljudi,
nato pa se v večnost odselila.

Ana Seles

Bučke ali buče

Najprej je treba razčistiti, kaj so bučke ali cukete, kot jim po domače rečemo, in kaj so buče. Bučke sadimo na naš vrt vsako leto, ker zavzamejo malo prostora in ker je njihov plod odlično in vsestransko uporaben. Tudi sama jih znam pripraviti na veliko načinov: dušene, pohane, v solati, na žaru, vložene ...

Buč do sedaj nismo še nikoli sadili na svojem vrtu iz več razlogov, ker se zelo razrastejo in porabijo preveč prostora, ker nimamo želje po pridobivanju bučnega olja, ker ne poznamo niti enega recepta, da bi buče pripravili na kakršen koli način.

Tako je pri nas od nekdaj, torej od takrat, ko obdelujemo malo vrta.

Mojemu možu pa ta bistvena razlika ni povsem jasna.

Začelo se je letos, ko je bil čas za sajenje cuket, torej bučk: » Kupi nekaj sadik bučk na tržnici!« sem mu naročila.

Takoj so se mi zazdele te bučke malo čudne, listi niso bili takšni, kot jih imajo bučke. Bili so bolj podobni takim, ki jih imajo buče. Ko sem izrazila dvom, me je mož pomiril, češ da je oni tam na tržnici rekel, da je to neka nova vrsta ameriških cuket.

Začuda so se vse prijele in začele lepo rasti in vedno manj so bile podobne bučkam, vse bolj je bilo jasno, da to niso bučke, ampak buče.

Vse bi bilo lepo in prav, če bi to uvidel tudi moj mož in priznal, da je kupil buče namesto bučk in da ga je tisti tam na tržnici lepo nategnil. On pa je še vedno vztrajal, da so to bučke. Med nama so se začeli žolčni prepiri, vedno znova in znova. Kar naprej je vztrajal, da so to bučke in jaz sem vedno bolj penila, kako ne uvidi, da so to buče.

Skoraj ni bilo dneva, da se nisva sprickala zaradi buč. Prepiri so postajali vedno pogostejši in burnejši.

Bilo je tako, kot v pridigi meniha Janeza Svetokriškega. Njegove pridige so bile izredno zanimive, ker so bile polne prilik in prisposodob iz vsakdanjega življenja in so jih verniki z veseljem poslušali. V eni pravi nekako takole: mož in žena gledata na pokošeni travnik in mož pravi:

Glej, kako lepo je pokošen ta travnik.

Saj ni res, travnik je postrizen, odvrne žena.

Kako postrizen, travo vendar kosimo.
Ne strižemo.
Ne kosimo.
Ne strižemo...

Prepir je naraščal in žena, kljub grožnjam in najbrž tudi klofutam, ni hotela popustiti in je kar naprej regljala, da travo strižemo, dokler niso možu do kraja popustili živci. Prijel je ženo in jo vrgel v vodnjak. Vendar je ona še med padanjem, ko že ni mogla več govoriti, s prsti nakazovala, da travo strižemo.

Tudi jaz bi to moževo vztrajanje in trmo najraje kaznovala tako, kot je storil mož v tej pripovedi, pa nisem mogla: prvič, ker sem prešibka in mnogo večjega in težjega moža ne bi mogla dvigniti in ga vreči v vodnjak in drugič, ker ni nikjer v bližini nobenega vodnjaka.

Vso svojo jezo pa sem usmerjala na nič hudega sluteče buče. Streljala sem vanje tako sovražne poglede, da bi jih že negativna energija le teh, tako se sedaj moderno reče, morala uničiti.

Buč pa nič.

Lepo in bujno so rasle.

Nov ukrep moje jeze je bil, da jih nisem več zalivala.

Buč pa nič.

Vse druge rastline, ki sem jim ljubeče dolivala vodo, so v hudi suši venele.

Buč pa nič.

Bohotile so se in lepo prekrile brežino, kot bi hotele dokazati, da znajo biti tudi one trmaste.

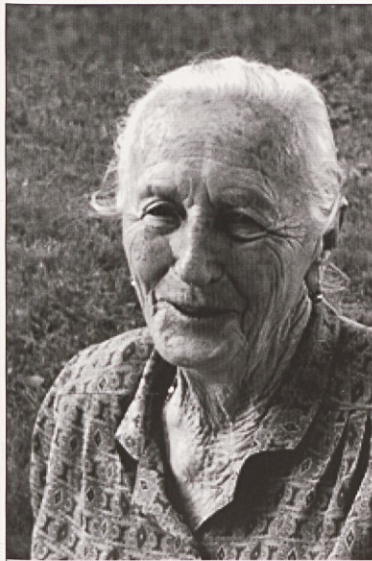
Tako bujne in lepe so postajale, da so se mi priljubile. Še vso jesen in zimo smo jih imeli za okras.

Vsem sem se bahala, kako lepe in debele buče smo vzgojili, mož pa se je vsem bahal, kako lepe bučke ali cukete smo pridelali.

Še sedaj mi je žal, da ni bilo v bližini nobenega vodnjaka.

Breda Grlj

Za las sem ušla smrti



Sem Roza Jakopinova, rojena 29. aprila 1916 v majhni vasi Fabci številka 6, kot hči kmečkih staršev, ki so imeli tudi gostilno. Bila sem najmlajši otrok, enajsti po vrsti.

Maja 1942 sem kot šestindvajsetletno dekle postala kurirka s partizanskim imenom Marija, aktivna v Istrskem odredu, ki ga je vodil Ivan Brozina - Slovan (Gržanov iz Jelšan). Z njim sem sodelovala do konca druge svetovne vojne in po njej.

Zgodilo se je 29. novembra 1943 ob približno sedmi uri zvečer, ko je Brozinova četa - prvi vod prve istrske čete - večerjala pri nas - Jakopinovih. Pred tremi dnevi sem oddala mlademu fantu iz sosednje vasi pošto, a so ga nemški vojaki prijeli, topli, vendar je za svoje življenje izdal vas in pripeljal četo, ki je štela približno 100 nemških vojakov. Tako je bila vas in Jakopinova hiša z vseh strani obkoljena s sovražniki. Ti so nenadoma vdrli v kuhinjo in presenetili partizane. Komandir tega voda, Josip Smaila iz Lipe, je med nemške vojake vrgel angleško bombo - hruško. Komandir Josip je zbežal hudo ranjen, vendar se je zavlekel v gomilo, kjer je počakal konec pravega klanja. Vnel se je silovit boj, zažgali so hišo, hlev skupaj z živino. Sama sem stala ravno pri domačem ognjišču, ko mi je bomba šinila skozi trebuh in mi odnesla desno ledvico.

Poleg tega sem bila prestreljena čez obe nogi. Utrpela sem poškodbe na sedmih mestih po telesu. Vsa razmesarjena sem se zvrnila na ognjišče, kjer je z velikim plamenom prasketal ogenj. Tako je na meni zgorela vsa obleka. Ostali vaščani, ki so bili v vasi, so se zatekli v vaško na novo zgrajeno cerkvico in v njej ostali do naslednjega jutra. Bilo je sedem ubitih in osem ranjenih (Roza Rutar - Jakopinova, Josip Smaila - Mačoflat iz Lipe, Jurica iz Banja Luke - prepeljan na Laze pri Klani na Hrvaškem, ...).

Nastala je tišina, zato sem mislila, da so vsi mrtvi, razen mene. V kotu za vrati sosednje sobe pa je bila skrita moja starejša sestra Ančka, ki se je najprej spomnila name. Tiho in v strahu se je približala ognjišču, kjer me je našla vso krvavo in črno od saj. Zagrabila me je in odvela v spalnico. Dvignila je pokrov, ki je vodil v podzemni prostor - konobo, in me spustila vanjo. Tako je pomagala tudi ostalim ranjencem, saj je bila edina nepoškodovana. Tudi sama se je zvelkla v ta prostor, luknjo pokrila s pernico, da ne bi kdo opazil, kam vodi ta odprtina. Celo noč smo ranjenci prebili v tem 'bunkerju', ki se je nahajal pod spalnico, kjer smo ležali kar na kupih krompirja. Hude bolečine smo si tešili z jabolki, ki so bila tam shranjena. Že se je danilo, ko smo zaslišali glas: "Je še kdo živ pri Jakopinovih?" Takoj nam je bilo vsem lažje pri srcu. To je bil glas takrat najstarejšega vaščana - strica Franeta Šimčovega. Skozi majhno lino smo se zvelkli iz 'bunkerja' na vrt in tam so nas povili, oskrbeli.

Najbolj sem bila ranjena jaz, zato so me partizani na skrivaj odpeljali s posebnim avtomobilom na Reko v vojaško bolnišnico, kjer sem prebela tri mesece. Vso organizacijo prevoza v bolnico je prevzel Ivan Brozina - Slovan, dokumentacijo pa je uredil Franič iz Jelšan, ki je takrat služboval na občini v Jelšanah. Ob vsem tem prepeljevanju me je spremljala Štefanka Rutar - Valeća, hčerka moje sestre Marije iz Sušaka.

Med bombardiranjem bolnišnice na Reki sem bila premeščena v rifuggio v Opatijo.

Predeu smo se vrnili domov na pogorišče smo živeli na 12 krajih: v Sušaku pri sestri Mariji, mama pri hčerki Ivani - pri Škratovih, v gradu v Zabičah, kasarnah v Vrbovem, Zabičah - pri Jožetovih, Katecih, Podgrajah - pri Godčevih, ...

Isto noč so nemški vojaki požgali tri hiše: Jakopinovo, Liščanovo, Šuštarjevo; pozneje pa še tri - 1944: Tončovo, Jurečo, Šimčovo, tako da je bila celotna vas požgana.

Pa še pesem, ki spominja na novembrsko krvavo noč na Fabcih:

Majhna vasica je legenda postala, skrila sledove ožganih tramov. Z vero v življenje, ki jo borba je dala, spremenila je lica svojih domov.

Sedaj sem od številne Jakopinove družine - Rutar, živa samo še jaz, ki sem v drugi svetovni vojni ostala 70% vojaški vojni invalid. Živim pri hčerki in njeni družini, kjer imam topel in prijazen dom.

Vsem želim miru, ljubezni, zdravja in pravičnega življenja in še veliko srečanj z aktivisti Rdečega križa!

Roza Rutar

Po Javornikih in okoli njih

Javorniki - mogočni, skrivnostni, čarobni ...

Javorniki - to ti je tako luknjasto pogorje, ki se vleče kilometre in kilometre vse od Snežnika daleč na severozahod preko mnogih okoli 1000 m visokih vrhov do najvišjega Debelega vrha (1273 n. m.) in malo dalje do Velikega (1268 n. m.) in le nekaj nižjega Malega Javornika ter se ustavi šele toliko pred Nanosom, da naredi prostor za Postojno.



Javorniki - pogled iz Dan v Loški dolini

To je skoraj nepretrgan gozd, sestavni del menda največjega strnjenelega kompleksa naravnega gozda v srednji Evropi, z največ padavinami na leto - povrhu pa še kras iz topljivega apnenca in zato votel in preluknjan skoz in skoz z bruhalniki, požiralniki, škrapljami, jamami, brezni, koliševkami, naravnimi mostovi, ponikalnicami; ena sama imenitna in dragocena naravna znamenitost jih je, Javornikov.

Po malem pa so to tudi začarani, grozljivi, paranoični kraji. Prepreženi so s cestami, kjer se zlahka izgubiš; posejani z ostanki obmejnih utrd, bunkerjev, kavern, kasarn - kajti tu je šla med obema vojnoma meja med Jugoslavijo in Italijo, kar so domačini spretno izkoristili, saj je tedaj po vsem

pogorju zacvetel kontrabant in marsikdo si je opomogel z njim, ko je skrivaj nosil glavo v torbi čez mejo z Italijo. Fant, ki tedaj ni bil dovolj korajžen, da bi vsaj malo švercal, tudi pri puncih ni mogel računati na kaj prida uspeh ...

Zgodbe o tem še živijo v spominu starcev pod Javorniki. In nešteto drugih (... Starci - pripovedovalci, dostojanstveni in modri, z močjo védenja, preizkušeno, prekaljeno in obogateno: doživljali so velike vojne,

velike zmage, velike zablode. Mnogo imajo povedati. Svet se je v teku njihovega življenja močno spremenil, a zakonitosti, ki so veljale, ko so se rodili, še držijo, čeprav se je, tako kaže, vzpostavilo tudi nekaj novih. A te so bolj obrobne; lahko pa vseeno prikrijejo tiste pomembnejše, ki so večne ... V teku njihovih življenj je človeštvo naredilo silovit materialni razvoj; zdaj bi najbrž potrebovalo prav tako ogromno in temeljito delo s seboj, navznoter, da bi se naučilo modro in zadovoljno živeti s temi pridobitvami. Kdo ve, če bo sto let dovolj za tak opravke? ... Tudi zato je še vedno dobro poslušati izkušene starce in iz njihovih pripovedi izluščiti, kar je pomembnega danes in zmeraj.

A večinoma jih komaj utegnemo ljubeznivo poimenovati "starčki" - da bi se vedelo, kako so odsluženi, nebogljeni in morda celo bebavi - in odvihramo svojo pot ... Kadar pa so se nekaj notranjski mulci grdo obnašali do starih, so jih ti strogo opomnili: "Le glej, boš tudi ti star - če ne boš mlad poginil!" ...)

Kako pravzaprav po krivici kuham zamero do velikega Javornika

Kakor se sicer zde Javorniki povsem divjji in neobljudeni, pa so občinski uradniki še pred desetletjem ali nekaj več naračunali, da premorejo kar za kakih 12 ha površin streh na starih poslopijih gozdarskih hiš, kasarn in objektov, ki pa večinoma niso več uporabna.

A kar se mene tiče, na vrh Velikega Javornika že ne pojdem več zlepa, čeprav sem bila samo enkrat. Se mi je zameril. Tisto ni zame: pot kar naravnost gor, brez razgledov, vlažno, vroče in soparno z roji mrčesa in družbo, ki bezlja po spolzkem listju; in tudi na vrhu le reven pogled skozi grmovje. Če ga pogledam iz doline, še danes ne vem, kje sem bila in kateri je najvišji vrh. Sploh pa je od spodaj, od Jezera, vse skupaj neizmerno lepše.

Vendar pa, če poskusim biti zelo odkrita, sem v svoji kritičnosti do Javornikov nekoliko krivična, ker ne povem, da smo se - mimo tiste ponesrečene zgodbe z Velikim Javornikom - presneto več kot enkrat lepo imeli, ko smo lazili po njih in okoli Jezera; pa v Zadnji kraj - ptičji raj, kjer se črnomodro hribovje ogleduje v zrcalu vode; (včasih skupaj z luno ob žabjem koncertu, ki je Vinku Vodopivcu navdihnil glasbo za znamenito skladbo Žabe. V Zelšah jo zapojejo vsaj enkrat na leto; se že najde zbor ali zborček ...)

In tam, kjer v pravljicnih zelenih katedralah Obrha in Cemuna izvira, bruha ali komaj mezi na svetlo Stržen, so tudi že Javorniki. Kolesarjenje po njihovem vznožju in pobočjih je doživetje na kvadrat; tudi na žulj, če pretiravaš.



Zadnji kraj, ogledalo Javornikov

Brez njih ne bi bilo Loške doline, ne Cerkniškega jezera; ne Otoka in Goričice, ne Rešeta, ne Karlovice in ne vseh desetih tistih čudovitih zgodb, ki so se napletle okoli njih, tako lepih, da ti poženejo srh po hrbtu, ko jih prvič slišiš ...

Zelše - čarobne podobe in zdravilni vplivi

Vsem na ogled se svetijo globoko pod javorniškimi gozdovjem Zelše, čaroben griček z očarljivo in nadvse akustično cerkvico. Varuje jih sv. Volbenk, tisti, ki je po legendi vrgel tesarico in tako določil kraj za svojo cerkev in jo je moral menda sam hudoba po Bog ve kakšni kazni ali zvijači pomagati zgraditi ...

Sv. Volbenk pomore pri bolnih očeh, bolečinah v trebuhu, krvavitvah, ohromitvah, kapi, protinu in bolečih nogah (planincev?); bdi nad rezbarji, pastirji, drvarji, oglarji, brodarji, tesarji ... Kje bi mogel biti njegov blagodejni vpliv bolj zaželjen in potreben kot pod Javorniki?

V cerkvici pa čez poletja na imenitnih Zelških koncertih zazveni taka lepa muzika, da pogladi vsako celico in ublaži razdejanje, ki ga je prizadejalo duši nasilje kakšne velepomembne "naprave", neusmiljeno tuleče svojih petsto hercev in izdatno čez

sto decibelov noč in dan, petek in svetek, pozimi in poleti vsem bližnjim in daljnim noter v jetra, spalnice in dnevne sobe ...

Skrivnostna novoletna dogodivščina

Smo pa nekoč praznovali Novo leto v Otoških dolinah nekje na javorniškem hrbtu. Zdravega duha in željni pohajanja smo nagovorili Frančiško, ki je domačinka, povrh pa še prava, šolana, izprašana in podkovana gozdarka in pravnukinja samega Windischgraetzovega "bošnarja", naj nam razkaže, kar je na Javornikih vredno ogleda.

Tako smo nekaj prelepih ur pešočili - od ostankov legendarne votle "cesarjeve hoje", ki je bila tako debela, da si lahko vedril v njej, mimo Stare in Nove hiše, kjer so bivali Windischgraetzovi logarji, gozdarji, čuvaji in drugo osebje, do Vrh Korena, kjer je tudi bajta in se vidi dol na Pivško in v "Betlehem", kakor so Cerkljanje imenovali Juršče, ker so se jim zdele hecne tamkajšnje kamnite hiške s položnimi stregami, tako drugačnimi kot so jih imeli sami.

Vandrali smo torej zlagoma skozi širne gozdove, kar izjavi ljuba Frančiška, da bi morala nujno lutat; pa zmrzljivka v tisti brezsnježni, a vetrovni zimi vseeno ni preveč hitela z opravilom ... Hodimo še nekaj minut, same mogočne bukve, hoje

in smreke kilometre naokoli in nobenih človeških sledi - pa ti skoči Verena med drevesa, izpod listja potegne obtolčeno in preluknjano nočno posodo, jo postavi sredi makadamske ceste in reče Frančiški:

"Ná - izvoli!"

Osuplosti in smeha kar ni hotelo biti konca - čeprav je morda sam šenték nastavil tisto kahlo na tako nenavaden kraj ... Nikoli ne veš, v Javornikih je vse malo čudno.

Še o Mračniku, pa o Méjdovcu, Molédževih in Antonovem Kebetu

Tudi tu okoli poznajo Mračnika, tako velikega, da na kakem cerkniškem kozolcu sedi in s petimi koraki pride na Slivnico ... Ponoči pa Mejdavec ali Majdavec ali tudi Omedlívce speče ljudi tlačí in se meče z njimi, da se zbude izmučeni, potni in prestrašeni, čisto iz sebe kot od grozne hudine.

"Babe to bolj vejo!" mimogrede navržejo Jezerci in se muzajo, češ, tudi če je babo kakšen drug, kakšen moledvež potlačil, je bil potem Mejdavec kriv ...

Pod Javorniki pa se jeseni in spomladi razliva jezero, svetovno čudo, kjer so pri starem "ploujé omejtali". Jermanov iz Dolenjega Jezera je pripovedoval, kako je bilo za časa njegovega deda:

Enkrat je močno pihalo z juga in je nanleso veliko plovjá v breg. Tisto so imeli ljudje za steljo. Voda je bila dolgo, pa niso mogli kositi jezerine in so zato tršco, ki jo je voda nanlesla, pobirali in sušili. To se je reklo "ploujé omejtati". Vsi so pohiteli takrat, eden pred drugim, da bodo z vili nametali vsak svoj kup. Kdor je prišel prej, je več nagrabil, zato so se vsi pognali, da bodo čimprej tam.

Antonov Kebe, ki je zmeraj kakšno našpilal, pa tisto sliši in nič ne reče, samo zgine. Je pred vsemi tekkel k vodi, pa na vrbíce brž goreče sveče naštimal, da jih je veter zibal

Čarovnija

sem in tja, potem pa pohitel pobiralcem tršce naproti:

“Ljudje, ne hodite - tamle nekaj ni prav!” jim je pokazal tiste lučke, ki so migale na vejah od grmovja. “Duše iz vic se matrajo!!” ...

Kako je vse domov letelo!

On je pa šel, pa vse plouje sam pobral ...

*

Jezero in Javorniki lahko človeka čudno obnorita, če ni vraščen v te kraje od zmeraj. Meni na primer na vrh Velikega Javornika za nič na svetu peš ne diši več. Pa je grdo, saj gre čezenj Cerkniška transverzala, ki ga povezuje s Križno goro, Slivnico in Špičko.

No, resnica je, da Veliki Javornik ni kriv, če nisem poskusila znova in njegovih lepote odkrivala naprej. Je že tako. Saj še ljudi ne moreš imeti vseh enako rad kar vsevprek. Le zanikati jih ne smemo, naj imajo možnost, da pokažejo najboljše kar premorejo. Hribi prav tako.

Milena Ožbolt

Nedelja je bila najsrečnejši dan v tednu. Navsezgodaj sem čutila, da nisem sama doma. Že od jutranjega svita naprej je mama tekala po hiši. Pometala je in pospravljala, zbirala najine borne kose obleke in jih pregledovala ali bo potrebno kaj zašiti. Potem je v skledo nalila vodo in robo namočila. Čez nekaj časa je s koščkom mila perilo milila in ga menciala med dlanmi, da je bilo slišati kako se puhasta pena drži prstov in oblačila. Nato je obleke obračala, kos za kosom, jih spet menciala in ovijala, da je od vsakega kosa tekel v skledo majhen slap. Prvi je bil glasnejši, drugi krajši in nežnejši. Kos za kosom je spet in spet potapljala v vodo, da je stara emajlirana skleda pod pritiskom rok škripala na kamnitih tleh. Pri izpiranju, je bilo šelestenje vode v skledi, še glasnejše. Oprano žehto je sušila na vegasti ograji v gasi, med sosedovo in našo hišo. Vedela sem, da bo zvečer sedla na pručko in bo vsak kos suhega perila poravnala na kolenih in z dlanjo zgladila gube.

Čeprav sem ležala z zaprtimi očmi, sem čutila in poznala vsak materin gib, vsako stopinjo. Ko je vlivala vodo v emajlirano skledo, sem vedela, da bo vsak čas zadišalo po milu. Štirioglati kos rumenega mila je rabila za pranje cunj, za umivanje las in vso drugo higieno. Včasih je skuhalo lug. Ta je odmočil vso umazanijo, ki se je nabrala od nedelje do nedelje. In ko je zmenciala vsa oblačila, je isto vodo shranila, da je z njo poribala mizo in tla.

Tako je tisto nedeljsko jutro pri nas dišalo po milu in od ugodja sem se v postelji zvila v klopčič. Na kratko me je jemal spanec. Materini koraki po sobi, pred hišo in v veži so me dramili in me spet popeljali v varen dremež. Nisem sama, nisem sama, je godel zadovoljen glasek v meni. A najlepše sem šele pričakovala.

In se je zgodilo. Mama je postavila emajlirano skledo ob mizi na tla. Curek vode, je že stekel iz sirkove krtače, ki jo je mama iz skleda zavihtela na mizo.

S pritiskom roke je sirkovo krtačo vrtela po lesenih deščicah. Zvok, ki ga je dajalo uigrano poplesavanje krtače gor in dol po mizi, je bil razkošen in sem v njem čutila ritem materinih gibov. Moja najljubša pesem je šumela po sobici. Kdaj pa kdaj sem poškilila proti mizi. Od okna se je svetil dan. Mati zamaknjena v ples sirkove krtače, je z levico kdaj pa kdaj popravila lase pod ruto. Zvok krtače se je takrat raztegnil in upočasnil. Če je potegnila s krtačo po dolžini deščic, je bil nežen in igriv. Ko pa je z njo prečkala deščice, se je usul hreščec forte, ki je povedal, da je ob tem gibu uporabila večjo moč. Zvok je bil milejši, če se je ob drgnjenju spenila milnica. Kadar je bila bogata, je sirkova krtača drsela kot balerina levo in desno, gor in dol po mizi. Ritem materinih gibov je bil drugačen, ko je mizo spirala s čisto vodo. Ob ovijanju krpe polne milnice je bil zvok zamolkev. Potuhnjeno je valovil v skledi in motno pel, ko je ob ovijanju voda kapljala v skledo. Nato so se materini hitri koraki izgubili čez dvorišče in vedela sem, da se sklanja nad potokom in s skledo zajema vodo. Ob nadaljnjih izpiranjih mize, je bil curek vode, ki je padala v skledo, jasen, saj se v njem ni več kobacala milnica. Vedela sem, da bo delo kmalu končano. Zlato rumene deščice mize se bodo še nekaj časa sušile.

Ves dan sem ob dotiku deščic, v mislih vrtela jutranjo melodijo sirkove krtače, milnice in vode. In mati si je popravljala pramen las pod ruto. Nikoli je nisem videla lepše. Sonce pa je že iskalo prostor skozi vejo oreha in s svetlimi lisami na sveže poribani mizi oznanjalo lep dan.

Takratni spomin je čarovnija in ga ne morem obuditi s svojo novo sirkovo krtačo. Ta ne poje tako kot tista, materina.

Danica Pardo

Poznal sem jih

Bonbon

Vse, kar ti ponudi neznanec, je lahko nevarno. Tudi bonboni, saj so lahko zastrupljeni. To so otroci poslušali in si poskušali tudi zapomniti. Pa kaj, ko je bilo v tistem času toliko zanimivih stvari, ki so privlačile njihovo pozornost, da so nasveti kaj malo zalegli. Prav zaradi tega je večkrat prišlo do nesreč, zlasti z orožjem. Aja, pozabil sem povedati, da se je to dogajalo med vojno, ko je bilo vse tako ali tako nevarno.

Tarinčova hiša je stala nad Klancem, z našega zadnjega okna se jo je lepo videlo. Botra Tarinčova, kot smo vsi govorili Tarinčovi mami, je bila visokorasla, vedno v temna oblačila oblečena ženska, za nas nedoločljive starosti, saj so ji izpod naglavne rute, vezane pod brado, na plano silili sivi lasje. Hodila pa je vzravnano. Eno roko je vedno skrivala pod predpasnikom, najbrž v skritem žepu na obleki.

Pod orehom na vrhu Klanca sem stal in stiskal leseno puško. Lujze Koferčov, šaljivec, da malo takih, mi je ukazal stražiti Klanec, da ne bi vanj zašel kak Nemeč. No, posebne nevarnosti ni bilo, saj je šla vojna že h koncu in v zgornji del vasi vojaki niso pogosto zahajali.

K meni je prišla botra Tarinčova, me pozdravila in mi v roko stisnila, ne boste verjeli, čisto pravi bonbon. Skrivnostno se mi je nasmehnila in ravna kot smreka odkorakala v hišo.

Ha, kaj pa če je bonbon zastrupljen. Oglasilo se je svarilo in dvom. Skušnjava pa je zmagala.

Kar bo, pa bo! Če bom umrl, pa bom.

Sladko - kiselkasti okus bonbona se mi je razlezel po ustih, požrl sem slino in čakal.

Kaj je bilo naprej?

Ja, danes pišem ta utrinek!

Marmelada na kruhu

Dan je bil vroč, sonce je žgalo, dan se je nagibal v pozno popoldne. Seno v Žardinu je bilo suho. Ponj bo treba, je padla odločitev. Kdo naj gre? Stari Peter, Fijo imenovan, kovač in podkovač, je imel delo. Tonetu Filčinovemu mora podkovati obe kravi.

Ja, bo pa šel Petrić, Petrov sin. Vrako mu bo posodil voz in kravo, saj Koferčovi kovači niso imeli goveda, godnega za vožnjo. Le staro kravo in tele.

S Filčinovima kravama boš šel, ko bodo podkovane, je odločil kovač. Tako bo delo plačano, saj Filčina sigurno nima denarja, tako kot ga nimamo mi. Ne samo denarja, ničesar nismo imeli, vojna je končala, zaslužka ni bilo, letina je bila slaba. Kaj bi govoril. »Tuga se popela na nevolju,« so govorili.

Pripravili so voz, zapregli kravi, mene pa posadili med lojtrnice na suro. Z rokama sem se držal za levo in desno lojtrnico in hajd po klanecu iz Klanca mimo Tarinčove hiše proti Žardinu. Botra Tarinčova je stala pred hišo in v roki nekaj ponujala. Krave so zastale, botra pa mi je v roko stisnila pravi slastni zaklad - marmelado na kruhu. To je bila zame poslastica posebne vrste. Redko so mi jo privoščili, saj ni bilo ne kruha in ne marmelade, zlasti ne tiste taprave.

Z levo sem se držal za ranto, v desni pa previdno stiskal kruh in lizal marmelado. Naj izdam še tole: jedel sem po koščkih, majhnih, majhnih, da je trajalo dlje. Na vrhu poti, ko se en krak odcepi desno na Štubih, se pot spusti strmo v Žardin.

Človek bi rekel, da bi bilo čudno, če se nam ne bi poplašile krave. To se je mojemu bratu Petru dogajalo vsakič, ko je zapregel. Prej ali slej. Tako tudi tokrat. Dvignjeni kravji rep je pomenil le eno. Divjo vožnjo v neznanu. Kravi sta bliskovito planili mimo poti po strmem pobočju travnika naravnost v globel. Petriću je bič obvisel v roki,

ni ga bilo moč zaviheteti, voz je bil že za ograjo, nagnjen v desno in drveč po pobočju.

»Franić, drži se!«

Le nekaj trenutkov in trušč voza je potihnil, kravi sta obstali pred neprehodno goščavo, ki je obrasla košenino. Voz je po čudežu ostal na kolesih. Ne bom opisoval težav, ko je bilo potrebno voz pripeljati nazaj na pot in iti po seno.

Pomembno pa je bilo tisto, kar je Petrić pripovedoval v kovačiji:

«Ljudi muoji, šlo je za nuoht. Franić bi se buu hmalu ubil. Srića. Vam rečem. Ma još niča:

Cjel cajt je u ruki držal kuščić kruha z marmeladu!«

Res je bilo. Tudi pojedel sem ga. Da bi se odrekel taki dobroti . . .

Golobinjica

Ime je jama dobila po golobih. Res je, da jih že leta ni nihče videl, a glas ljudstva ne laže. Nekoč so iz te navpične kraške jame letali golobi. Človek je naredil svoje, v jami so končali razno razni odpadki, ki so golobe prepodili. Jama je danes ograjena, saj je predstavljala nevarnost nekoč za govedo in drobnico, pa za pastirje tudi, danes le za radovedno mladež ali kako neprevidno žival.

Povejmo, da je tudi kaka poginula domača žival našla zadnje počivališče v Golobinjici. Bilo je kmalu po drugi vojni, ko je po polju še ležalo veliko ostankov vojaške opreme in orožja. Na bregu nad jamo je obtičal nemški tank. Pretrgane gosenice, nagnjen na bok, izropana notranjost in blatno podvozje, vse je spominjalo na nenevarno poginulo ogromno žival. Spočetka smo se bali približati nestvoru, a sčasoma smo do podrobnosti raziskali velikana.

Sonce in senca

Nekega dne, ko smo se motovili okrog tanka, je nekdo zaslišal oddaljeno in zamolklo lajanje. Tudi ostali smo prisluhnili. Lajanje je postajalo razločnejše, a psa ali psice ni bilo videti. Spustili smo se do Golobinjice, posedli na njenem zgornjem robu in pričeli vabiti lajajočega in nevidnega psa.

»Mjeni se vidi, de laja u jami.« je nagnjen nad odprtino rekel Nine.

V trenutku smo vsi klečali na robu jame in se, ne zavedajoč nevarnosti, sklanjali proti temi zevajoče odprtine.

»Je, je, pas je nutri!« smo kričali.

»Rišit ga bu trbi.« je strokovno ugotovil največji, Felice, ki je istočasno že ponudil rešitev.

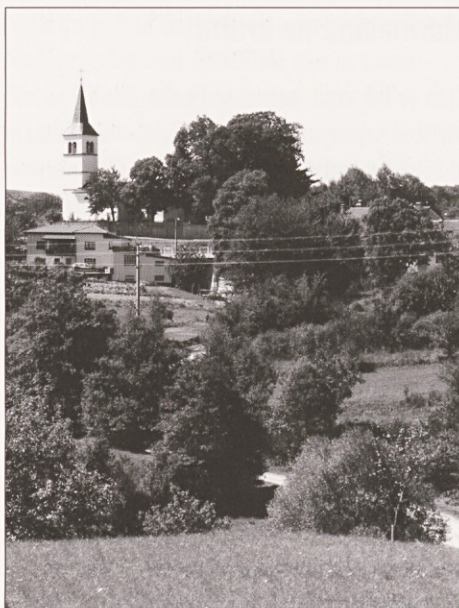
Ne vem od kod, a v trenutku je bila pri roki dolga vrv. Tudi junak se je javil, ki je bil pripravljen tvegati in se spustiti v brezno. Priprave so bile kratke, na vrv je že bil privezan Tonic, tudi drugače drzen fantina.

»Glejte, de ne bute spustili kanuopa. Kada bum zekrčal, se ustavite, de bum vidu, ča je nutri.«

Naj skrajšam. Tonic smo ptegnili na njegov ukaz iz jame. Takoj je bilo potrebno priskrbeti veliko košaro, s katero se je Tonic ponovno spustil v jamo. Na znak smo iz jame potegnili košaro, v kateri je bila psička s tremi mladički.

Kar vrstila so se ugibanja in ugotovitve o tem, kako je psička prišla v jamo in kako je skotila mladičke in preživela. Spoštovani bralec, sam poišči verjetno razlago.

Franc Gombač - Frane Petrov



Zdaj, ko prihajam v zrela, da ne rečem visoka ali pa kar stara leta, me večkrat doletijo nespečni deli noči, ki so polni, včasih blodnih, včasih pa ustvarjalnih razmišljanj. Saj veste, da tisti, ki del svojega življenja prepuščamo takemu ali drugačnemu zapisovanju, svoje najboljše ideje pripišemo odkritjem, do katerih pridemo med nočnim razmišljanjem. Krivdo za nespečnost pa iščemo v slučajno izpiti večerni kavi ali pa v odvečnih decilitrih belega vina, čeprav je v resnici za nespečnost kriv nekdo iz pravkar končanega dneva, nekdo, ki te je prizadel ali užalil.

Pa so taka razmišljanja tudi drugače zelo koristna, zato tudi dobrodošla. Kaj vse ti pride v spomin, in kaj od tega v mislih obnoviš, pa kolikokrat prideš do nerešenih ugank. Takoj drugi dan bi šel v raziskovanje, da si poiščem prave odgovore, a kaj, ko me čakajo novi in novi vsakodnevni opravki. Se pa k tistim dogodkom, ki jih v svojem nočnem nespanju na novo doživljam rad vračam, ker jih na nek način v blaženem miru analiziram.

Iščem prave vzroke za človekova nerazumljiva dejanja, za pojave in družbene spremembe na katere je vplival, in ki smo jih doživljali vsi, prav vsi. Res je, da imamo v življenju veliko srečo; raje se spominjamo

veselih dogodivščin kot tistih, ki to niso. Zato tudi pravimo, da je bilo lepo, ko smo bili mladi. Res pa je, da so ti dogodki na eni strani prijetni, lepi in veseli - torej svetli, na drugi strani pa neprijetni, grdi in žalostni - to se pravi temni. Kot sonce in senca so. Življenje je pač tako, kjer je sonce, tam je tudi senca.

Ena od teh senc se je dogodila v času, ko se je moje najstniško obdobje šele začelo, tam nekje v začetku petdesetih let. Že nekaj let nazaj, takrat sem bil še otrok, sem delček svojih mladih let z veseljem delil z zaljubljenici petja na koru Harijske cerkve. Seveda so bili vsi starejši od mene. Sestra Helena, samostanska seveda, me je med klavirsko vajo z »mašnimi« pesmimi redno pripravljala tudi za vsako naslednjo nedeljsko mašo. To je bil tudi glavni namen materinih načrtov; zapolniti izpraznjeno mesto orglarja v cerkvi. Mici Spole je bila že betežna in brez volje za to delo. Tako smo tistega prijetnega sobotnega večera obdelovali eno od novih »marijinih« pesmi. Kor je bil precej drugačen kot je danes.

Škripajoče lesene stopnice so bile na desni strani in dosti bolj strme kot današnje. Ne vem zakaj je Andrej Ruščov, cerkveni starešina in mojster, v poznejših letih ob predelavi kora spremenil načrt. Tudi prehodna odprtina na vrhu stopnic je bila drugačna in je bila videti kot neka luknja. Če si z vrha opazoval prihod nekoga, na kar si bil prisiljen, ker je škripanje stopnic delovalo na tvojo radovednost, si najprej zagledal sklonjeno glavo, nato pa še roke, ki so oprijemale gornji del vrhnje stopnice, da so pomagale prihajajočemu na vrh.

Za ta večer, ki ga ne bom nikoli pozabil, sem za vajo izbral eno od pesmic iz Vodopivčeve zbirke marijanskih pesmi. Izbral sem jo sam, takrat sem že bil dovolj avtoritativen, da sem si to lahko privoščil. Me je pa k izboru verjetno pritegnil sam naslov. Za tiste čase primeren naslov.

Če se prav spominjam nas ni bilo veliko. Kot ponavadi je med vajo brlela le šibka

žarnica, ki je obenem metala še dolge sence naših glav med nas. Ves ostali prostor pa je bil zapolnjen z neprebojno temo. Zdi se mi tudi, da tega večera moških sploh ni bilo, ali pa je dogodek deloval name tako, da je nekatere dele spomina zabrisal. Še Janeza Tuonklouga ni zraven. Zapomnil pa sem si obe najpomembnejši pevki, ki sta bili zraven, Angelo Lakičevo, glavno pevko in altistko, pa še Mirelo Puašterjovo, glavno sopranistko. S soprani in alti smo nekajkrat že ponovili besedilo prve kitice.

Solnce in senca nas spremlja v življenju, sreči predani smo tu in trpljenju.

Ti najčistejše si vir nam radosti, ti tolažnica v najhujši bridkosti.

Že sem s tipkami na klaviaturi nakazal intonacijo za novo ponovitev, ko me Angela narahlo in z obema rokama prime za zapestja in s tihim glasom reče:

»Čakot, nejkej sëm čula!...«

Kljub tihemu glaslu, smo jo vsi slišali, obrnili glave k njej in se vprašujoče zazrli vanjo. Desni kazalec roke je položila na usta, levi pa k ušesu. To je pomenilo: »Tih in poslušajte!« Vsi smo oči obrnili nekam v prazno temo, vendar se ni nič slišalo.

»Dej nə, sej nej nəč,« se po nekaj sekundah oglasi Mirela, »grəmo neprej!«

Nekaj pa je le moralo biti, saj Angeli ni dalo miru. S prsti in rokami je nakazala naj vadimo naprej, ona pa bo preverila, če se spodaj pod korom kaj dogaja. Z očmi smo jo spremljali, kako je njena glava izginila v tisti luknji za stopnišče, nekoliko počakali, nato pa nadaljevali s ponovitvijo prve kitice.

Pa ni šlo več tako, kot je že šlo pred prekinitev. Naše misli so že bile nekje izven tega prostora in daleč proč v neznanem. Samo na silo je še šlo, pa ne zaradi manjkajoče Angele. Enkrat smo šli skozi prvo kitico, pri drugi ponovitvi pa

smo po besedah: »ti najčistejše si, ...« kar naenkrat vsi hkrati prekinili in se vsak s svojo začudeno grimaso na obrazu zazrli v temen prostor notranjosti cerkve, ki pa je bil kot bi eksplodiralo naenkrat poln samo enega ženskega glaslu, ihtenja, stokanja in nerazumljivega zapomaganja.

»Ah, Vikca, ... Vikca, ... muuoooja ... Vikca, kaj so tə nerdilə, kaj so s tjebe nerdilə!?»

Vmes, kar brez nekega pravega zaporedja, je bilo slišati le še tolažeči glas naše Angele: »Zdenka ..., kaj je bləo ..., dej nə ..., pomjəə se ...«, ki pa ni v ničemer pripomogel k umiritvi vpijočega glaslu. Moje pevke so ena za drugo tiho odhajale po stopnišču navzdol in se pridružile poizkusu tolažbe. Zadnja od njih mi je, stoječ na stopnišču še rekla: »Zdenka je, vejš,« in odhitela za ostalimi. Sam pa sem nemo zrl tja nekam proti glavnemu oltarju.

Počasi, počasi je ihtenje z vmesnimi tolažbami zamiralo, pa ne zato, ker bi ga ne bilo več toliko, pač pa zato, ker se je ves hrup pomešanih glasov počasi, počasi premikal ven iz cerkve. Z mislimi, negibno zreč v temo, sem jih spremljal in poslušal. Ko ni bilo slišati niti glaslu več, sem se še sam premaknil, ugasnil luč, zaklenil glavna cerkvena vrata in ključ odnesel k Rofelə Gabetovmə, ki je bil mežnar in cerkveni ključar.

Namesto epiloga.

Že nekaj dni se je vedelo, da Juožeta Puhouga in Vikce Ləžerjove ni domov. Domači pri Lūžerjovəh so vedeli kam se je Vikca namerila, da se je odločila oditi čez »grench« v Italijo. S strahom so pričakovali kakršnekoli vesti od nje. Tistega dne, dopoldne, so dobili sporočilo naj se nekdo od domačih javi na zaščitniški postaji v Bistrici.

Kaj vse se je z Zdenko dogajalo tega dne, in kako je prenašala ta dan, je vedela le ona sama, čeprav je pozneje le

pripovedovala o vsem: kaj so ji rekli, kaj so ji dali in kaj naj reče doma. Na postaji so ji namreč izročili okrvavljeno in od strelov preluknjano sestrično majico, ki jo je takoj prepoznala. Na poti domov je zadnjo tolažbo poiskala v domači cerkvi.

Opisani dogodek je le eden od mnogih, ki so se odvijali v tistem času. Kar čez noč so izginjali fantje in dekleta; zdaj eden, zdaj dva, drugič cela skupina. Tako in drugače so bežali čez, z mrtvo stražo zaščiteno mejo. Nekateri od njih niso imeli sreče. Pokosili so jih rafali iz brzostrelk mejnih stražarjev. Koliko fantov in deklet je tako končalo svoje življenje ne ve nihče, ker raziskav o takih primerih ni bilo nikoli.

Iz Harij je s prebegom čez državno mejo, v povojnem času, odšlo veliko mladih. Med njimi sta Tuəone Hmjətou in Vikca Lūžerjova ustreljena nekje na meji med Jugoslavijo in Italijo. Čeprav so domači pozneje izvedeli kje je bila Vikca ustreljena, niso nikoli izvedeli kje je pokopana.

Saša Boštjančič

Iz dejavnosti Društva upokojencev Ilirska Bistrica

Na občnem zboru društva bomo ob obravnavi dejavnosti v preteklem letu govorili tudi o nalogah društva v tekočem letu. Načrt obsega naloge na kulturnem, športnem, rekreacijskem in socialnem področju. Seveda bomo posebno pozornost posvetili tudi poslovanju, vključevanju novih članov in še čemu.

Posebej pa bi vas želel opozoriti na projekt, ki poteka po vsej Sloveniji in nosi naslov **Starejši za starejše - za boljše zdravje in višjo kakovost življenja Doma**.

V čem je srž projekta?

Eden glavnih dosežkov v sedanjem času, ki izhaja iz izboljšanja zdravstvenih pogojev in socialnih razmer, je podaljševanje življenjske dobe prebivalstva.

Pričakovanja prebivalstva, zlasti starejših, so usmerjena k socialni državi. To pomeni, da želimo zagotoviti dostojno življenje za vse ljudi, zlasti pa za upokojence.

Podaljšanje življenjske dobe pa nosi s seboj še eno pomembno ugotovitev.

V nas je še veliko energije, volje in hotenja za vključevanje v vse pore življenja. Naj se osredotočim le na en del našega prispevka k blaginji ali vsaj lajšanju življenja tistim, ki so pomoči potrebni.

Z dejavnostjo Starejši za starejše člani društva upokojencev v sodelovanju z drugimi nevladnimi organizacijami, ki so pripravljene sodelovati, želimo:

- obiskati vse krajane, starejše od 69 let,
- ugotoviti potrebe po vseh vrstah pomoči na domu in kdo to pomoč že dobiva,
- posredovati podatke o potrebah pristojnim službam (občini, zdravstvu, socialnim ustanovam in združenjem, nevladnim organizacijam in društvom),

- organizirati pomoč vrstnikom v okviru društva (svetovanje, laična pomoč, druge aktivnosti),

- z rednimi obiski prostovoljcev pri osamljenih in tistih, ki bodo izjavili, da potrebujejo pomoč, zagotoviti boljše počutje,

- z ugotovitvami o položaju starejših občanov seznaniti odgovorne in zagotoviti pomoč.

Naloga je zahtevna in obsežna, vendar izvedljiva, kar nam dokazuje že 117 društev upokojencev, ki jo izvajajo. Pomembno je pričeti in na nalogi vztrajati. Na vsak način se mora za ta projekt ogreti določeno število prostovoljcev, ki jim ni vseeno, kakšna je kakovost življenja in želijo pomagati, predvsem pa moramo vsi skupaj dobiti podporo članstva in odgovornih, pri tem mislim na občino in druge organizacije.

»Delamo zato, da bi mogli živeti v ritmu zemlje in njene duše.

Ko pa delamo, smo kakor piščal, skozi katero se šepetanje ur preliva v glasbo. Kdo izmed vas bi hotel biti tihi in tih trs, ko vse drugo v sozvočju prepeva?«

(Iz knjige Gibrana Khalila: Prerok)

*Predsednik Društva upokojencev
Franc Gombač*

Novo jutro

Novoletno okrasje, ki nas vsako leto nekoliko bolj zgodaj opomni, da trkajo na duri najlepši prazniki v letu, se je že v popolnosti umaknilo z ulic, izložb in naših domov.

Tudi v našem Domu starejših občanov smo se s silvestrsko zabavo spoštljivo poslovili od starega, ter s standardno a najpomembnejšo željo po ohranitvi zdravja, vstopili v novo 2008 leto.

Res je, da prehod v novo leto ni več tako vznesen, kot je bil nekoč v stilu »z novim letom bo vse drugače«. A pomembno je, da smo pozitivno naravnani, da znamo uživati tiste drobce sreče, ki jih imamo na dlani.

En izmed njih je bilo gotovo ponovoletno srečanje vseh skupin starih ljudi za samopomoč na Bistriškem. Da nam je bilo resnično lepo, so poskrbele »Štiri babe na kvadrat« s svojim prijetnim skečem ter dekleta skupine Serafinke.

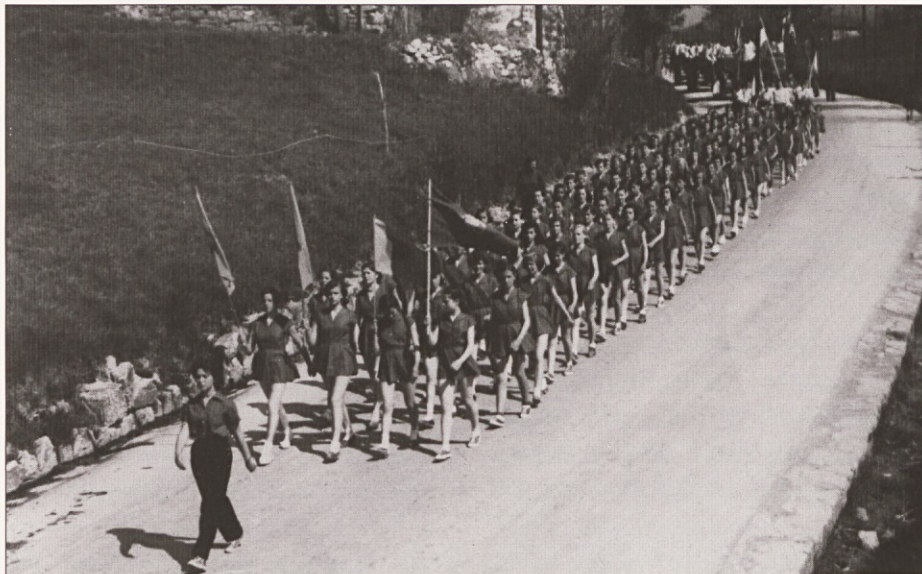
In da se ne bomo premočno zapletali z nostalgijo porumenelih fotografij iz časov, ko so kraljevale druge vrednote, si poleg zdravja in sreče v novem letu privoščimo tudi čas, da bomo lahko skupaj uživali v tistih najmanjših drobcih, ki tu in tam prevzamejo nekoliko počasnejši ritem in s tem bo naš vsakdan nekaj posebnega.

*Jasmina Tomažič
Dom starejših občanov*

Stare fotografije pričajo

Prvomajska parada leta 1955

V sprevodu so sodelovale tudi telovadke
TVD Partizan pod vodstvom Nerine
Šoba - Boštjančič



Vojaška godba v Ilirski Bistrici
leta 1948

Mimohod ob dnevu pionirjev



Bistriška folklor leta 1958

Vodja bistriške folklorne skupine
je bil Alojz Usenik, gledališki igralec
in folklorist

Bistričani se prepoznate?



Vaške štirne in potoki

Vsaka hiša na Brdu ima štirno, ki so jo skopali danes živeči domačini ali pa njihovi predniki. Na štirne je vezanih veliko zgodb. Tako so eno štirno v vasi skopali vsi vaščani, namenjena je bila samo živini. Bila je izvorna in je seveda tudi še. Spominjam pa se, da se je nekoč na žalost mlad fant v njej utopil.

Spominjam se tudi štirne, ki je še sedaj pod vasjo. To je štirna z dvema koriti. Pri strani je imela štirna luknjo, v katero se je stekala deževnica in tako polnila koriti. Ta voda je bila namenjena samo živalim.

Sedaj so to luknjo zazidali, vendar je tam še vedno izvorna voda. Spominjam se, da so na eni strani pili konji, na drugi pa krave in ovce. Nam otrokom niso pustili, da bi se škropili s to vodo. Govorili so, da bomo dobili konjsko bolezen - kdo ve, mogoče so se samo bali, da se nebi utopili. Tudi sosedovi so imeli konje in, ko sem bila majhna sem z njimi gnala konje, da pijejo vodo. Nekoč so me posadili na konja. Do takrat sem mislila, da je jahati lepo. Vendar mi ni bilo všeč, bala sem se, da bom padla in nikdar več si tega nisem želela.

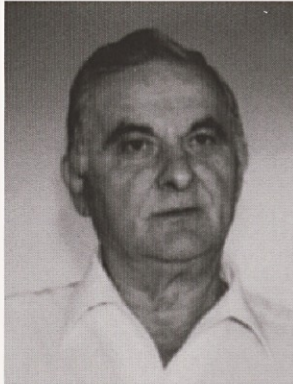
Spominjam se tudi, kako smo prali robo. Doma smo jo z mamo najprej okuhale v pepelu, potem pa smo jo znosile splakovat k potočku. Pri potočku je bil narejeno tako, da je bila najprej kal s kamenjem okrog, da se je voda nabrala. Tam smo perilo sprale in potem posušile na drevju. In tako vsak teden. Pozimi pa smo prali doma.

Vode nam mi zmanjkalo nikoli, le včasih poleti. Takrat smo jo odšli iskat z bariglami k studencu, tja, kjer je voda pač bila. Takrat, v suši, se mi je zdel izvirek vode še lepši.

To so moji spomini na naše vaške izvirkre in potoke, pa najbrž bi se jih še kaj našlo.

Amalija Mikuletič

Anton Štrajn - in memoriam



Pridemo, smo in odidemo ko se naš krog odvrtil in ko nam odmerjeni čas poteče.

In tako si tudi Tone prišel, prihajal in odhajal. Odšel si na šolanja, k vojakom, prispel do poklica in znova odšel, takrat med lesonarje kot dipl. univ. ing. k nam in v naše kraje. Med nami si od takrat ostal ves čas, ustvaril družino, zgradil dom, delal in hodil po mnogih poteh, se upokojil.

Tako si večji del svojega življenja, ki je vselej prekratko, preživel v Lesonitu in med nami, zvest svojemu poklicu, ki si ga izbral in opravljal do novega odhoda, odhoda v zasluženi in prisluzeni počitek, ki je trajal vse dotlej, do zadnjega dokončnega slovesa.

Življenje ni praznik, življenje je čas, ki ga praznujemo z delom med katerim počivamo in ga na ta način praznujemo. Delamo tudi ko bi lahko počivali. In med takšnimi počitki sva večkrat odšla v moj vremski vinograd in ga prekopavala in okopavala, da bi rodil. Vsako dobro delo rodi in tvoje delo je rodilo in obrodilo obilo sadov, ki jih je potrebovala tako številna družina kot je bila tvoja.

Morda si, kljub vsemu kar si storil, kdaj z grenkobo pomislil, da ti ni bilo dano storiti še marsikaj kar si želel in hotel. Vendar naj ti bo v uteho resnica, da se le malokomu uresničijo vse sanje in vsa snovanja.

Utrujen pa vendarle zadovoljen s sadovi svojega »vinograda« si znova odšel, tokrat za vselej. Vsi smo na tej poti, na stezi odhoda, dokler pa smo in dokler bomo, boš ostal v naših mislih in spominih.

Poslednjič se vračaš domov, tja odkoder si prišel »včeraj« in kjer boš ostal za zmeraj. Počival boš v Slavini, kraju tako lepega imena in tam naj bo tak tudi tvoj počitek.

Tudi v imenu vseh, ki so te poznali in mislijo o tebi podobno.

Ivko Spetič

Vinska kultura ter vino in hrana

Vinska kultura je del človeške kulture, ki je povezana s predelovanjem, trženjem in uživanjem vina. Razvila se je predvsem v tradicionalno vinskih državah, kjer je vino prisotno pri vseh pomembnih odločitvah v življenju posameznika, pa tudi v vsakdanjiku.

Čeprav je Slovenija tradicionalno vinogradniška država, pa smo v preteklih letih velikokrat slišali, da je kultura pitja pri nas na precej nizki ravni. Vse preveč ljudi namreč vino najprej poveže z alkoholizmom, kar je posledica tega, da premalo vemo o vinu in o kulturnem pitju. Vino je narejeno za uživanje in ne v pogubo človeku. Če pa želimo ob vinu uživati, ga je treba znati zaznavati z vsemi čutili. Najprej poslušamo kako vino teče v kozarec, nato občudujemo njegovo barvo in vonjamo njegovo aromo, nazadnje pa ga v ustih okušamo v vsej njegovi polnosti. Toda če želimo doživeti vse te užitke, je treba poskrbeti tudi za pravilno postrežbo, ki pomeni pravilno izbiro kozarca in temperature vina. Kadar tako postreženo vino ponudimo ob jedeh, ki se z njim ujemajo, je užitek popoln.

Vino je danes pijača, ki jo znanstveno lahko obravnavamo z več vidikov. Najprej kot družabno pijačo, ki umiri razburjen želodec in dušo ter oplemeniti in dopolni hrano, lahko pa ga obravnavamo tudi kot samostojno hranilo. Deluje torej kot rahlo poživilo in v zmernih količinah ugodno vpliva na psihično in fizično počutje ter zdravje, če pa z njim pretiravamo, se lahko hitro spremeni v strup. V vinu so namreč odkrili že preko tisoč snovi, ki blagodejno vplivajo na zdravje zmernega uživalca vina.

Podobno kot človek, ima tudi vino svoja življenjska obdobja. Sadež zori na trti, vino se nato rodi med alkoholnim vrenjem, doseže svoj vrh v kakovosti in se s staranjem zlomi, tako kot človek. Vsako vino je torej enkratno in neponovljivo, kar velja tudi za nas ljudi. Na njegove lastnosti pa vplivajo razni naravni dejavniki in seveda človek s svojim trudom, ki ga vloži

v pridelavo in predelavo vina. In ker je vino vedno nekaj posebnega, je treba tudi hrano, ki jo bomo uživali ob njem izbrati skrbno in po določenih pravilih.

Zato naj vam spregovorim o osnovnih pravilih glede izbire vina k hrani. Vino je dopolnilo k hrani, zato je ne sme nadvladati, ampak naj bi bila vino in hrana v ravnovesju, kjer pridejo do izraza njune najboljše lastnosti. Nujno je treba upoštevati osnovne okuse jedi, ko se odločamo za primerno vino. K slanim in začinjenim jedem ponudimo bolj bogata ekstraktna bela vina ali zrela rdeča vina, ki so lahko tudi rahlo barikirana. Če je jed pripravljena z vinom, moramo biti ob izbiri pravega vina pozorni tudi na to. Torej ob tako pripravljeni jedi ponudimo vino podobne sestave ali celo enako kakovosti. So pa tudi jedi, ki se tepejo z vinom, kot so na primer jajca in okisane solate. Zato strokovnjaki priporočajo uporabo vinskega balzamičnega kisa, ki ga lahko kombiniramo z različnimi vini. Tudi nekatera zelenjava, kot so artičoke, špinača, beluši in kumina, niso najboljši par z vinom, kar pa lahko izboljšamo z uporabo limoninega soka.

Za aperitiv, razne slavnostne sprejeme in še ob posebej veselih trenutkih ponudimo primerno ohlajena peneča vina (penina zelena). Ob začetnih jedeh, ki pa jih je treba seveda razlikovati, ponavadi ponudimo lažja bela, rosé ali mlada rdeča vina, medtem ko se ob juhi ponavadi ne ponudi vina. Morske sadeže lepo dopolnjujejo vsa bela suha vina nearomatičnih sort (rebula, pinela, malvazija). Ob rižoti lahko ponudimo celo paleto različnih vin, upoštevati je treba predvsem dodatke. Ribam nesporno pristajajo bela vina, ker gre za lažjo hrano in tudi lažjih vin je več med belimi sortami. Enostavno pripravljene ribe se ujemajo z lažjimi belimi suhimi vini, medtem ko se v omaki pripravljene ribe bolje ujemajo z močnejšimi belimi vini.

Pri mesu na splošno velja, da se svetlo meso ujema z belim vinom in temno meso z rdečim vinom.

Toda danes so že možne izjeme, ki tega pravila ne upoštevajo. Toda ob govejem zrezku in jagnjetini se gotovo najbolj prilagodijo rdeča vina. Ob divjačini pa ponavadi ponudimo močnejša rdeča vina. Svinjina in perutnina sta glede vina zelo prilagodljivi, zato lahko izberemo od belih suhih do polaromatičnih, krepkih, lažjih in močnejših rdečih vin. Raca ali gos zahtevata belo suho do polsuho vino, lahko pa ju kombiniramo tudi z rdečimi mladimi vini, kot so refošk, merlot ali barbera. Vse vrste mesa na žaru lepo dopolnjujejo rdeča vina s poudarjeno sadno cvetico, kot so na primer cabernet sauvignon, barbera in rosé, kar pa velja tudi za prekajene izdelke, kot so salame in klobase.

Splošno je znano, da se vina lepo ujemajo s siri, vendar je treba biti previden pri izbiri. K svežim in mehkim sirom tako ponudimo lahka bela vina, k polnim ovčjim ali kozjim sirom pa bogata, rahlo barikirana rdeča vina. S sladico se skladajo predvsem vina posebne kakovosti, ki jih v Sloveniji ne manjka. To so predvsem vina pozne trgatve, iz sušenega grozdja (pikolit) in raznih jagodnih izborov. Vina s poudarjeno kislino lahko škodujejo okusu sladkega peciva, lepo pa se ujemajo s sadno pito iz jagod, malin, jabolk in breskev.

Dvig kulturne ravni pitja vina do zmerne, prijetne, doživete in predvsem zdrave uporabe, lahko dosežemo le, če o vinu vemo več kot le to, da je prijetna alkoholna pijača. Če smo o vinu nepoučeni namreč obstaja velika nevarnost, da izgubimo občutek za pravo mero.

T. A.

Smeškotov kotichek

Dekle z napako

Lojze se oglasi v ženitni posredovalnici in se razburi.

»Dekle, ki ste mi jo predlagali in svetovali, da bo ravno prava zame, šepa.»

»To pa res ni nič takega. Saj šepa samo takrat kadar hodi.»

Prihranek

»Očka, prihranil sem ti denar!»

»Kako? Ti meni?»

Seveda! Se spominjaš, da si mi rekel, da mi boš dal sto tisočakov, če izdelam razred.

No, uspelo ti je prihraniti denar!»

Zakonski stan

Težko ponesrečenega pacienta je reševalni avtomobil pripeljal na urgenco. Med pregledom je doktor vprašal ponesrečenca:

»Ste poročeni?»

»Ne, mene je podrl avto!»

Vojna napoved

Državnika Drnovšek in Bush sta se skregala.

Vsa slovenska letala so odletela v ZDA z namenom, da bombardirajo Washinton.

Letala so odvrгла bombe, a Američani se niso oglasili in niso komentirali napada.

Drnovšek se je odločil, da bombardira še New York. Bombardirajo ga, pa spet ni bilo slišati niti besede s strani Američanov.

Tretjič so bombardirali Los Angeles in ga zravnali z zemljo. Ker Američani še vedno niso reagirali je Drnovšek poklical Busha in rekel:

»Ste pa strahopetci! Si ne upate odgovoriti na naše napade?»

Bush pa je odgovoril:

»Ali je pri vas sploh še kdo živ? Saj smo Slovaško popolnoma uničili!»

V razredu

Med poukom se vname prepir med sošolcema, ki rada tekmujeta.

»Ti si neumen kot osel!« zakriči prvi.

»Ti si pa pravi idiot!« mu vrne drugi.

Čez čas se oglasi profesor:

»Fanta, pozabljata, da sem jaz tukaj!«

Nasmeh

Takoj po prihodu iz poročne dvorane fotograf zaustavi pravkar poročeni par in ju hoče fotografirati.

»Koliko bo pa to stalo?« vpraša ženin.

»Najprej vas bom fotografiral, ker je pomembno, da so na fotografiji nasmejani obrazi.«

Policist

Mali Jure je na cesti opazoval policista pri delu. Policist ga je zagledal, pristopi k njemu in ga vprašal:

»Boš policist, ko boš velik?»

»Jaz ne, bo pa moj brat, ki mu učenje ne gre najbolje od rok.»

Babičini nasveti

Kadar cvrete ribe je najboljšje, da uporabite samo beljak in moko. Tako riba ohrani boljši okus.

Pri cvrtju rib dodamo malo peteršilja, da preženemo slab vonj iz kuhinje.

Kadar kuhate zelenjavo nikar ne zavržite vodo. Ohladite jo in z njo zalivajte sobne rože.

Mleko, ki se je prismojilo, prekuhamo v drugi posodi in dodamo malo jedilne sode.

Obledede barve na preprogi bodo spet lepe in žive, če očiščeno preprogo zdrgnemo z mešanico dveh litrov vode in eno žlico terpentina.

Usnjena torbica bo spet gladka in lepa, če jo ovijemo v flanelasto krpo in prelikamo z likalnikom na paro.

Listne uši preženemo s sobnih rastlin z milnico. Z njo poškopimo liste liste in v nekaj dneh ne bo več sledu o ušeh.

Radiatorje hitro očistimo z limoninim sokom, ki ga nato obrišemo z vlažno krpo.

Če se v kadi pojavijo rumeni madeži, jih očistimo z vročim kisom.

Če ste zbiralec znamk, boste znamko nepoškodovano odlepili tako, da listič cigaretnega papirja namočite v vročo vodo in ga nato položite za 2-3 minute na znamko.

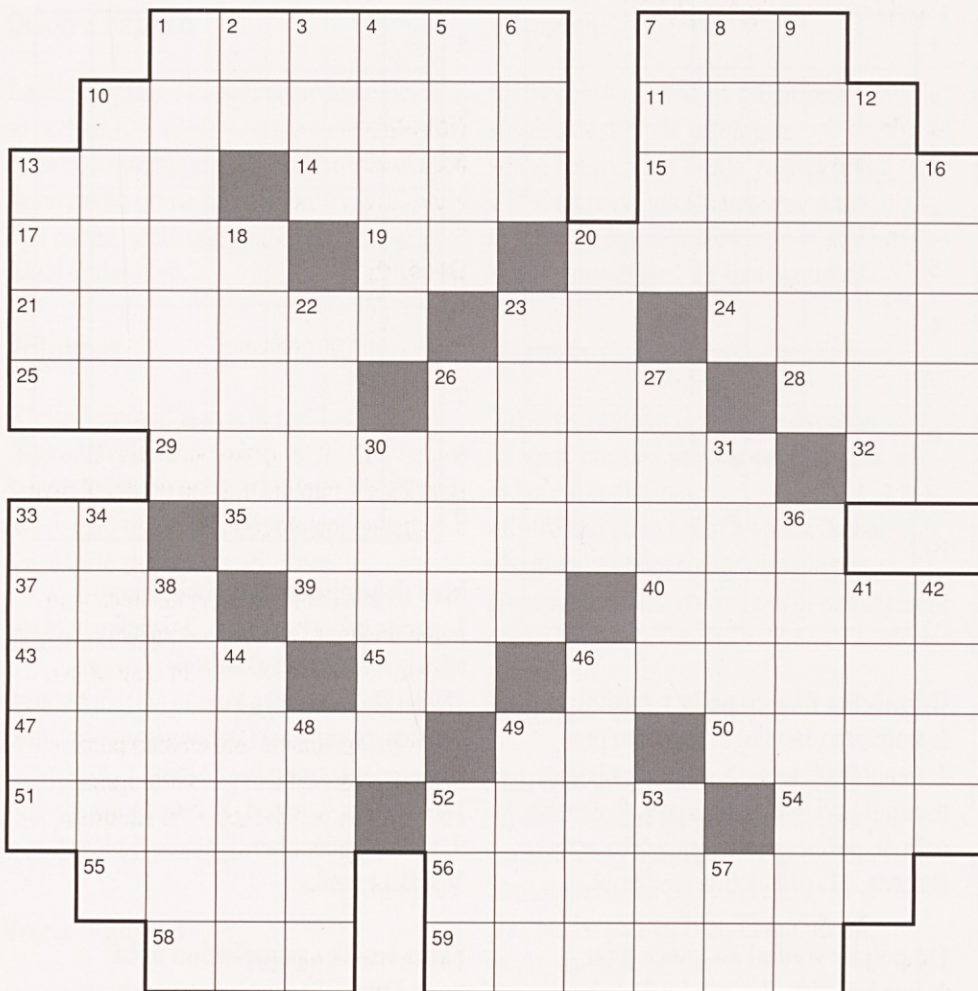
Neprijeten vonj po praženju preženemo tako, da žlico cimeta stresemo na segreto ploščo.

Svinjsko pečenko prelijemo s svetlim pivom. Pečenka bo mehkejša in okusnejša.

Če televizijski ekran premažemo z limonovim sokom, se prah na njem ne bo več nabiral.

D. G.

Križanka



Navpično: 1. stativ, 2. okrajšava za voltamper, 3. filmska igralka Kravanja, 4. špansko žensko ime, 5. velika, nerodna ženska, 6. drama Rudija Šeliga, 7. glavno mesto Jordanije, 8. ime slovenske popevkarice Zore, 9. akrobat, 10. zid, 12. območje, odsek, 13. socialni položaj, 16. ameriški pevec (Frankie), 18. drama hrvaškega dramatika Iva Brešana, 20. nemški pisatelj (Achim von, 1781-1831), 22. nenaglašena beseda, 23. velika stopnja psihične pripravljenosti za delo, 26. gibalo, gonilna sila, 27. obdelovalna površina, 30. največje mesto Nigerije, 31. otok čarovnice Kirke, 33. tek po jedi, 34. zimski športnik, 36. ime nekdanjega litvanskega košarkarja Sabonisa, 38. izdelovalec stolov, 41. ime glasbenika Hrušovarja, 42. antično ime reke Guadiane, 44. pripovedno pesništvo, 46. tokovni odjemnik pri tramvaju, trolejbusu, 48. ime dveh grških poveljnikov pred Trojo, 49. nedeljiv del molekule, 52. oče, 53. valjasta posoda za vino, 57. osebni zaimек.

Dimitrij Grlj

Vodoravno: 1. samica prašiča, 7. japonska nabiralka biserov, 10. prostor za športna tekmovanja, 11. četrti planet po oddaljenosti od sonca, 13. tromestno število, 14. znamenje bližajočega se epileptičnega napada, 15. delavska ali obrtniška zadruga v carski Rusiji, 17. Mateja (krajše), 19. vokala, 20. čas starih Grkov in Rimljanov, 21. sladek južni sadež, 23. okrajšava za zaključni račun, 24. mesto v Piemontu v Italiji, 25. trk vozil od zadaj, 26. nemški pisatelj, nobelovec leta 1929, (Thomas), 28. glas, zvok z določeno višino, 29. nauk o gorah, 32. odgovor na kontro, 33. kratica nacistične vojaške formacije

v Nemčiji, 35. nauk o zgradbi telesa in obliki živih bitij, 37. izrastek na glavi, 39. tekmovanje pri starih Grkih, 40. reka na Poljskem, 43. ime hrvaškega vodje Pavelića, 45. oranje, 46. otoška država v Vzhodnokitajskem morju z glavnim mestom Taipei, 47. starogrški kipar s Parosa, 49. ploščinska mera, 50. Verdijeva opera, 51. redka, svincu podobna kovina (Tl), 52. sveta gora na Halkidiki v Grčiji, 54. za pol ton nižani ton D, 55. papirnato pokrivalo, 56. razbojnik, 58. srbska igralka in pesnica (Eva), 59. srednjeveški španski viteški ljubimec (Galski).

Misli modrostnikov

Noben človek ni meden, čeprav je videti še tako sladek in prijazen.

Vsak dan, tudi prazničen se zvečer konča, samo bedaki imajo praznik vsak dan.

Zvest prijatelj je močna obramba; kdor ga je našel, je našel zaklad.

Zvest prijatelj je nepoplačljiv in za njegovo vrednost ni cene.

Zvest prijatelj je balzam življenja.

Ljubezen se čuti kot zaupanje, notranji mir in tiho srečno sobivanje.

Minljiv si človek, kratkotrajen, kot uboga sapa, ki z vdihom že izpuhteva, odhaja v noč kot beseda, ki se izgublja v temi gledališke dvorane.

Človek ve, da ni žival, rastlina ali kamen - ne ve, pa kdo je.

Starodavni spomini so bolj živi od nedavnih.

Ljudem mehkega srca pogosto trda prede.

Če se te ne sliši, še ne pomeni, da te ni.

Izbrala in uredila Iva

Program izletov in srečanj Društva upokojencev Ilirska

Bistrica za leto 2008

Marec

08. 03. 2008

Kopanje in družabni večer
Delfin Izola

Marec

27. 03. 2008

Enodnevni izlet v Benetke

April

27. 04. 2008

Planinski pohod na Kozlek

Maj

24. 05. 2008

Enodnevni izlet v Prekmurje

Junij

28. 06. 2008

Enodnevni izlet - Tolmin, Idrija

Julij

19. 07. 2008

Piknik na Mašunu

Avgust

23. 08. 2008

Enodnevni izlet - Logarska dolina

September

Enodnevni izlet - datum bo znan kasneje

06. 09. 2008

Srečanje upokojencev južnoprimorske regije

November

08. 11. 2008

Martinovanje

December

27. 12. 2008

Prednovoletno srečanje

Vodstvo Društva upokojencev Ilirska Bistrica si pridržuje pravico do dopolnitve ali spremembe programa.

Pred napovedanim izletom ali srečanjem bomo poverjenike in člane društva obvestili s plakati o cenah in času prijav.

Prijave z vplačilom sprejemamo pred izletom ali srečanjem v pisarni društva ob sredah in petkih med 9. in 12. uro.

Vabljeni.

Društvo upokojencev
Ilirska Bistrica
Bazoviška 28
Tel. 05 / 714 55 98



Včasih smo smučali drugače



Začetki organiziranega smučanja na Bistriškem segajo v petdeseta leta prejšnjega stoletja.

Prvi smučarji so se zbirali na Rebri pri kasarnah v Ilirski Bistrici (na sliki). Starejšim smučarjem so se pozneje pridružili tudi mlajši in kmalu ustanovili svoj klub.

Prepoznate Antona Štembergerja, Janeza Ličana, Tomota Šajna, Jankota Šlenca, Miho Ujčiča, Silvota Žnidaršiča in druge?

Izdajo pričujoče številke Jesenskih listov so podprli:

Društvo upokojencev Ilirska Bistrica

Gostišče s prenočišči Danilo Ilirska Bistrica

Picerija Park Ilirska Bistrica

Pedikerski salon Milka Ilirska Bistrica

Dom starejših občanov Ilirska Bistrica

Občina Ilirska Bistrica

Uredniški odbor

Dimitrij Grlj
Franc Gombač
Ivko Spetič
Danica Pardo
Vojko Čeligoj

Oblikovanje
Edo Seles
Grafična priprava
Studio Rolih Ilirska Bistrica
Tisk
Lotos Postojna, februar 2008



Demokratska stranka
upokojencev Slovenije
Občinski odbor Ilirska Bistrica

Vzajemnost

Revija Vzajemnost

